

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим д о д а т к о м
— в 1 арк. до кожного числа. —

Передплата виносить 18 зл. річно,
піврічно 9 зл., чвертьрічно 450 зл.
— для Америки 3 долари річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

З М І С Т:

<i>о. Петро Холин:</i>		
Церква Успенія Пр. Богородиці у Львові		241—255
<i>о. Др. Г. Костельник:</i>		
„А я кажу вам, щоби ви зовсім не клялися“		255—260
<i>Н. Павлюк:</i>		
Любов і молитва — шлях до церковної єдності		260—267
<i>о. Степан Хабурський:</i>		
На закінчення Ювілею Впреосв. Митрополита Андрея		267—271
<i>о. Михайло Бобовник:</i>		
На актуальні теми		271—280
Статут Тов-а св. Андрея		280—291
Святочні обходи		291—294
<i>Др. Е. Л.:</i>		
Brachium saeculare в світлі Кон- кордату		294—300
Відповіді редакції на запити в обрядових справах		300—301
<i>Юрій Ванчицький:</i>		
Місії		—302
З голосів преси		302—310
Нові книжки		310—315
Всячина		316—320
Проповіді		97—112

Високопреподобні Отці Передплатники „Ниви“!

До сього числа (7—8) „Нива“ долучуємо поштові склданки та окремі викази, скільки хто винен по кінець липня 1931.

Прохаємо по можности як найскорше вирівнювати свої рахунки, що лежить не тільки у нашій користі, але також і самих ОО. Передплатників, бо не будуть мати не потрібних довгів за „Ниву“, котрі збільшуються з кожним одержаним числом.

Довг за пресу повстає тільки тому, що не прикладається ваги до точного вплачування належитости за одержану часопись.

Щоби таке уможливити подаємо два приміри з деканатів Бобрецького і Стрийського. Один Отець-Парох полагає рахунки ОО. Кондеканальних за „Ниву“, беручи три рази до року по 6 зл, з їх платні і ті гроші відсилає до Адм. зі зазначенням за кого. В сей спосіб Отці зі згаданих деканатів не одержують ніяких упімнень, бо Адм. не має причини на їх висилку.

А чи не булоб воно добре наколиб так зробили по своїх деканатах всі Наші ОО. Передплатники? — а певно, що тоді уникнулиби ми так неприємної функції, як упоминатися о своє, та не доскулювалиб нікому.

Адміністрація.

Хто з Впр. Отців одержав примірник „Наслідування Христа“

Томи Кемпійського (видане Аскетичною Бібліотекою Гр.-Кат. Дух. Семинарії у Львові), вислане Адміністрацією „Ниви“ до урядів Парохіяльних, а ще не вплатив належної суми (3:90 зл.) до сього часу, зволить ласкаво переслати її в якнайкоротшому часі. — Сума зл. 3:90. не є так великою, щоби одноразово не мож її вплатити, тому віримо, що цей наш заклик не прогомонить голосом у пустини, і Впр.ОО. поспішать з поміччю Молоденькій Аск. Бібліотеці вплачуючи її належну суму.

Впр. Отці, котрі одержали примірник „Катихитики“ о. Ю. Дзеровича, висланий Адм. „Богословії“ а ще не вплатили за нього належитість 8 зл. — ласкаво зволять вирівняти сей рахунок. Прохаємо помагати Богословсько-Науковому Товариству, а не шкодити не даючи Йому цього, що зовсім слушно Йому належиться. Адм. „Богословії“.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим до д а т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата вносить 18 зл. річно,
піврічно 9 зл., чвертьрічно 4:50 зл.
— для Америки 3 доляри річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

о. Петро Холин

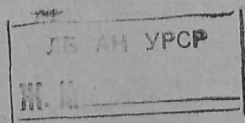
Церква Успення Пр. Богородиці у Львові

(З приводу 300-ліття її посвячення)

Успенська церква у Львові — той мистецький жемчуг львівської архітектури і гордощі українського Львова — святкує сього року 300-літній ювілей від дня свого посвячення. Серед оточуючих її давніх і новіших забудовань стоїть вона, окутана чарівною казкою століть, як тихий свідок наших культурно-національних змагань і великої релігійно-національної свідомості нашого львівського міщанства, і як пам'ятник, який чи не найбільш вимовно свідчить про нашу національну єдність і активність в минулому.

А впертість і завзяття, з яким Ставропигійські братчики змагали до визначеної мети, мимо тисячних труднощів і перепон від своїх і чужих, та їх національна гордість і естетичний смак, які веліли їм будувати церкву не звичайну собі, але як найбільше величаву і репрезентативну, стають для нас не тільки зразком, але й заохотою іти їхніми слідами.

І тому не тільки під чисто мистецьким оглядом Успенська церква є для нас великою цінністю; ще більше значіння має вона для нас під оглядом національно-культурним і національно-дидактичним. Бо історія будівництва Успенської церкви се одна із яскравіших сторінок історії наших національно-культурних змагань кінця XVI і першої половини XVII століття. Описуючи будову церкви, не можна не торкнутись тих усіх обставин, серед яких будова велася і які мали такий чи інший вплив на неї. Історія будови се

— можна сміливо сказати — унікат, цікавий не тільки для нас, але й для сторонніх.

* * *

Нинішня Успенська, чи пак Волоська церква се радше комплекс церковних будівель, зложений із трьох частей: 1) Трьохсвятительська каплиця, 2) Корнятівська вежа, 3) сама Успенська церква. Всі ті три часті, хоч будовані ріжними майстрами і не в тому самому часі і хоч під оглядом стилю й архітектоники виказують деякі ріжниці і своєрідности, як цілість, своїм гармонійним зіставленням поодиноких частин чудової ренесансової архітектури роблять незвичайне вражіння. З того боку Волоська церква славна не тільки в нас, але й в цілому культурному світі.

Хоч в отсій нашій статті поклали ми собі за завдання подати історію будови самої тільки церкви, однак з огляду на се, що всі три часті Успенської церкви так зі собою „зрослися“, що просто годі їх розірвати, подамо коротко й історію будовання Трьохсвятительської каплиці і Корнятівської вежі.

I. Попередниця нинішньої церкви

На місці, де нині красується Успенський храм, була давніше такаж сама і тої самої назви церква, яка одначе згоріла підчас великого пожару, що навістив був Львів 1527 року і жертвою якого впало ціле місто. Тому що церква Успення Пр. Д. М. була одинокою церквою в нутрі городських мурів і являлася справжнім заборолом релігійно-національного життя Українців міста Львова, львівське міщанство наприхапці відбудувало її.

Внаслідок такої тимчасової лиш відбудови вона скоро стала просто розпадатися, тому двадцять літ після пожару, себто 1547 р. постановлено будувати новий храм. Та міщани не мали стільки матеріяльних середників, щоби могли доконати такого великого діла, тому вони, при допомозі перемиського єпископа і київського митрополита, звернулися з просьбою о підмогу до всього українського православного населення без ріжницї станів, яке проживало в межах литовсько-польської держави. Однак пожертв напливало мало, тодішня наша аристократія майже не відгукнулася навіть на просьби і якщоб львівському брацтву не був прийшов з помічю молдавський господар Александер Лопушанин, діло будови церкви може й не булоб і рушило з мертвої точки.

Між Молдавією а Галичиною були здавна дуже тісні, зразу політичні, відтак тільки економічні і культурні взаємини. Не диво, що й тепер, у важкий момент для міста

Львова, подав йому помічну руку молдавський господар. Як тільки Александер Лопушанин вступив на престол (1555—1566), львівські міщани післали в Молдавію посольство на початку 1558 р. в справі будови церкви. Посольство мету свою осягнуло. Ал. Лопушанин з релігійних мотивів прийняв на себе ролю ктитора церкви і став за згодою польського правительства посилати потрібні пожертви на будову. Однак львівська міська управа поставилася ворожо до будови храму і заборонила продавати брацтво потрібний будівельний матеріал. Треба було аж інтервенції самого короля Жигмонта II Августа, який на просьбу молдавського господаря своїм письмом з 25. VIII 1558 до „radiecz lwowskich“ заборонив робити якінебудь перепони в будові церкви. ¹⁾

Будову вів Петро Італіць з Люгано, якого імя (Petrus Italus murator regius) стрічається в городських актах уже під р. 1543. ¹⁾

Храм був побудований в ренесансовім стилі і в р. 1559 був уже готовий. Про його вигляд знаємо доволі мало. Нутро його було розмальоване, а чолова стіна виложена паленою цеглою. Мініатурне зображення тієї будівлі збереглося на печатці львівського Успенського брацтва з 1591 р. Бачимо на ній трьохбання будівлю з аттикою чи балюстрадою поверх окапу, з ренесансовим порталом, трьома луковими вікнами та добудованими, мабуть пізніше, контрфорсами (відпорниками).²⁾ Отже, як бачимо, була се ренесансова будівля. але збудована на византійській основі. Тому що А. Лопушанин був головним ктитором церкви, дістала вона назву „Волоська“, яка й до нині збереглася.

II. Корняктівська вежа

При церкві хотіло брацтво побудувати ще й дзвіницю. Коли в 1564 р. Александер Лопушанин відказався від її будови, український бездітний патрицій Давид Тома Русин постановив на свій власний кошт збудувати „кимвалицу“,

¹⁾ порівн. Дрґ Адр. В. Копытянскій — Историческій очеркъ сооруженія Ставропигітской Успенской церкви во Львовѣ. Львовъ 1931.

²⁾ М. Голубець, Львів, ст. 72.

Звідки взиялись у Львові італійські архітекти і мулярі? Уже з половини XVI ст. починаючи, напливають до Львова і других міст Галичини архітекти і різьбарі з Італії, головниож з Тесинського Кантону, Льомбардії, Феррари і Болонії. Вони відбудовують спалений 1527 р. Львів і замішують його давній готицький вигляд определено ренесансовим. Зі Львова розходяться вони по провінції і лишають сліди своєї праці в Перемишлі (неіснуючий нині ратуш і патриційські дома в ринку), Глибокій, Старому Самборі, Помор'янах, Бережанах, Тернополі, Єзуполі і других містах. (М. Голубець: Начерк історії українського мистецтва ст. 170—171.)

²⁾ М. Голубець, *op. cit.*

себто дзвінницю при Успенськiм храмі. З тогочасних судових актів довідуємося, що Давид Русин згодив архитекта Красовського в 1568 р. до викінчення Успенської вежі, яку уже до третього поверха довів місцевий будівничий Фелікс Трубач. На нещастя одначе вежа зарисувалася підчас будови, а 1570 р., доведена до третього поверха, завалилася. Петро Красовський попав в тюрму, а старенький Давид Русин, витративши на будову більш 3500 золотих, з великого горя помер. ¹⁾ Хто був тому винен, що вежа завалилася, тяжко сказати. Що в тому нещастю не завинив Красовський, доказує ся обставина, що Ставропигія доручила йому опісля будову Трьохсвятительської каплиці.

Однак се нещастя було нічим в порівнанню із тим, яке впало на церкву і на Ставропигію вневдовзі. В 1571 році знова вибух великий пожар, що знищив східну часть міста, головнож нинішню Руську вулицю, і не пощадив церкви. З таким трудом недавно збудований (1559 р.) храм Успення. Пресв. Богородиці знов упав жертвою пожежі. ²⁾

Коли після пожежі в 1529 р. львівське міщанство було попало в цілковиту апатію, так тепер після пожежі 1571 р., що знищила новозбудовану „волоську“ церкву, не видно тої апатії. Противно, львівські міщани виявили в ті часи тахітум енергії і зачали живу і всесторонню діяльність не тільки біля будови нової церкви, але загалом біля відродження церковного і національного життя.

На овид українського національного життя виступає львівський патрицій, Грек по походженню, Константин Корнякт. Походив з острова Крети, проживав якийсь час в Молдавії, а відтак переселився до Львова, де його брат Михайло займався торгівлею вином. По смерті брата Константин одідичив увесь його маєток і ведучи дальше торгівлю, вельми розбогатів. Хоч Грек родом і оженений з полькою, яко православний, вписався до львівського брацтва.

І коли в 1570 р. завалилася вежа при Успенськiм храмі, Константин Корнякт виявив бажання побудувати нову на власний кошт. Будова її розпочалася в 1572 році і тревала повних пять літ, до р. 1578. Коштом Корнякта вилито також великий дзвін „Кирило“, який завішено на вежі. Щоби його завісити ни вежі, треба було аж інтервенції короля Стефана Баторія, бо міська управа не хотіла дозволити на се.

Творцем вежі є Петро з Барбони, при чому помагав йому його ученик Павло Домінічі Римлянин. Петро з Барбони був мабуть найзнаменитшим з усіх італійських архітектів, що працювали на нашій землі. В кождім випадку

¹⁾ D. Zubrzycki: Kronika miasta Lwowa.

²⁾ Др. А. Копыстянскій: *op. cit.* ст. 15; М. Голубець, *op. cit.* кладе дату тої пожежі на 1576 рік.

збудована ним вежа не має собі рівної не тільки у Львові, але загалом на всьому просторі північно-східної Європи¹⁾.

Корняківська вежа се зразкова італійська кампанія в стилі ренесансу з його другої розвесої доби. Вона не зберіглася до наших часів в своїм первіснім виді. Первісно

Успенська церква з Корняківською вежею

не мала вона свого найвишого поверха, а закінчена була степенуватою шатровою кришею, наче пірамідою в три спади, з ліхтарнею. В порівнянні з нинішньою була вона не така струнка, а присадиста. Такою бачимо її ще на малій пе-

¹⁾ М. Голубець, *op. cit.* 174.

чатці Успенського брацтва з 1591 р. В р. 1616 впала вона жертвою пожежі і тоді дістала нове завершення, оригінальне, але не стилеве. Нинішній вид дістала аж з кінцем XVII ст.

А іменно після нової пожежі в 1672 р.¹⁾ і після ушкоджень, спричинених в часі турецької облоги²⁾, приступило брацтво, постановою з 17 травня 1695, до її обнови. Тоді архітект короля Івана III Собєського, Петро Бебер добував ще один, найвисший поверх з цегли і накрив його незвичайно принадно скомбінованим бароковим шоломом, завершеним хрестом, з чотирма крученими пірамідками по рогах, завершених теж невеличкими хрестиками. Завдяки тій добудові ціла вежа зискала ту подивугідну стрункість і легкість форм, якою щеї до нині чарує всіх і приковує до себе очі своїх і чужинців. У XVIII ст. пожежа ще раз знищила шолом вежі, яку в 1795 р. покрито новим, відтвореним вірно на зразок шолому Петра Бебера і він задержався й до нині.

Корняківська вежа, подібно як італійські кампанілі, стоїть окремо від церкви, получена з нею тільки невеличким коридором, прибудованим в половині мин. століття³⁾.

Збудована вона на квадратній (5·16 m²) основі і своєю гармонією між грубістю а висотою є справді архітектонічним шедевром, еднаючи в собі ту сміливу стрункість, яка рівно й усміхнено пнеться до неба, з монументальною силою, з якою приросла вона до землі і до оточуючих її мурів. Недаром відомий знавець мистецтва, М. Голубець не знає нічого, що рівнялосяб її чарівній красі, не лиш у Львові, але й на цілому просторі північно-східної Європи. Її нинішня висота, від землі до хреста виносить 60·15 m, а разом з хрестом 65·85 m. Поодинокі її поверхи (кондигнації) нерівної висоти (найвисший середущий, другий від землі), розмежовані між собою сильно виступаючими карнізами (гзимсами). Долину третього (добудованого) поверха обігає галерія. Уся вежа, за виїмкою найвисшої, добудованої Бебером цегляної кондигнації, збудована з камяних квадр. Стіни вежі поділені плястрами, а зглядно вглубленими луками на три часті. У луках трьох горішних поверхів, в їх долішніх частях, пробиті віконні отвори, дуже вміло і дискретно, так що вежа через се набирає ще більшої прозірчатости і легкости. Збудована вона в стилі ренесансу, однак не по всім вимогам того стилю, а мистець поробив в будові багато стилевих відхилень, не ослабивши тим ніяк, противно ще збільшив мистецьку вартість цілости.

1) Мик. Голубець, *op. cit.*, ст. 176.

2) Др. А. Копытянскій: *op. cit.* ст. 17.

3) М. Гол. *op. cit.*

Корняківська вежа була збудована в тому часі, коли Успенський храм після пожежі 1571 року лежав в руїнах. Щасливе завершення тої будівлі влило в серця українського населення нові надії і нову силу до дальшої праці. Підйом населення зріс ще більше тоді, як Успенське брацтво при нагоді побуту александрійського патріярха Йоакима у Львові в 1586 р. дістало права „Ставропигії“, себто зістало підчинене під безпосередню власть царгородського патріярха. Той привілей потвердив царгородський патріярх Єремія 2. XII 1587. Обновлене і піднесене до гідности Ставропигії брацтво поставило собі в своїй програмі на першім місці збудовання храму. Успенський храм находився після пожежі в жахливім положенню, тому будова нової церкви була для брацтва під той час найважлишою річю. В тій цілі брацтво удалося до патріярха і своєї духовної ерархії з просьбою поперти його в тій справі.

І справді: починаючи від 1586 року, появляються окружні листи патріярхів і висшої духовної ерархії, звиваючі до жертв на ту ціль. Одначе спір брацтва з львівським єпископом Гедеоном Балабаном, (який не хотів брацтва узнати, не могочи погодитися з тою думкою, що на области його епархії розвиває діяльність на церковному полі зовсім независима від нього установа), відсунув будову на кілька літ, на що відкрито братчики заєдно жалувалися. Осінню 1590 р. брацтво рішучо постановило розпочати роботи біля будови нового храму вже на весну 1591 р.

Супроти того, що львівський єпископ відносився ворожо до брацтва, члени Ставропигії використали хвилю побуту київського митрополита Михайла Рагози у Львові і в січні 1591 року просили його довершити акту посвячення фундаментів нової церкви. Таким способом честь освячення фундаментів теперішнього Успенського храму припала не львівському єпископови, а київському митрополитови.

III. Трьохсвятительська каплиця

Квестія будови нової церкви була таким чином позитивно вирішена, одначе тим ще не було розв'язано другої квестії, не менше важної, а іменно справи заспокоєння духовних потреб брацтва і загалом укр. населення в нутрі городських мурів, що на довгі літа мало остати без власної церкви. На поміч єп. Гедеона Балабана не мож було чистити, бо він під кождим оглядом відносився ворожо до брацтва.

В тому прикрому положенню прийшов брацтву з допомогою знов митр. Рагоза, який будучи у Львові по причині згаданого нами спору брацтва з єп. Гедеоном, як се потвердили у своїм письмі самі братчики, „заступаючи нас от

насилія єпископського олтарь посвятил во звоницы, понеже храм успенія богородица знову будуется¹⁾.

Посвяченням того „олтаря во звоницы“ започатковано будову нинішньої Трьохсвятительської каплиці, яку скоро після того скінчено і віддано для богослужбових цілей.

Трьохсвятительська каплиця наче притулилася до Корняківської вежі і на протязі 40 літ, доки не була скінчена Усп. церква, була одиноким прибіжищем і місцем для заспокоювання духовних потреб братчиків та загалом цілого міського населення.

Яка подрібніша історія будови тієї каплиці і який був її первісний вид, де знаходився вівтар, в самій дзвінниці чи при дзвінниці, не знаємо напевно. Знаємо тільки, що брацтво, після того, як завалилася вежа, будована на кошт Давида Русини, поручила Петрови Красовському будову Трьохсвятительської каплиці. Нинішній вид дістала каплиця аж менш більш сто літ після того, як її збудовано, себто в 1671 році. Того року відбудовано її, але зверхній вигляд зберігся до нині. Як про се говорить грецький напис на мраморній таблиці, уміщеній над дверми каплиці, її обновителем є багатий купець, Грек „архонт-Олексій, званий Палапан з Яніни“, який її власним коштом відновив²⁾.

Той грецький купець її тільки відновив, значить, не було переведено ніякої перебудови і тому можна прийняти, що архітектонічні форми каплиці в нічім не були змінені, а дійшли до нас в такому виді, в яким збудував її Петро Красовський.

Петро Красовський (Petrus Crassowski, Italus Szwancar) був теж Італійцем, родом з Тесину, що 1567 року прийняв львівське горожанство³⁾.

Збудована ним каплиця (будова скінчена 1578 р.) се справжня архітектурна перлина, захована в закутку ставропигійського подвіря, яка своїми благородними формами ренесансового стилю, покритими пятном трьох з половиною століть, робить на глядача чаруюче вражіння.

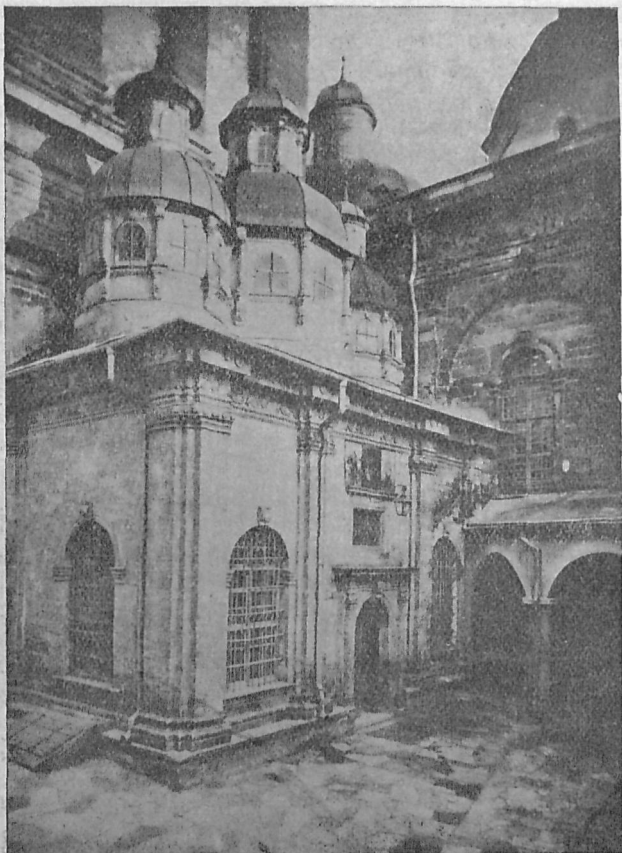
Каплиця займає поперечне положення до самої церкви і, як уже сказано, притулилася до Корняківської вежі. Головна її вісь біжить з півночі на південь. Будована як і вежа, з тесаних камяних квадр, на трьохдільному українському заложенню і завершена трьома чудовими копулами. Не виростає просто зі землі, але спочиває на доволі високому цоколі. Її чолова стіна, звернена на захід, украшена чотирьма подвійними пілястрами з псевдокоринтійськими капітелями. На капітелях пілястрів спочиває балькування, багато

¹⁾ Др. А. Копытський: *op. cit.*

²⁾ Копыт. *op. cit.*

³⁾ Мик. Голубець: *op. cit.* 172.

украшене, а під балькуванням біжить фриз з головок ангелів. Пілястри ділять стіну на три поля. На двох крайніх полях вікна, великі, лукові, а середуще поле пробите порталем чудової мистецької роботи. Обрамовання порталю має форму лука, над яким в углах знаходяться дві великі розети. По боках обрамвання стоять дві кольони на невисоких постаментах, прикра-

Трьохсвятительська каплиця

шених львиними головами, оплетених виноградною лозою. Капітелі колон теж псевдокоринтійські, але красші і видатніші чим капітелі пілястрів. Над кольонами балькування, вивчене фризом виноградної лози. Над луком порталю прегарна конзоля, яка наче звязує архитрав. Криша майже плоска, а над нею здіймаються три копули (середуца найвисша), усі осмигранні на високих підбанниках і з ліхтарнями. В під-

банниках, прикрашених гарними, незвичайно штудерними маленькими кольонами, пробиті віконні отвори, або тільки масковані, які надають ще більшої ажурности чудовій архітектурній композиції копул. Над входовими дверми марморна таблиця з грецьким написом в честь обновителя каплиці, Олексія Палапана.

Нутро Трьохсвятительської каплиці, колись покрите розкішною стінописю, нині представляє нагі, сірі стіни. Остаточний, нинішній вигляд в середині одержала вона після своєї останньої віднови, яка закінчилася 1920 року. Сірі, камяні мури, нерозмальовані, увидають ще більше її прекрасні архітектонічні форми і її довгий вік¹⁾.

Найбільш мистецьке в середині каплиці, се її копули: барвні вітражі в самих копулах і „ліхтарнях“ освітлюють тусклим, різнобарвним сяйвом їх нутро, обильно покрите розкішною різьбою, кованою в сірім камені на золотому тлі. Різьба вся ростиного орнаменту, з головним мотивом винної лози. В углах усіх трьох копул, в тих місцях, де назовні знаходиться 8 невеличких кольон, є головки крилатих ангелів. В середущій копулі, в углах луків, що її наче піддержують, чотири ікони Євангелистів в чудових, в сірім камені кованих, медаліонах.

Престол в північній стороні. За престолом на великім килимі три ікони. Середуца — се гарно стилізована ікона Пресв. Серця Христового, кисти покійного проф. Петра Холодного, що була раніше у бічній престолі в церкві. Праворуч неї ікона т. зв. „Генеальогічне дерево“ Богородиці. Богородица у срібній, гарно і ніжно цизельованій ризі з Дитячком Ісусом на своїм лоні, а верх неї над її головою ангели держать корону. На галузках дерева, на якому Прч. Діва сидить, десять менших овальних іконок, що зображують важніші події з життя Богородиці. Під деревом постаті благодітелів церкви в місцевих одягах. Ліворуч ікони Серця Христового св. Стефан у срібній ризі, що раніше був також в горішній часті бічного престолу в церкві.

На боковій стіні, праворуч престолу три великі ікони: найблизше престолу образ Трьох Святителів, дальше ікона Свв. Володимира і Йосафата, кисти проф. Холодного, що була перше в бічній правій престолі в церкві і образ св. апост. Андрія. Ліворуч, між дверми а першим вікном невелика ікона св. Евстахія, покровителя ловів. Над дверми, що ведуть до церкви, образ Успення Пресв. Богородиці.

¹⁾ Треба признати, що теперішня управа храму, поза своєю чисто душпастирською працею, розуміє як слід велику вагу церкви і під історично-мистецьким оглядом і тому дуже дбайливо ставиться до всіх мистецьких скарбів, в які храм такий багатий, стараючися ті цінности: одні, що були просто знищені, направити, другі відновити, ще інші забезпечити перед знищенням.

Під середушою копулою звисає старий, звичайної роботи павук.

Перед престолом дубовий, гарно різьблений аналой, а в заглибині праворуч престола теж гарно різьблений Божий гріб, до якого має прийти сценарій з образів страстей і воскресення Христового, що їх зачав малювати пок. Холодний, а докінчує мист. Дядинок.

З надвору ведуть скляні, в масивній дубовій оправі двері, які своєю стилевою різьбою дуже гармонізують з різьбою цілої каплиці. Каплицю ділять від церкви скляні, великі двері, в міцнім залізнім окуття.

Різьблені входові двері, Божий гріб і аналой — се вже річи цілком нові, справлені теперішньою управою храму.

Давніше, коли Трьохсв. каплиця творила самостійну церковцю з віттарем та іконостасом, якого останки знаходяться нині на горищі музею Любомірських у Львові¹⁾, її віттар стояв в полудневій стороні, притикаючи безпосередно до північної стіни Усп. церкви. Коли в 1847 р. зістала вона получена дверми з Усп. храмом, віттар поставлено в північній стороні без іконостасу²⁾.

IV Церква Успення Пресв. Богородиці

Як уже згадано, за благословенням київського митрополита Михайла Рагози зачалася 1591 року будова нового храму. Мала вона стати на руїнах спаленої 1571 року церкви, збудованої Петром Італійцем з Льогано.

Будову вів третій з ряду тих талановитих Італійців, що побудували вежу і каплицю, ученик Петра з Барбони і помічник в його архітектонічних працях, Павло Римлянин (Paulus Romanus, murator Italus), що в 1585 р. прийняв львівське горожанство³⁾. З тим „славним паном Павлом Римлянином муляром лвовским“ Ставропігія заключила 2. березня 1591 р. договір в справі будови, а в першу чергу в справі ломання і тесання каменя для будови. Камінь мав бути ломаний в красівськiм каменоломі „ведлугъ тоєє форми и визерунку, который есть поданный до братства нашего, ведлугъ которого визерунку за помочу божию маєть стати церковъ успенія пресв. богородица в мѣстѣ Львовѣ⁴⁾“. З цього договору видно, що Ставропігія поручила Павлові Римлянинови зразу лиш приготовляти потрібний будівельний матеріал, не беручись іще за саму будову. Видно теж, що брацтво мало докладно вироблені пляни будови,

¹⁾ Мик. Годубець, Львів.

²⁾ Др. А. Копыст., *op. cit.*

³⁾ Мик. Годуб., Львів 77.

⁴⁾ Юбилейное Издание въ память 300-лѣтняго основанія Львовскаго Ставропігійскаго Братства, Т. I, Львовъ 1886 Додаток Ч. III, Др. Копыст. *op. cit.* 26.

себто „форму и визерунокъ, ведлугъ котораго маєть стати церковъ Успенія“. Хто був автором того „визерунку“ тяжко з певністю рішити. Одні історики і дослідники Львова (Лозінські) кажуть, що автором плянів був Павло Римлянин, другі (Денис Зубрицький) впевняють, що пляни випрацював Петро з Барбони, будівничий Корняківської вежі, а треті вкінці твердять, що творцями плянів Успенської церкви, незалежно від її архітектонічно-різьбарського вивінування, були самі ставропігійські братчики, які доручили Павлови Римлянинови тільки провід над будовою та віддали йому камінярські роботи після „форм і визерунку“, про що говорить в згаданому договорі¹⁾.

Твердження, що авторами плянів церкви були самі братчики, настільки вірне, що будова церкви спирається на традиційно-українським трьохбанням заложенню, отже автори пляну — свої. Однак тому твердженню противиться висказ в згаданім договорі відносно „визерунку“, „который есть поданий до братства нашего“. З сього виходилоб, що плян церкви предложив братчикам хтось зпоза брацтва, отже найімовірніше ніхто інший, тільки сам Павло Римлянин, якому брацтво й поручило перевести будову на основі тих плянів.

Брацтво рішило побудувати храм по змозі як найвеличавіший, увесь із тесаного каменя. Під покровом нового, величавого храму хотіли братчики зібрати все українське населення, що його тягнули до себе римські костели, „свѣтлымъ украшеніемъ всѣхъ православныхъ христіанъ ко собѣ притягають: благолѣпіемъ и органами, пѣснями и поученіемъ многимъ“²⁾.

Національний момент грає тут — як бачимо — велику роль. Коли наше населення мало бути збережене при своїй вірі і народности, коли воно мало бути відсепароване від тодішнього польського католицизму, до якого тягнули його величаві польські костели, треба було збудити в ньому благородну амбіцію і національну гордість через збудовання репрезентативного і по змозі величавого храму, яким населення „руського роду“ повинно було гордитися і величатися.

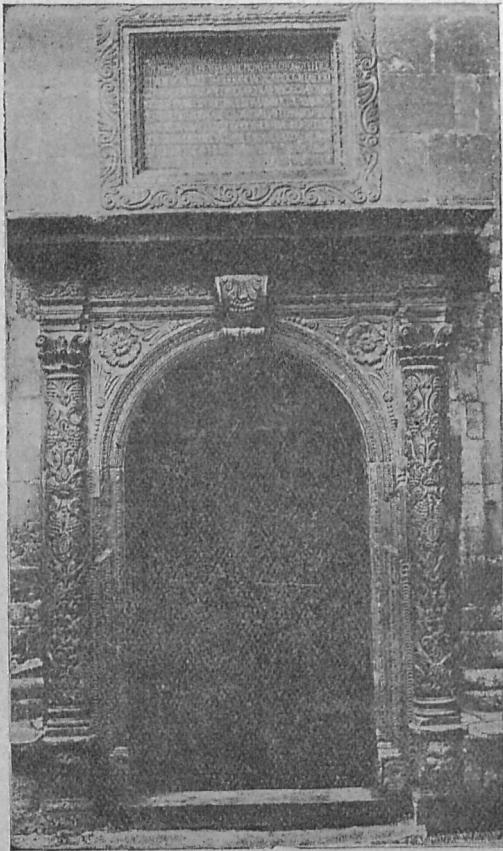
Однак на будову такого величавого і коштовного храму українське населення тодішнього Львова було матеріально заслабе. Своїх богатих патриціїв майже не мало. Одинока верства, більш засібна, се міщани-ремісники, які одначе, внаслідок частих пожеж і крайне нетерпимого відношення до них так міських урядів як і польського ремісництва, матеріально в тих часах дуже підупали. До того богаті мешканці Львова, чужинці по походженню, Волохи і Греки, при кінці XVI ст. покидали Львів і переселялися в сусідню Мол-

¹⁾ Порівн. Мик. Голубець, Львів 78.

²⁾ Юбилейное Изданіе.

давію, а їх відплив значно ослаблював правосл. елемент Львова і некорисно впливав на будову церкви.

Другою обставинсю, що спинювала будову нового, коштовного храму було се, що львівський єпископ, Гедеон Балабан розпочав завзяту боротьбу з брацтвом, яке мусіло її вести і виграти, якщо хотіло забезпечити собі право на

Порталь Трьохсвятительської каплиці

існування. Хоча наділення брацтва з боку александрійського і царгородського патріархів правом Ставропігії було в ті часи просто необхідним для розбудження релігійно-національного духа і заведення ладу в тодішній православній церкві, то єп. Балабан прийняв се як факт, що розбивав суцільну церк. організацію, бо вводив до організації церкви людей світських, „посполитих“ з правом критики і контролі під мо-

ральним оглядом не тільки мірян, але й духовенства з єпископами включно. Брацтво н. пр. дістало від царгородського патріярха право вибирати священиків для Успенської церкви, а кого брацтво вибрало священиком, того львівський єпископ обов'язаний був без ніяких перепон благословити (святити)¹⁾.

Всі ті права і привілеї брацтва уважав єп. Гедеон на-рушенням своєї єпископської власти і, не дивлячись на се, що брацтво находилося під спеціальною опікою патріярха, зачав з ним завзяту борбу. Боротьба, чим дальше набирала на силі і завзяттю, була повна драматичних мментів і викликала багато згіршення серед своїх та радости серед ворогів. Не злякався Балабан ні патріярха царгородського, ні київського митрополита і вівдальше боротьбу, кидав клятви на священиків церкви і тим позбавляв парохіян духовної обслуги, заборонював своїм священикам дітей братських хрестити, уділяти братчикам Св. Тайн і хоронити їх померших, так що „умножися вопль и плачь и бѣда въ людехъ“²⁾.

Спір закінчився аж 1602 року, договором, в якому брацтво признало єп. Балабана ексархом, чого досі не хотіло вчинити, а Гедеон обіцяв не наставати на автономію брацтва ні на його маєтки.

Річ ясна, що такий завзятий бій між брацтвом а єпископом не міг ніяк причинитися до двигнення вперед справи будови нової церкви, бо єпископ перешкаджав, і робив різні перепони в самій будові, але також припинилися датки на будову, бо деякі львівські патриції, як от Константин Корняк обіцяли свою фінансову поміч під умовою, що спір буде покінчений. Брацтво, замість того, щоби зайняти виключно будовою церкви, муіло займатися справою свого правного існування не лиш перед духовними, але також перед світськими властями. Витрачувало багато часу і грошей на спори в судах, духовних і світських. Митр. Мих. Рагоза в своїм письмі з 6/6 1593 закидує єп. Геденови, що він „братство церковное мешаны лвовские пустошачы на суды свецкие примусив споволочив, также в мурованю церкве ...перешкодил, церковную же их милостыню на права вытягнул“³⁾.

До тих перепон, що спиновали будову церкви, треба зачислити шей третю, яка походила з боку львівського магістрату, що на кождім кроці робив перепони формального характеру, а польське громадянство нападало на робітників, нищило їх знаряди, збещещували престоли й т. д. Всі ті

¹⁾ Порівн. Копыстянській, *op. cit.*

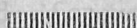
²⁾ Юбил. Пад., Додаток ч. 88.

³⁾ Monumenta Confraternitatis Stauropigianae. Leopoldis 1895. Nr. 282.

факти навели в своїм протесті, внесеним до львівських городських актів для 5.IV 1595, члени Ставропигії, кн. Адам Вишневецький і кн. Кирило Ружинський, підносячи скарги на польське населення, яке, „w posy na cerkwie nabiegaiąc, która się nowo buduje, sprosne despekty narod ich wyrządza nie tylko w cerkwi na robotę, ale u na same ołtarze plugawią u instrumenta mularskie szkodliwie psują¹⁾“.

Не диво, що супроти таких перепон будова церкви ішла черепашним кроком вперед, тимбільше, що біля неї працював зразу, аж до 1597 року сам Павло Римлянин, а щойно відтак взяв він собі до помочі свого тестя Капіноса, а рік пізніше Амброзія Прихильного, які теж були Італійцями, хоч і прибрали словянські прізвища²⁾). Найбільшою із тих трьох перепон була недостача матеріяльних засобів і їй головно треба завдячити, що будова відносно невеликої розмірами церкви тягнулася літами. І недивота. Будову її вели самі міщани, стрічаючи до того у своїх похвальних змаганнях з боку своїх і чужих не піддержку, чи хочби тільки прихильність, але перепони, напасти, клевети. Однак їхня велика ревність і запал, з яким узялися за довершення святого діла, дали їм змогу перебороти і ту найбільшу перепону.

(Докінчення буде)

о. Др. Г. Костельник

„А я кажу вам, щоби ви зовсім не клялися“

(Мат. 5, 34)

Тими своїми словами Христос збороняє „присягу взагалі“, а Церква не тільки дозволяє присягати, але при деяких нагодах і сама вимагає присяги від своїх вірних тай сама приписує формули для присяги.

Як се пояснити?

Були тай є християнські секти, котрі, основуючися на Мат. 5, 34—37, не дозволяють своїм вірним присягати ні коли і ні де (пелягіяни, масиліяни, катари, анабаптисти, меноніти, квакри, янсеністи...). Вони мають великі клопоти з державними властями, бо державні власти при деяких нагодах (у суді, при війську) просто вимушують присягу. Але якби ціла держава була перенята духом тих сект, чи могла би обійтися без присяги? Чи присяга не є конечною для люд-

¹⁾ Monum. Confr. Nr. 357.

²⁾ Мик. Гол., Львів.

ської збірноти? Зрештою: в чому полягає зло чи грішність присяги, що Христос збороняє її? Призивати Бога на свідка, що говоримо правду—чому се має бути зборонене? Вороги Христової Церкви звичайно так коментують ту „ріжницю“ між євангелієм і практикою Церкви, що Церква, ведена реальним зміслом, не могла в життю залишитись вірною євангелію, і відступила від нього. Христос — так вони твердять — у своїй релігійній ексальтації дійшов до „нездорових“, „нереальних“, „фантастичних“ ідеалів, які зруйнували би суспільне життя, колиб суспільність придержувалася їх. От н. пр.: „А я кажу вам: не противтеся злу; але коли тебе хто вдарить в твоє праве лице, поверни до нього й друге; а тому, хто хоче судитися з тобою і твою сорочку взяти, полиши йому й свиту. І хто примусить тебе йти з ним тисячу кроків, іди з ним і дві тисячі. А хто просить тебе, дай йому, і від того, хто хоче позичити в тебе, не відвертайся“ (Мат. 5, 39—42).

Та сього ніхто не заперечить, що тут бренть якась благородна, небесна струна, котра зовсім виразно виступає в дальших Христових словах: „А я вам кажу: любіть ворогів ваших і моліться за тих, що переслідують вас... Бо коли любите тих, що вас люблять, яку маєте нагороду? Чи й митарі не роблять того самого?... Будьте отже звершеними, як і ваш Отець небесний є звершений“ (Мат. 5, 44—48).

На подібну тему я вже писав в статті „Мамона неправди“ (Нива ч. 7—8 з 1929). Там сказав я, що вороги Христової науки мають хибну перспективу на Христа, начеб він був або хотів бути соціологом. У дійсности Христос є релігійним учителем, а не соціологом, і тому його науку треба брати з релігійного становища, а не з громадянського. А ці два становища так різняються від себе, як душа і тіло в чоловіці.

Всетаки, хоч обмежимося на релігійному становищі, остає загадкою: чому Христос збороняє присягати й оскільки збороняє?

Найпростішою була би така ексегеза, щоби Христове слово „з овсім“ (не клялися) так зрозуміти, начеб замість нього стояло написане „без потреби“. Ексегети звичайно так і коментують се місце, й виходить їм, що Христос зовсім не збороняє присягати, тільки вчить, щоби без важної потреби не присягати.

Та євангельський текст не підходить під таку ексегезу. Якщоб Христос хотів сказати, що присягати можна тільки тоді, коли зайде поважна потреба, то він був би бодай одним словом згадав ті обставини, в котрих можна присягати. А він розвиває свою мову власне під тим кутом, що взагалі не годиться присягати: „Ще чули ви, що сказано старим: Не присягай криво, а віддай Господеви твої клятви.

А я кажу вам, щоби ви зовсім не клялися, ані небом, бо воно престіл Божий; ані землею, бо вона підніжок його ніг; ані Єрусалимом, бо він місто великого царя; ані твоєю головою не кленися, бо не можеш одного волоска білим або чорним зробити. А ваше слово нехай буде: так, так; ні, ні; а що більше над се, є від лукавого“ (Мат. 5, 33—37).

Правда, можна би сі Христові слова так зрозуміти, що він тут має на думці тільки звичайну людську мову — розмову, а не урядові, святочні нагоди, при яких церковна або державна власть домагається присяги від нас. Отже Христос виступав би тільки проти поганої звички „клястися і присягатися“ колинебудь і з якоїнебудь причини. Тим ми й знов повернули би до тої концепції, яка каже, що Христос збороняє тільки присягу без поважної потреби. Та коли взяти цілий євангельський контекст, тоді ясно виходить, що Христос у дійстости хоче більше сказати, ніж йому така ексегеза підсуває.

Місце, яке зборонює клястися, стоїть у євангелію на тому місці, де Христос порівнює свою науку зі старозавітною, і доповнює її: „Я не прийшов знівечити закон або пророків, а доповнити“ (Мат. 5, 17). І уступи своєї промови зачинає: „Ви чули, що сказано старим... А я кажу вам“.

Ніде в Старім Завіті нема ані натяку на те, начеб звичка „клястися“ була похвальною або дозволеною. І не лише ту звичку Христос має на думці, але взагалі присягу, бо реагує на старозавітну заповідь „Не присягай криво, а віддай Господези твої клятви“, і доповнює її своїм новозавітним додатком: „А ваше слово нехай буде: так, так; ні, ні; а що більш над се, є від лукавого“.

Ап. Яків майже слово в слово повторює Христову заборону клястися: „А передовсім, мої брати, не кленіться ані небом, ані землею, ані іншою якою клятвою. У вас нехай буде: так, так; ні, ні; щоби не впали під суд“ (Як. 5, 12).

Отже таки виходить, що Христос зборонює всяку присягу, а саме з того приводу, що присяга є „від лукавого“. Христос навіть не згадує присяги, де самого Бога призивається на свідка, а наводить лише взірці менше сильних присяг, зачисляючи також їх до тої категорії, що вони „є від лукавого“.

Якже тоді можливе, що Церква практикує в себе присяги й дозволяє на присягу в важній потребі?

Немала трудність.

* * *

Деякі з Отців Церкви, як Ляктанцій, Атанасій, Василій Вел., а особливо Золотоустий, висказувалися проти всякого присягання.

Трудність годі обійти тим способом, як хотів св. Єронім, що Христос зборонив усякі інші присяги, крім з покликом на Бога.

До властивої розв'язки найблизше підійшов св. Августин, кажучи: що більшою досконалістю є зовсім не присягати, як присягати.

Христове становище до присягання годі вдоволяючо заналізувати, коли його брати одинцем. Треба взяти під увагу всі Христові доповнення старозавітної науки, а тоді розв'язка стане лекшою й більше переконуючою, бо різні „доповнення“ лекше вкажуть нам на те, про що властиво Христови йде.

Ті „доповнення“ зібрав Матей у 5, 6 і 7 главах свого євангелія. Вдаряє, що всі вони — в порівнанню зі звичайною людською психікою — виглядають наче гіперболі тай ексальтації, а декотрі з них навіть як суперечности в собі.

Ось бодай головні з них по черзі, як вони вичислені в євангелію:

1) „Блаженні вбогі духом... Блаженні плачучі... Блаженні голодні й жадні правди... Блаженні переслідувані за правду...“

(Звичайна людська психіка тут не знаходить блаженства, а якраз нещастя тут добачує).

2) „Хто скаже „безуме“, заслужить на вогонь пекольний“ (Виглядає наче гіперболя.)

3) „Хто спогляне на жінку з пожаданням, уже вчинив прелюбодійство з нею в своїм серці“.

4) „А я кажу вам, щоби ви зовсім не клялися“.

5) „Не противтеся злу“.

6) „Любіть ваших ворогів“.

7) „Коли даєш милостиню, нехай не знає твоя лівиця, що робить твоя правиця“.

8) „А ти, коли молишся..., помолися твому Вітцеві в тайні... А молячися, не говоріть богато, як погани“.

9) „А ти, коли постиш, намасти твою голову...“

10) „Не збирайте собі скарбів на землі...“

11) „Не журіться про завтра...“

12) „Не судіть, щоби вас не суджено...“

Невжеж можна ті останні Христові слова так розуміти, що в християнській суспільности не повинні бути ніякі суди? Ніяким чином! Христос не навчає зі становища соціального, тільки з релігійного. А на релігійному становищі те, що Христос приказує, дійсно є ідеалом. Сей релігійний ідеал стоїть понад суспільними потребами й вимо-

гами, одначе він їх не зносить (не перечеркує). Отже Христос і на думці не має, щоби осуджувати інституцію суспільних судів.

Аналогічно треба заключати, що Христос також свою заборону присягати висказав виключно з релігійного становища, абстрагуючи від конечних потреб і вимог соціального становища, і не зносячи тих вимог. Якщоб Христос хотів абсолютно зборонити присягу, маючи на увазі також вимоги соціального життя, то він се виразними словами підніс би: не вільно вам навіть на суді присягати...

Правда, Христос свою заборону висказав загально, одначе притім лишився на релігійному становищі. А на релігійному становищі присяга ніколи не є ідеалом. Вона не виростає з тих релігійних галузей, котрі ведуть до розцвіту ніжної релігійної психіки, але з тих, котрі заражені людською уломністю, недостатком наглядної, святої щирости, лукавством. Не свята психіка релігії, але людське лукавство родить потребу присяги (на суспільному становищі). Ось тому всяке присягання „є від лукавого“. Присяга є на те, щоби увязнити людське лукавство, охоронитися перед ним, а не служить вона на директну славу божу.

Всі Христові доповнення старозавітної науки се найвисші релігійні ідеали, найніжніші цвіти святої релігійної психіки. Всі вони так противлять психіці соціального становища, як душа противиться тілови. Тому й здаються вони гіперболями, коли на них глядіти із соціального становища. Але такий наш світ, таке наше життя, що душа і тіло всетаки творять одно єство.

Наше життя се система контрастів, і мусимо ті контрасти так зводити в єдність, щоби стреміти до висшого, а низшому тільки в конечности піддаватися.

Так повинні ми, сповняючи вимоги релігійного становища, стреміти до того, щоби ніколи й ніде не присягати, але коли суспільні вимоги нас поставлять у таке положення, щоби присягати, то піддаюся присязі з конечности. Релігійним ідеалом є людина, котрої слово й без присяги стільки варта, як з присягою.

Зрештою присяга присязі нерівна. Ніколи не вільно, присягаючи, проклинатися: „Нехай мене Бог убє, коли неправду говорю“..., бо така присяга є провокацією Бога. Сам поклик на Бога, як на свідка в гідній формі, без усяких маніфестаційних актів, властиво ще не є присягою, тільки

дів на переведення в життя своєї програми і своїх ідеалів, як наприклад московський Комітерн, котрому вже зовсім небогато лишилось до того, щоби признатись перед цілим світом в своєму шарлатанстві і цілковитому банкруцтві!

Богато переплило віків перед її очима, багато різних бур та революцій довелось їй безпосередньо пережити — але ніщо не захитало її основ, ніщо не умалило її надземської величності; бо їй дана під тим оглядом самим її Божественним Основником незрушима запурука—„що сили пекельні її не переможуть“!

Не переможе її длятого й сучасний атеїзм, помимо усього багатства технічних засобів, які сьогодні є до його послуг і які, розуміється, далеко перевищують засоби енциклопедистів XVIII віку. Але зате він дасть їй нову змогу показати світові свою непереможну силу в боротьбі з дияволом; дасть можливість пролляти нову кров її мученикам, на котрій обильно зростуть зерна Христового євангелія. Сучасний атеїзм таким чином сприяє тому, проти чого він якраз воює: розвоює і скріпленню християнства.

* * *

Та на жаль, є і в Христовій Церкві одно сумне місце — тим більше сумне, що тягнеться воно вже кілька віків і майже без усяких практичних виглядів на його якебудь поліпшення у майбутньому. Се — розділ Церков. Булаколись Одна Вселенська Христова Церква; та прийшов гріх, заплутав душу людей, наповнив їх серця світовою пристрастю — і, досі одна риза Вселенської Церкви, раптовно стала роздраною на дві половини...

Хтож більше завинив: одні, чи другі?

Та одні і другі були передусім людьми і як такі могли в рівній мірі підлягати загально-людським недомаганням та недостачам — і нема сумніву, що завинили почасти і одні і другі.

Коли східнього патріярха Фотія, котрий поклав перший початок до розділу, оцінено сьогодні об'єктивною мірою і з боку православної богословської критики, то рівною мірою оцінено на Заході відповідною критикою і кардинала Гумберта, котрий своїм поспіхом та нерозвагою лише поглибив і завершив сей розділ. З історичної висоти нашого часу ми бачимо, що тим людям не доставало насамперед любови — сього фундаментального християнського елемента, без котрого нема християнства. Се були люди, для котрих зруйнувати було далеко більшим героїзмом, як створити — ось чому ще й донині ми відчуваємо важкі наслідки їх раз лише dokonаних злих вчинків

Той, для кого християнство є приціпком життя — не може байдуже дивитися на розділ Церков! До тої свідомости

і того переконання приходять чим-раз більше християн Заходу і Сходу. Вони вже перестають оглядатися на історію, в котрій крім взаїмних непорозумінь нічого більше не могли запримітити і сконстатувати — а рівнож все меншу увагу звертають на се, що їх ріжнить, а зате все збільшується заінтересування одних і других до того, що їх спільно лучить, об'єднює. Бо ріжниці — се діло людських рук: отже можуть бути людськими руками й усунені—згідно з засадою: *omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem solvitur*. Боже — лишилось ненарушене!

Визначний сучасний православний богослов Н. Бердяєв з приводу сього каже: „Як для православних, так і для католиків є все можливим: молитися за зєдинення християнського світа, пізнавати і досліджувати чужі конфесії, перемогати незгоду і неприязнь, збільшати прихильність і любов до себе і вступати в єкуменічно-духово-братське відношення до себе — в Христі. Православні знають католицизм зовнішньо зле; а католицизм відплачується за се погордою ортодоксії. Такої духової атмосфери не можна надаліше терпіти“¹⁾. В іншому місці каже сей самий богослов: ...„треба старатися о взаїмне пізнання і взаїмну любов між християнами всяких визнань та о переможення взаїмного ворогування і сварні. Ворогування і ненависть між християнами ріжних конфесій є найганебнішою дійсністю в історії світа. А супроти зєдинення, концентрації і незвичайної активності протихристиянських сил у світі треба отсю дійсність назвати просто злочинною. Антихрист забирає щораз то більше сього світа в посідання, а християни живуть у сварах, незгоді і ненависти“...²⁾ Отже бачимо, що й на Сході вже розуміють вагу і потребу загально-християнського об'єднання — бо лиш воно одиноке в силі спинити розріст сучасного антихристиянського змія; лиш об'єднане вселенське християнство в силі обернути в нівець всю його пекольну роботу! Але східний богослов zarazом перестерігає перед дотеперішніми методами церковного зєдинення, котрі переважно, якраз задля своєї невідповідности, все були безуспішними. „Не треба переводити зєдинення, каже він, за всяку ціну та при тім послуговатися якими-небудь середниками. Вимушене зовнішнє зєдинення, яке не відповідає внутрішній духовій єдности, буде дуже малої вартости. До сього треба свобідного і щирого поважання без всякої недовірчivosti і без ніякого підступу... Тут треба рухатися не на поверхні, не горизонтально, не в географічному просторі, тільки в глибину і в височину — отже вертикально. Зєдинення церков можна

„Von der Vereinigung der Christen des Ostens und Westens“ (кат. річн. *Aehren aus der Garbe* 1926 — *Christi Reich im Osten*).

²⁾ *ibid.*

осягнути в глибину і в височину, де всі зєдинені в Христі, а ніколи на горизонтальній поверхні, де панують сварки і розколи¹⁾.

Отсе — має бути зразок, як належить підходити до цієї, може найбільшої із сучасних християнських проблем. Проблема свята — для того й підхід до неї повинен мати всі прикмети святости. А ні в чому так не проявляється святість нашого чину, як саме в християнській любові.

Коли помер загально-звісний католический кардинал Мерсіє, котрий відзначався високо-шляхотною душею і великою любовю до православних (за що був названий „батьком православних“), то прав. митрополит Евлогій (перебуваючий тепер в Зах. Європі на еміграції) з цілою сердечністю служив по нім панахиду і дозволив се робити у всіх православних церквах (на еміграції). А перед самою смертю кардинала православний священник у Брукселі сказав до нього: „Будьте певні, що тепер нема ні одного православного дому, в котрім не молилися до Бога за Ваше выздоровлення“²⁾.

Сей кардинал своїм щирим відношенням та любовю до православних безумовно більше зробив для католицької Церкви, ніж якби він був переводив цілі дні на самих холодних диспутах. Диспута є лише диспутою: вона щонайбільше може викликати взаємний фанатизм та ще більше заострити відносини — однак рішає в усьому діло. А ні в чому іншому не осягає людське діло такої краси і такого успіху, як саме в любові! „Спільна молитва та взаємна любов — сказав на Конференції Мира в Женеві в вересні 1928. р. проф. Шикагського Університету Шейльор Метіус — для віруючих людей є красшим середником прийти до згоди, як найдовша диспута“. „Треба зачати — каже відомий прав. богослов Лосский — від молитви по всіх церквах за всіх єпископів, за римського папу і всіх східних паріархів. Се пригадувало нам, що ми всі є одним стадом та маємо одного пастиря“. Другий прав. богослов проф. др. Н. Глибоковський каже: „Що неможливе в людей — можливе у Бога. Тут любов потрібна. Треба раз на завсіди залишити взаємні докори, погрози та приманювання. Люди повинні почувати себе, як браття“³⁾.

Ніщо інше, тільки безмежна любов до цілого переслідуваного нині християнського Сходу подиктувала нинішньому Первостоятелеви кат. Церкви Пієві XI закликати цілий християнський світ до молитви за переслідуваних. І якіж чудові наслідки! Найбільше закамєнілі серця порушилися на

¹⁾ *ibid.*

²⁾ „Руль“, 24. II 1924.

³⁾ „Православна церква і християнське загально-церковне обєднання“, в болгар. мові, Софія 1925.

сей заклик. Дотеперішні православні противники католицизму побачили, що „пропасть“ між східною й західною Церквами властиво не така велика: побачили, що їх лучить один Христос — котрий за всіх молився, щоб були „єдино“, лучать спільні таїнства, спільна віра в Трисидиного Бога!

Більше того: Варшавський православний митрополит Діонісій з приводу папського заклику до молитви за переслідуваних вислав на імя Папи Пія XI отвертий лист подяки, котрий закінчується словами: „Як архипастир Православної Церкви... вважаю своїм обов'язком і правом в імени невинних мучеників, змушених мовчати, висловити найщирішу й сердечну вдячність Його Святости, як тому, що Його воля, братерська любов і змагання до Христової правди вчинили чудо загального християнського об'єднання в молитві та принесли пільгу й потіху нашим братам, що мучаться в Рад. Союзі. Рівночасно висловлюю Вашій Святости глибоке співчуття з приводу сього, що за поклик до милосердя, любови й молитви, лихі люди зненавиділи Вашу Святість і почали кидати на Неї клевети, лихословити їй для Сина Чоловічого“.¹⁾

Небувалої ваги історична подія!

Атжеж, від часу Фльорентійської Унії до нині не було ще ні одного випадку навізування того роду взаємин православних владик з Апост. Престолом!

Ми ледви чи здаємо собі справу з того, в яких незвичайно цікавих історичних часах жиємо! На наших очах dokonуються небуденні події, котрих ми навіть не запримічуємо.

Тому більше уваги! Більше чуйности! Ніхто інший, лише ми можемо бути тими першими активними піонерами, котрі понесуть у світ ідею християнської єдности! Всі дані промовляють за тим: історичні і національні.

Зачинаймож відтепер!

Стіна взаємного історичного упередження, сього найбільшого і найнебезпечнішого ворога всякої правди і християнської передусім — на котру все вказували і нарікали красші представники Заходу і Сходу, подіями останніх літ значно захитана. Наше завдання: зруйнувати її зовсім!

Ся стіна — се дійсна ганьба християнського світа, як се слушно зазначає Н. Бердяєв. Особливо тепер, коли Антихрист вже давно створив спільний фронт у цілому світі проти християнства! Ми мусимо створити спільний християнський анти-фронт! А можемо се зробити саме тепер, коли всі історичні події складаються в нашу користь—принайменше відтепер мусимо зачати! З'єдинення Церков безу-

¹⁾ Щоден. Варшав. Бюлет: „Wiadomości Ukraińskie“.

мовно мусить наступити—в се ми всі віримо. Але для того, як каже Бердяєв, „християнська людскість мусить приготувати духовий ґрунт і витворити сприяючу духову атмосферу. Таким духовим ґрунтом, каже далі сей богослов, може бути тільки духова сполука в любові, взаїмне пізнання себе та братерство в Христі“.

Як високо дозріла ся свідомість конечности приготування духового ґрунту для вселенського зєдинення Церков також на Заході, дає нам приклад нинішнього Голови католицької Церкви, Папи Пія XI, котрий на авдієнції представників італійських католицьких студентів 11. січня 1927 року сказав слідує: „Щоби осягнути злуку зі Східною Церквою, належить взаїмно себе шанувати й познайомитися між собою. Є забобони як по одній так і по другій стороні. На Сході поширюються неможливі слухи про католицьку Церкву. Але не можна також заперечувати того, що й у католиків дуже часто замінно цілковитий брак виrozumілости. А де нема тої виrozumілости, там не може бути й братньої любови, конечної для обєднующих цілей. В християнських групах Сходу криється золото. Вони мають в собі стільки цінного, стільки доброго, що заслугоють не лиш на повну пошану, але є гідні загальної симпатії“.

Отже, до взаїмної християнської любови можемо дійти лише через активне поборювання взаїмної неохоти та якнайдалше йдучою християнською виrozumілістю.

Про сю саму виrozumілість та взаїмну любов, необхідну для обєднующих цілей, говорив у Східному Інституті в Римі в присутности кількох кардиналів та інших визначних духовних і світських осіб 18. лютого 1923 також Впреосв. Митрополит Андрей: „Папська діяльність, казав Митрополит, звернена в користь незєдиненого Сходу, длятого так цінна, що вона походить з любови. Любов приєднує серця та нівечить упередження. Хай треває ся любов, бо вона підготує шлях до одинокого вирішення важкої кризи на словянському Сході“.¹⁾

В іншому місці Папа Пій XI прямо сказав: «Я дуже люблю Схід: його чарівні народи та обряди. Люблю Схід, злучений з Римом задля його лучности з нами, а Схід відлучений люблю саме тому, що він відлучений і потребує особлившої любови“.

Нехайже голос наших архипастирів, до котрих долучились сьогодні голоси красших представників Заходу і Сходу, не пролунає як голос „вопіющаго в пустині“!

Запрошення Деблінським кат. архиепископом (в Ірландії) православного хору до участі в богослуженню в страстну п'ятницю, котрий співав на переїмуну з катедральним (като-

¹⁾ „Словене“. 22. II. 1923; „Возрожденіє“, 4. III. 23.

лицьким) хором; ¹⁾ даліше — відправлення в Вестмінстерській кат. катедрі в Лондоні Служби Божої в східньому обряді і церковно-словянській мові та запричащення своїх вірних під двома видами, ²⁾ і нарешті наше „Господи помилуй“ — таке характеристичне для духа східньої літургики взагалі, котре вперше в історії почули старі мури римської катебри св. Петра з нагоди папського закликун до молитви за переслідуваний Схід, не згадуючи вже про безліч уніонних статей, уніонні конгреси та східнознавчі наукові заведення на Заході — се все вимовно свідчить, як богато вже наблизились до себе досі ворожі світи християнського Заходу і Сходу.

До сього безумовно в великій мірі причинились і спільні страждання східних і західних християн: „Думаю, що сі спільні страждання — сказав недавно один кат. єпископ — тюрма, смерть, зарівно як одного, так і другого духовенства, все більше лучать нас; що вид зневажених та зруйнованих храмів католицьких і православних все сильніше будуть сприяти скріпленню Христової віри в серцях християн“. ³⁾

Та найбільше впливають сьогодня на потребу церковного зєдинення отсі причини: перша — се духове вичерпання на Заході; цілий Захід був до сього часу занадто зовнішним, занадто піддаючимся під змисли, занадто спрещованим — і через те він не міг надовго задержати свого приваблюючого чару. Захід се відчув сьогодня — і почав шукати містичних глибин в літургії Сходу: звідси іконостази в римо-кат. церквах в Бельгії, звідси Причастіє під двома видами для вірних в католицькій Англії. Н. Бердяєв — сей може найбільший сьогодня заступник церковного зєдинення, каже, що він, як син східної Церкви, вірить в духову перемогу своєї Церкви. Ми рівнож віримо в сю перемогу. Сьогочасний літургичний рух на Заході, звернений до містичних вартостей Сходу, свідчить про се, що ся перемога вже зачалася. Ми не можемо уявити собі сьогодня тих змін, які наступилиб у духовім і літургичнім життю на Заході, колиб цілий Схід злучився з католицькою Церквою!.

З другої сторони Схід горячково шукає сьогодня за організаційними вартостями для своєї Церкви — і безумовно, що він знайде їх лише в католицькій Церкві. Схід зрозумів, що вже час вийти із вікової пасивної обсервації життя: на спокійну обсервацію не дозволяє вже та одна обставина, що ми постійно стрічаємось лицем в лице з тим, хто ніколи

¹⁾ „Возрожд.“ 29. IV 1927.

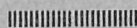
²⁾ „Возрожденіє“ 3. XII 1926.

³⁾ „Христіанинъ“, № 5. Годъ III.

ще не був безчинним — з дияволом! Масонські льожі, комуністичні ячейки і антирелігійні музеї та університети — то власне овочі його безнастанної пекольної роботи. А на роботу треба відповісти тільки роботою! Ми мусимо багато працювати, багато посвячуватись! Не сміємо ошукувати себе, що з упадком большевизму вibe остання година атеїстичній потузі: сучасний воюючий атеїзм — се лише один обяв великого диявольського пляну! Силою життєвих обставин християни мусять задивлятися на себе, як на жовніврів. Жовнір безнастанно мусить бути приготований до війни — безнастанно мусить чувати. Але ніяка війна, а головню ніяка армія неможлива там, де нема карности, де нема дисципліни. Дисципліни нема там, де нема полководця. А полководець немислимий без відповідного престижа — без авторитету! Авторитет мусить мати санкцію, і розуміється, найвисший авторитет — найвисшу санкцію. Тим найвисше авторитетним полководцем із печаттю Божої санкції є — Римський Первосвященик. Ось чому сьгоднішній Схід все з більшим признанням відноситься до того, котрий, подібно до старозавітного Мойсея, провадить народи землі через пустиню віків до Землі Обіцяної — Царства Божого!..

Так непомітно, але неухильно наближаються до себе з кожним днем розділені половини одної Церковної Ризи — щоби сповнились слова Спасителя.

Занесім же разом спільні горячі молитви до Бога, щоби він просвітив наші душі й серця, щоби дав нам перед усім почуття християнської любови, без котрої ніяке осягнення неможливе; щоби ми в кождому християнинови навчилися бачити чоловіка, відкупленого Кровю Сина Божого; щоби в усьому людстві навчилися бачити тих, за котрих Христос молився, щоби вони були „єдино“ — і разом з молитвою прикладати всіх сил, щоби сі шляхи скоротились: хай кожда нова наша думка, кожде нове добре діло буде тою будучою силою, котра поможе зібрати на збуреній поверхні моря всі розбитки історичного християнства та відновить колишній величавий вселенський корабель Христової Церкви — щоби прийшов нарешті той світлий день в історії світа, коли станеться віками очікуване чудо, і буде „Одно стадо і один пастир“.

На закінчення Ювілею Впреосв. Митроп. Андрея

Ідучи на зустріч бажанням вірних дітей Церкви Галицької Области, Ювілейний Комітет для святкування ювілею Впреосв. Митрополита продовжив ювілейний рік до кінця червня 1931. р., даючи тим способом змогу вірним галиць-

кої Митрополії зложити прилюдно свій поклін і оказати синівську любов своєму Батькови-Владиці. Та чи тільки синам Галицької Области? Ні! Як велике Його батьківське серце обнімало своєю любов'ю всіх дітей Української Землі, так і всі вони, не тільки вірні галицької церковної провінції клоняють в нинішню хвилю свої голови перед величною постатю Найдостойнішого Ювілята

Та зпоміж усіх дітей тої Української Землі, особливо ми „сини в вірі“, ми священники, що зазнали найбільше тепла, любови і опіки Його батьківського серця, ми, про котрих сміло може сказати наш Архипастир словами Спасителя: „А я славу, котру Ти мені дав, дав їм...“ — ми в особливий спосіб зв'язані з його Ювілеєм.

* * *

Нинішній ювілей, це ювілей-тріумф праці, великої, творчої праці, котрої „ціллю Божа справа, а засобами пожертвування й любов“ (II паст. лист до духов.).

Ми, „сини в вірі“, є його найближчими помічниками в тій праці. Нас запросив наче співвиконавців тої великої торжественної ювілейної програми, котрої сам є автором, керманичем і першим виконавцем. Тому ми не сміємо відводити очей від нашого Достойного Провідника. Мусимо розуміти кожний рух його руки, відгадати кожний погляд. Нам треба наскрізь зрозуміти, відчути його, словом: нам треба навчитися думати його думками, любити його серцем, горіти його любов'ю, працювати його жертвуванням і звязяттям, вчитися у його школі...

Тою трудовою школою нашою, тою школою праці, — це ціле життя нашого Владики-Вчителя. „Образ дах вам“. Ціле його життя, це одно безперервне пасмо праці, котрої плодами кормиться і в майбутньому буде кормитися наш народ.

Та нам, особливо нам, молодшим ученикам, треба також підручників до науки. А тими підручниками для нас се незрівнані пастирські листи-послання Ювілята.

Пишучи про „Пастирські Листи Митрополита Андрея“ — покійний еп. Й. Боцяк сказав: „Листи ці не щоденної міри й вартости. Варто їм і ближше приглянутися, як творови духовної літератури, що ледви чи котрий з католицьких єпископів написав їх стільки, скільки наш Митрополита“ (Богословія, кн. 1—2 за 1926, ст. 97).

Ясність думки, простота в представлюванні високих правд і спекулятивних виводів, безпосередність, щирість, сердечність, а понад усе та любов, то тепло батьківського серця, яким дише кожне слівце, отсе ті прикмети, котрі мають, приковують і полонять серце читача. Мову серця серце відчуває і розуміє. А ту таємну мову серця знає наш Ар-

хипастир. Обговорюючи якусь справу, мається вражіння, що це батько пише до своїх дітей і обговорює з ними якусь родинну справу, котра всіх безпосередньо торкається. Вміє підійти до кожної справи з точки, котра є всім спільна і всім дорога. Так, це справді листи доброго батька до своїх дітей, в котрих питаючися учить, радячи — приказує, а просячи — картає. Листи нашого Митрополита, це зразкові меріжки, де на канві любови, великий ум і благородне горяче серце вимережали пречудові взори чеснот доброго Пастиря. Та відчинім от хочби один із перших: „Возлюбленим моїм Гуцулам“, в яким пише: „Переїхавши Ваші красні гори, пізнавсми всі обставини Вашого життя і полюбивсми Вас так, що дуже прикро було мені Вас опускати...“. Одно речення, одно слівце „сми“, а скільки думок зроджує, скільки почувань будить воно в нашому серці! Які чувства ворушились тоді в благороднім серці Пастиря своїх улюблених Гуцулів! А скільки чувств будило воно в серці того бідного, досі опущеного і всіми забутого Гуцула! „Це сми братчику ше такого не чув!“ Так, певно „шосми не чув!“ І ви красні гори ше не бачили такого Пастиря, який би з такою любовю і неструдженим запалом перешукував ваші „полонини і царинки“, шукаючи своїх овечок, щоби яка не пропала.

А ось лист „Вірним на Буковині“. „Усунувшись на два дні від тої щоденної роботи, пишу до Вас цей лист, яко доказ, що серце й гадка моя все до Вас звертаються, що, все, так само, як коли був я з Вами, рад я зі всіх сил для Вас працювати...“ — скільки ширости в тих простих, не вишуканих словах. Вони (вірні) трошки „знемагають“ в духовн. життю, та Пастир не висказує їм за се свого невдоволення, не дорікає їм, а радше співчуває їхній немочі і щиро журиться, якби їм допомогти, так в їх духовних, як і матеріальних недостатках.

Подібний лист „Русинам, осілим в Канаді“. Певна річ, що на першім місці треба поставити листи, писані до нас, священиків, в котрих, вказуючи на високу гідність і становище священика, його післанництво і відповідальність перед Богом, взиває і запрошує нас до праці і до співпраці. „Щось зділати для Церкви й народу, се для мене лиш такі діла довершити, котрі би й пізнішим поколінням служили: працю для будучности уважаю за річ сто разів важнішу, як все, що можна для хвилі теперішньої зробити... Від праці нашої теперішньої залежить будучність нашої Церкви й нашого народу... Тож до тої праці треба мені, Преп. Отці, більшої від Вас помочі, як звичайна ревність і звичайна праця з якою трудитеся в винограді Христовім...“ (Перше послан. до духов. Львів. АЕп. за 1901. р.). Ось так розкриває перед нами широке поле праці: „Жатва убо многая, ділателей же

мало“. (Мат. IX, 37, 1). (До дух. Гал. пров. 1908). Ідучи сам як звичайний робітник в першій ряді, хоч і Пастир, не вважає себе наставником, а хоче бути для священників „завсіди братом і приятелем“. (І лист до духов. Стан. Еп. 1899). І якщо прийшлося би назвати ті всі листи, писані до духовенства одною назвою, то їх треба було би назвати: „Правило-катихизм для доброго Отця-Душпастиря“. О коби ми засвоїли собі той „катихизм“!

І так всі листи-послання, а є їх понад 60. Замало назвати „листи-послання“ — це псалми, що їх „виспівало“ любяче батьківське серце; кожне слово в них, се частина його душі, кожне промовляє до серця такою мовою, що на його голос мусіло відізватися кожне людське серце, а тим більше серце дитини — вірного, де би воно не було і в якій би груді не билось; „Чи між людьми, що на селі живуть та на рілі працюють, чи в місті, чи на ярмарку, чи між письменними та вченими, чи між тими, що письма не знають. Чи між багатшими, чи між біднішими“ (Про Покаяння).

Що до змісту — то вони такі широкі і всесторонні, як широкою і всесторонньою є праця Владики. „Я хотів би стати всім для всіх, щоби всіх спасти“. (Христ. робота.) Теми листів найрізноманітніші. Перед бистрим оком Владики ніщо не скрилося. І так, як немає ніякої ділянки нашого церковного і національного життя, в котрій би наш Владика не був першим, так і немає справи, якої наш Вчитель не доторкнувся би і не висказав правильної дороги до її розв'язки, чи для її розвитку: дороги, якою сам ішов, а се: „дорога закону Божого і Христової любові“. (До інтелігенції.)

А підходить до всіх життєвих справ — й цікавлять вони його не тому, щоби забавитися в великого політика, ні!.. „Я не політик! Я отець! А вітцєви ніщо не є чуже, що синів, дітей його обходять“. (Христ. робота). І ся по вітцівськи глибоко відчута, серцем з дітьми пережита недоля тих дітей не дозволили йому навіть в думці тягнути на суд своїх, може часом і нерозважних дітей в тому часі, коли ті діти, прибиті горем, потребували його помочі. „Отче відпусти їм!“ — кликала тоді батьківська любов. І вона мабуть є найбільшою, найціннішою і єдиною прикметою Пастиря Христового стада. Се цвітка з Голгофти; вона побідила! І нині день її тріумфу! Вона створила „Епоху митрополита Андрея Шептицького“!

* * *

Отсе наші підручники.

Жаль тільки, що їх багато немає і тяжко їх нині дістати. Війна знищила багато бібліотек церковних, парохіяльних і приватних. А як де ще і залишилися, то лиш декотрі, так

що хто хотівби нині їх дістати для своєї бібліотеки, то се просто неможливе. А багато є священників, молодших і наймолодших, котрі загалом не мали можности прочитати їх, бо їх ніде ми не бачили і не знаходили, хиба десь у бібліотеці.

Для того всі листи-послання Митрополита - Ювилята треба конечно видати на ново.

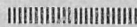
Вони повинні вийти як ювілейне видання. Найліпше збірно, в одному чи двох томах.

Треба би також видати деякі з них поодинокю, для масового поширення, дати їм змогу зайти „до кожної хати не лиш до такої, що при дорозі стоїть, але й до такої, що десь далеко під лісом, або десь високо на полонині стоїть“. (Про покаяння.) Бо се й бажання Автора тих листів — безпосередня стичність зі своїми вірними.

Розкупили би їх священники моментально до бібліотек парохіяльних, приватних, читальняних і т. д.

А дохід призначити на шпиталь ім. Митроп. Андрея.

о. Степан Хабурський

На актуальні теми

(Ще про організацію духовенства)

Організація духовенства! На саму згадку про організацію вже наче виджу, як кождий читач лиш здвигне раменами та зрезигновано махне рукою. Бож справді, є чого бути песимістом. Скільки то вже не говорилось — не писалось про організацію; від довгих десятюк літ ся справа не сходить зі шпальт духовних видавництв — мабуть в ніякім іншій стані не впало стільки високопарних слів і фраз — стільки шумних деклямацій про потребу організації, що в нас — духовнім стані; поодинокі деканати виготовили вже навіть організаційні статуту, а однак мимо сього справа організації ні кроком не пішла вперед і остала дальше в пливкій стадії фразеології і проєктів.

Тому про загальну організацію укр. духовенства не беруся писати, бо знаю наперед, що з сього ніщо не вийшлоб, а до цієї повені фраз і статей не хочу ще й своїх слів додавати.

Аж дивно стає на душі! Нині мабуть нема ні одного стану, який не був би більше чи менше зорганізований, а в нас навіть не заноситься на се!

А всеж якась причина тому мусить бути! На мою думку причина лежить у тім, що ми (маймо відвагу сказати собі правду в очі) до сего ще не доросли, чекаємо на приказ з гори, для нас се просто ще не на часі — нам ще занадто добре і тому ще не відчуваємо потреби організації!

Чи не сумна се і не болюча історія?

Справді: *Difficile est satyram non scribere!*

Тому не про загальну організацію духовенства, а лиш про деканальну хочу сказати кілька слів, бо думаю, що дек. організація легше дасться перевести і може з часом стати підставою і приготуванням до загальної організації духовенства. На сім місци зазначую з гори, що не маю на меті подавати вичерпуючий реферат на сю тему, а хочу кинути лиш кілька гадок, над котрими слід би застановитися, повести дискусію, евентуально подати ще нові проекти, щоб прийти до якогось порозуміння і перевести їх в життя.

Метою кожної організації є змагати до духового об'єднання і до матеріального піддвиження її членів. Тому й нам слід перевести деканальну організацію, так під оглядом духовим, як і матеріальним.

І Дек. організація під оглядом духовим

Першим постулатом до сього уважаю:

1) Щомісячні деканальні конференції. Гадка відбувати деканальні конференції була кинена і зреалізована ще бл. п. о. Дан. Тяняквичем, однак і до нині сі конференції загал духовенства недоцінює і легковажить; а всеж муситься признати, що в нинішніх часах вони конечно потрібні і можуть відограти визначну ролю у життю духовенства. Одною з причин, що ми дотепер ще не зорганізувалися, є якраз се, що ми замало бачимось і тому замала виміна гадок — брак взаїмного порозуміння, а дек. соборчики на се безумовно не вистарчають, бо всякі обовязкові соборчикові відправи абсорбують забагато часу, так що на докладніше обговорення актуальних справ його не стає, а при сім соборчики — так сказати б надто „урядові“, підчас коли конференції повинні мати характер більше товариський.

Предметом нарад на тих конференціях малиб бути що найбільше актуальні квестії; „злоба дня“ аж надто достарчалаб тем у всіх ділянках душпастирської діяльності.

На мою гадку порядок дня становивби:

а) реферат (очевидно устний, лиш в виїмкових випадках письменний) у першій мірі чисто богословський, з особливим узглядненням апольогетики супроти ріжних сект, що тепер в застрашаючих розмірах поширюються між нашим народом; відтак справи:

культурно-освітні, організаційні, кооперативні, господарські, харитативні, політичні, станові і т. п.

б) дискусія над рефератом

в) біжучі і льокальні справи, запити і поради.

Рівнож як тему можна перечитати якусь актуальну статтю з „Архієп. Відомостей“, з „Ниви“, „Богословії“, чи з інших богословських і світських журналів (хочби й чужих). Впрочім тему і референтів призначувалось спільно на конференції. Знаю, що в многих деканатах такі конференції точно що місяця відбуваються і дотичні священики з цього вдоволені, а колиб получить конференції з виплатою платні, то участь священиків булаб запевнена.

2) Другим важним чинником для скріплення духового життя є річні реколекції дек. духовенства. Звісно, що душа, хоч і скріплена та огріта Божою ласкою, з бігом часу, як і все інше в природі, ослаблюється та остуджується, тому від часу до часу треба конечно зачерпнути сили і вогню, щоби ще й других можна скріпити та запалити, а сей вогонь осягається лиш через реколекції.

Вправді справа ся може трохи тяжша до переведення у кождому деканаті, однак при добрій волі всі труднощі дасться побороти. Думаю, що 3-днівні реколекції цілком вистарчаючі, а найкрасше надавалисяб до сього літні-вакаційні місяці, бо й роботи по парохіях менше і з нічлігом лекше. За провідником до цих реколекцій слід звернутись до котрогось із наших монаших чинів, що у таких справах не відмовляють своєї помочі, зрештою і в кождім сусіднім деканаті найдеться священик, що з добрим успіхом мігби такі реколекції перевести. Очевидно близші подробиці як: місце, харч, речинець мігби кождий деканат індивідуально обговорити. Нема сумніву, щотакі дек. реколекції у значній мірі підносять духове життя в даному деканаті — відновляють душевні сили, додають енергії до душпастирської праці, дають її більше змісту і освячення, обєднують до спільної мети, що якраз становить суть організації.

При сій нагоді слідби дещо згадати про реколекції для нашої світської інтелігенції. Як звісно, кличем часу і бажанням Ап. Престола є тепер Католицька Акція, що має на меті притягнути й інтелігенцію до співпраці з духовенством для піднесення Христового духа в нашім народі. Ся акція незвичайно важна, але й трудна до зреалізовання, зваживши, що наша інтелігенція відноситься до релігійних справ скрайно індиферентно, а то й ворожо. Щоб се осягнути, треба нашу інтелігенцію більше зацікавити справою релігії, треба її щойно в цім напрямі виховувати.

Правда, мусить ся признати, що по війні у нашої інтелігенції слідно більше симпатії і бажання співпраці з духовенством, чого доказом хочби і така дрібничка, що пр. ка

основуючі збори „Єдності“ прийшло кілька привітів, і то всі від світських установ. Відрадий факт, що будить поважні рефлексії! Правда, що й тепер найдуться люди, навіть й часописи, що час від часу кинуть камінчик у город духовенства, або навіть (як це діялось підчас виборів) і ворожо виступають проти духовенства і його діяльності, однак під теперішню хвилю загал світської інтелігенції безумовно не можна уважати ворожим Церкві і духовенству. Причиною сього, на мою гадку, є спільна небезпека інтернаціоналу, а передусім особа нашого Митрополита, до котрого вся інтелігенція без різниці партій і переконань відноситься з великою пошаною і пієтизмом.

Сю обставину слідби нам використати до піднесення релігійного життя у нашої інтелігенції і втягнення її до Католицької Акції, а до сього чи не найкраще причинилисяб реколекції чи конференції для інтелігенції. 50 літ тому назад в б. Австрії єзуїт Г. Абель такими конференціями приєднав населення Відня й інших більших міст до практичного християнства, дав почин до основання христ.-суспільної партії, яка й до нині відграє визначну ролю у життю німецького народу і успішно веде боротьбу з соціалізмом і комунізмом.

Тому й по наших містах і містечках здалосяб устроїти такі реколекції чи конференції для нашої інтелігенції, тим більше, що інтелігенція се радо повиталаб, бо і я сам чув не раз вискази з кругів нашої інтелігенції: „Ми чуємо різні відчити на теми світські, але радо послухалиб щось на духовну чи релігійну тему, очевидно, відповідно подану“. У кождім деканаті чи повіті знайшовся би священник, що був би в можности виголосити кілька наук чи відчитів релігійного змісту для нашої інтелігенції (евентуально можнаб когось чужого запросити), а користь з сього булаб велика так для інтелігенції як і для Церкви.

Як для інтелігенції, так рівнож і для народу такі великопісні реколекції булиб дуже пожадані. Знаю сам, що декотрі деканати зробили спробу таких 3-дневних великопісних реколекцій перед великодною сповідю і вони проходили з добрим успіхом.

Нарід громадно горнувся, щоб вислухати науки, і як оповідав мені один священник, багато було таких, що літами не сповідались, або жили з затаєними гріхами, а по реколекціях дуже солідно відправили св. сповідь. На закінчення таких реколекцій добре булоб запросити чужих священників сусідів для слухання св. сповіди, а користь з цього булаб не тільки для народа, але і для духовенства, що обєдналось би до спільної праці, т. є. ширення царства Божого на землі.

На сім місці слід би згадати і про одну важну справу в душпастирстві, а то: деканальне богомілля.

Як у природі різноманітність і всякі зміни удержують життя, так і в духовім життю якась зміна-новість є конче потрібна для удержання чи піднесення релігійного життя.

До таких змін-потрясень у духовім життю зачисляю передусім місії і деканальні чи повітові богомілья.

Про місії, як загально звісні, не буду розводитись, а згадаю хоч кількома словами про спільні богомілья до котрогось чудотворного місця.

Передовсім мушу ствердити, що наш нарід такі богомілья дуже любить і з останнього стягається, щоби в них взяти участь, а з нашої сторони не дуже багато праці потрібно, щоб вони вповні удались. Нарід повитає се з вдячністю, а для Церкви і піднесення побожности, буде се великою користю. Для браку часу над деталями не хочу розводитись, се тема для обговорення на дек. соборчиках чи конференціях, але на сім місці зазначу, що успіх богомілья залежав би у значній мірі від енергії і меткости провідника, котрого слід би вибрати і переведення цього діла віддати йому цілковито в руки.

3) Надзвичайно важну ролю для піднесення духового життя нашого народу відграє безперечно лектура, т. є. поширення катол. преси і брошур.

У цій справі все правдивим буде звісний висказ, що св. ап. Павло, якби жив у наших часах, напевно видавав би якийсь часопис, поширяв би брошури.

Ся справа безумовно нами недоцінована. Вправді в останніх роках над сим подумано і видаються вже популярні часописи і брошури в кат. дусі, однак, на жаль, так напням і спосіб редагування, як і склад редакції для загалу духовенства є несимпатичний і тому духовенство відноситься до сеї справи рівнодушно, а то й ворожо, через що нема відповідної пропаганди, ні попертя зі сторони духовенства.

Тому не лишається нічо іншого, як взяти справу в свої руки, т. є. заснувати видавничий фонд, за помічю котрого можнаб взятись до видавання часописів і брошур, що стоялиб непохитно в обороні нашої катол. віри і обряду, не лукаво обороняли престиж наших Владик, а не займалися зайвою, а то й шкідливою полемікою і очернюванням. Гадка ся не нова; багато разів вже була порушувана, дискутована і проєтована. Однак все на перешкоді стояв брак відповідних фондів. О скільки не помиляюся, то мабуть з боку Стрілиського деканату у своєму часі вийшов проєкт, щоби з ерекціональних ґрунтів призначити по 1 морг. від кожної парохії на видавничий фонд. Однак, на жаль, сей проєкт, як і багато інших, пішов в забуття, а всеж се здорова і доцільна гадка, тому і не слід би її закидати, але

якраз тепер, коли є на це відповідний час, наново піднести і всіми силами старатися її зреалізувати.

Стало нас на дяків і паламарів, то тим більше мусить стати на видавничий фонд, бо інакше може прийти час, що і нас і дяків не буде треба. Ся справа не така маловажна, як у першій хвилі може кому видаватись, бо від сього (можу сміло твердити) залежить релігійний стан, а тим самим доля і майбутність так нашого народу, як і духовенства.

При сій нагоді хочу хоч кількома словами згадати про збірне видання популярних проповідей на зразок давнього „Амвона“, що свого часу я порушив був в „Ниві“ і на що відгукнулись заледви три священники з усіх трьох епархій і один з Америки. Хоч я постановив сею справою вже не займатися, однак думаю, що всетаки її не слід залишати, тому якби хто хотів до сего взятися, а буде мав може щасливішу руку до переведення її в життя, дуже радо послужу своєю помічю і матеріалом, бо таких підручників дається дуже відчувати і з конечности мусимо користуватись чужими, що ні змістом ні формою не відповідають духови нашого народу.

4) Наконєць і справа деканальних бібліотек заслугує на більшу увагу і зацікавлення з нашого боку, бо нині настали часи, що відомости, винесені з семінарії, а відтак читання самих часописів не вистарчають, а громадянство хоче бачити у священника висіість не тільки під оглядом моральним, але й інтелектуальним, що можливо осягнути одиноко за помічю бібліотек. В кожній парохії найдеться чимало книжок чи журналів, вже перечитаних, чи використаних, що безужиточно залягають парох. полиці, котрі можна за реверсом випозичити, рівнож вдова по смерті мужа відступилаб бібліотеку до вжитку дек. духовенства, а на періодичні видавництва ухвалити місячну вкладку.

II Деканальна організація духовенства під матеріальним оглядом

Загально відома річ, що матеріальне положення нашого духовенства у теперішні часи значно погіршилося, що зрештою кожний з нас відчуває на власній шкірі. Нині се вже не спорадичний факт, що наші священники з браку фондів не всилі дати своїм дітям висшого образования, відбираючи їх зі шкіл, бо не маючи своїх бурс, на всилі оплатити приватні станції. Мимо ощадности, посуненої до крайности, не можуть звязати кінців, а певно можна сказати, що духовенство у 80% задовжене.

Внаслідок ріжних законів, чи навіть постанов конкордату є тепер тенденція: зрівнати більше-менше всі парохії, однак, як влучно висловився один священник: „нас зрівнаю всіх до одної торби“. Причини сього зубожіння загально звісні.

Упадок епітрахильних доходів, смішно низька платня, надмірно високі податки, а вкінці парцеляція ерекц. ґрунтів, що звела господарство і взагалі стан парохій на ніщо.

На якусь поправу сих невідрадных відносин не тільки не можна нізвідки надіятись, але є майже математична певність, що йде до гіршого і що на найгірше треба нам бути приготованими.

Рівнож наївно булоб надіятися на чужу поміч. Ся поміч мусить вийти від нас самих і то негайно, без страти часу на всякі дискусії, бо „*periculum in mora*“ і якраз з сього малаб стреміти наша організація (покищо деканальна). І тут також хочу кинути лиш кілька гадок, даючи сим почин до дальшої дискусії, чи нових проєктів у сім напрямі.

а) Першим кроком до самопомочі уважаю:

Основання позичкових деканальних кас. Річ сама в собі дуже легка до переведення, а при тім дуже корисна. Мабуть (оскільки знаю) лиш в однім Бобрецькім деканаті ведеться така каса (Братський Союз) і треба признати, що вона успішно розвивається, стала великою вигодою і помічу для кондеканального духовенства.

За кілька літ істновання має ок. 500 зол. чистого зиску, не числячи сього, що із зиску жертвувала на священничий дім і дек. бібліотеку і дописувала дивіденду від уділів; з огляду на такий малий круг діланя (всього 15 членів) можна се назвати великим успіхом, тим більше, що через се ніхто ніякої страти не поніс, а навпаки, має заощаджений гріш на уділах і дивіденду.

Процедура при сім надзвичайно проста:

Дек. соборчик (чи конференція) заявляє, що через рік (чи два) мається стягати з платні уділ (пр. по 5 зл. місячно) що винесе річно майже до 1.000 зл.

Зараз першого місяця можна вже позичити ок. 100 зл. Вигода ся, що непотрібно ні ручителів ні векслів, лиш заява, що дотичний священник годиться на стягання йому з платні рати і %.

Для улекшення рахункової маніпуляції найкрасше ухвалювати позичку на 10 рат і на 10% річно. Дек. соборчик ухвалює статут (на підставі якогонебудь кооперативного статута), вибирає діловодчика і 3 членів Надзірної Ради (що сповнялаб рівночасно і обовязки контрольної комісії) — відтак ухвалюється висоту і компетенцію для уділювання позичок (пр. діловодчик має право уділити 100 зл., Надз. Рада до 500 зл., а дек. Соборчик понад 500 зл.) вписове (пр. 1 зл.) і т. п.

Саме діловодство дуже просте і легке. Вистарчить лиш одна книжка, поділена на дві часті.

Перша часть се ліквідаційна книга (дневник), друга се конто кожного священника. От і все! Що до зладження річ-

ного білянсу, то на підставі добре веденої касової книги легко прийдеться його зладити, а колиб справляло се кому трудність то найкрасше удатися до найближшого Коопер. Союзу, або прислати мені касову книгу, а я в кождім випадку обов'язуюся такий білянс зладити.

Тому багато не дискутуймо, не відкладаймо на пізніше, бо кождий місяць се просто страта, — се ж примусова ощадність. Зложені уділи в разі перенесення або іншого випадку виплачуються зараз (отже мають першенство перед позичками), а примусове заощадження „на чорну годину“ кількадесять зл. промовляє також за негайним заснованням; з часом можна їх получитьи в епархіяльну касу, що може стати у пригоді нетільки поодиноким священикам, але й цілому духовенству, бо ніхто не знає, яку долю приготовляє для нас життя і завтрашній день!

б) Другою справою, над котрою слід би призадуматись, се наші господарства, що в майбутности (*utinam falsus vates sim!*) стануть чи не одиноким жерелом нашого удєржання. Не може бути двох гадок, що вони, взявши загально, ведені безпляново, невміло, примітивно, здані по більшій части на наші жінки і тому не тільки що не причосять, особливо тепер в часі господарської кризи, ніякого зиску, але наколиб так точно, з олівцем в руці, обчислити — приносять очевидну страту. Як взятись до поправи сего стану, не хочу розводитися, бо на се треба окремого реферату, але значу загально, що спосіб господарення безумовно мусить бути змінений, значить: закинути т. зв. хлопське господарення (всього по трошки) і взагалі господарку збіжеву, а кинутись з цілою силою на одну ділянку, при чім як „*conditio sine qua pop*“ уважаю кооперацію дек. духовенства.

в) Важну роль у рубриці наших майбутніх доходів становилоб: плекання овочевих дерев — парохіяльні сади.

Справа парох. садів заслугує безумовно на пильнішу увагу з боку духовенства, чим дотепер, бо мусимо признати, що ся ділянка нами — з незначними лиш виїмками — легковажена, а то цілковито занедбана, а хто зна, чи не заважить вона колись в нашім будучім бюджеті.

Тому добре булоб і на часі, вибрати у кождому деканаті, скажім „дек. садівника“, що плекав би у себе овочеві дерева (щепи) і що року достарчав своїм кондеканальним по кілька штук щеп, а тому що тепер за гріш тяжко, то можнаб це получитьи з дек. касою і пр. дивіденду від уділів, або половину чистого зиску призначити як винагороду за щепи.

А можеб вдалось там, де се можливе, заложити спільними силами деканальну чи повітову садівничу спілку на більшу скалю, що продукувалаб щепи на експорт (хочби для самого духовенства). Гадаю, що се булоб на часі з огляду

на се, що майже всі сади внаслідок острої зими знищені і потребують віднови. Така спілка рентуваласяб і мала би запевнений збут.

Треба і над сим подумати!

Взагалі нам треба конче до чогось взятися!

Живемо під знаком кооперації. Ми вміємо говорити і заохочувати людей до кооперації, а про себе забуваємо! А вжеж кому як кому, а нам в першій мірі слід подумати про якунебудь кооперацію, чи організацію, щоби майбутні випадки застали нас хоч в часті зорганізованими і приготованими дати відпір всякому наступови проти нас.

Очевидно, що годі тут, поставити якийсь загальний кооперативний проєкт, бо не всі деканати чи околиці до сего можуть надаватись, однак всетаки хочу хоч кількома проєктами поділитись.

Отже, чи не булоб добре завести в деяких околицях пасічничу спілку, очевидно не ліквідуючи сим індивідуальних, вже існуючих, пасік.

Уявляю собі таку спілку в слідующий спосіб:

Кожний член дав би уділ з 2—5 пнів (або в натурі або в грошах). Заряд спочивав би в руках одного (очевидно платного) пасічника, а всякі прибутки, чи зиски припадалиб на рахунок уділів.

Інші околиці булиб знова відповідні на заложення спільної вівчарні, полученної з вирібкою бриндзі, в порозумінню (як філія) з Маслосоюзом.

Можнаб рівнож подумати і над зразковою кріликарнею на більшу скалю, що пр. у Німеччині і Англії приносять значні зиски.

Деякі місцевости надавалисяб знова на заложення цегольні висшого типу, що, як знаю з досвіду, приносить около 100% зиску.

Можнаб щось подумати і про шовківництво, що, як запевняють фахівці, має перед собою велику майбутність

А можеб закупити спільну дек. льокомобілю (молотільню), що напевно, позичаючи за платою, оплатиласяб в кількох літах.

Також булоб добре заложити кооперативну торгівлю річами, що потрібні до богослуження, як світло, вино, кадило і ин., а більші річі брати в коміс.

Інші околиці булиб знова пригожі до заложення ткальні чи килимкарні, хсчби лиш для наших церков чи хат.

Як я зазначив, то не маю на меті подавати вичерпуючий реферат про те все, я кидаю лиш гадки, а наколиб Впр. ОО. котрий проєкт прийняли, то над детаїлями треба би основніше розвести дискусію. Зазначую, як би яка установка навіть і не приносила з початку великих зисків — то вже те саме, що давала би заробіток і заняття дітям нашого

народу, а в першій мірі дітям священників, що тепер марнуються, се вже одно повинно нас спонукати до основи якоїсь установи, що колись могла стати жерелом доходів.

При сій нагоді згадаю, що треба щось подумати і про наші вдови і сироти і прийняти однозгідно проєкт, поданий в „Ниві“, як рівнож і про наші діти і їх образования, бо недалекий час, що ми не всилі будемо оплачувати приватних „станцій“, тому треба як найкорше подумати про якусь бурсу для священничих дітей, де ми датками в натурі чи за зниженою оплатою могли би їх удержати в школі.

Сеж для нас ясне, що за всяку ціну своїм дітям якесь образования мусимо дати, рівнож ясне і те, що се прийде нам чим раз тяжше, тож заздалегідь треба щось зробити, щоби їм мимо всего забезпечити будучність і щоб ми були в силі се виконати.

Кінчу горячим зазивом: Нам конечно треба зірвати з усякими дискусіями, наріканням, чи вичікуванням чужої помочі; рівнож не час тратити багато слів на фрази і деклямації, але всякій злоби дня протиставити діло, зрозуміння ваги хвилі, солідарність й організацію.

Розуміється, що не все, піднесене тут, дасться перевести, що деяка гадка є може недоцільна-утопійна, але наколиб з усіх проєктів, які я подав, лиш один був прийнятий Впр. Отцями і зреалізований, то се вже булоб немалим успіхом.

о. Мих. Бобовник

Статут Тов-а св. Андрея¹⁾

I. НАЗВА І ОСІДОК Т-ВА

- § 1. Т-во називається: Товариство св. Андрея.
 § 2. Головним осідком Т-ва: Львів, де пробуває Надзірна Рада і Дирекція Товариства, а на території держави творить Надзірна Рада окружні відділи.

II. ЦІЛЬ І СЕРЕДНИКИ Т-ВА

- § 3. Ціль Т-ва згуртувати священників для несення собі, своїм родинам і суспільности взаємної моральної і матеріальної помочи, а до тої ціли стремить Т-во через:
 а) уряджування духовних вирав для священників.
 б) спомагання своїх членів в устроюванню місій для народу і піддержування відпустових місць.

¹⁾ Випрацюваний духовенством Стрийського деканату і затверджений Митр. Ординаріатом.

- в) скликування конференцій і сходин своїх членів для обговорення справ, зв'язаних з діяльністю Т-ва.
- г) удержування тісніших товариських зносин між членами, при помочі частіших сходин для науки і розривки, удаджуванням публичних лекцій і викладів, устроюванням літературно-музичних продукцій концертів, забав, плеканням музики і співу, веденням народного театру і кінотеатру а також при помочі свого часопису, як також і інших видавництв.
- д) подавання членам наукових середників, сталих і движимих бібліотек, музеїв вистав і т. д.
- е) видавання відповідних часописів, книжок, брошур і друків.
- ж) спомагання і поширення доброї преси і книжки.
- з) заходи у духовних і світських властей та законодапних тіл, о поліпшення службових відносин.
- и) уділювання своїм звичайним членам безплатної правної поради і оборони у всіх справах, що виходять зі службових відносин.
- к) уділювання з фондів, призначених на се щороку Загальними Зборами, звичайним членам доразових або довше тревалих мало % зворотних підмог у всяких потребах, менно в случаях недуг, родинних нещасть, діймаючих матеріальних страт, при всяких інших потребах, а вкінці по можности також на виховання і удержання дітей незаможних членів.
- л) оснорування і ведення своїх бурс, приютів, і т. д. для дітей і сиріт членів, а також уділювання їм підмог на удержання по чужих інституціях того рода.
- м) оснорування і ведення для своїх членів і їх родин таких гуманітарних інституцій, як старечі приюти, санаторії, купелеві заведення, кліматичні стації і т. п., а також вироблювання пільг і знижених цін по чужих інституціях того рода.
- н) купно землі і будинків і будову домів для своїх членів, їх вдів і сиріт.
- о) вироблювання знижених цін та інших пільг для членів Т-ва при хіснованню публичними і приватими підприємствами і інституціями того рода, як желізниця, театри, бібліотеки, музеї, вистави, асекурації і т. п.
- п) ведення для своїх членів торгівлі середниками поживи артикулами першої потреби, неалькогольними напйтками, літургічним вином, предметами домашнього і рільного господарства, ремесла і промислу і господарськими продуктами, як збіже, худоба, молоко, скіра, уладжування магазинів тих товарів.
- р) перетворювання продуктів своїх членів, способом промисловим і фабричним і заснорування осередків для виробу потрібних фабрикатів, як свічки, мило, хліб, мука, ліярня дзвонів і т. п.
- с) приримання капіталів до обороту за умовленим % і давання своїм членам дешевої і приступної позички.
- т) оснорування і ведення книгарень, друкарень, перешлетень і інших, до осягнення цілей Т-ва потрібних, помічних підприємств.
- у) попирання і заснорування в першу чергу фахових варстатів та промислово-торговельних шкіл.
- ф) уживання взагалі всіх законних способів і середників, які Т-во узапасть за хосенні для свого розвою і для піднесення морального і матеріального стану своїх членів і загалу духовенства.

§ 4. На виповнення задач вичислених в § 3. Т-во побирає від своїх членів та інших осіб доходи, якими є:

- а) вписове звичайних і надзвичайних членів,
- б) вкладки і додатки до вкладок звичайних і надзвичайних членів,

- в) надзвичайні датки звичайних членів,
- г) датки спомагаючих членів,
- д) датки членів добродіїв,
- е) добровільні датки членів і нечленів — жертви, записи, леґати, субвенції і т. п.
- ж) оплати за вступ на устроювані Т-вом виклади, відчити, концерти, представлення, забави, прогульки,
- з) доходи зі складок, лотерій і т. п., устроюваних з захованням дотичних приписів закона,
- и) всякі непередбачні доходи,
- к) доходи з льокацій власних капіталів.

III. ЧАС ІСТНУВАННЯ

§ 5. Т-во основується на необмежений час.

IV. СКЛАД Т-ВА. ПРИНЯТТЯ В ЧЛЕНИ. ОBOBЯЗКИ І ПРАВА ЧЛЕНІВ. УТРАТА ЧЛЕНСЬКИХ ПРАВ.

А) Члени Т-ва

§ 6. Т-во складається з членів:

- а) звичайних
- б) надзвичайних
- в) спомагаючих
- г) добродіїв
- д) почетних

- § 7. Звичайним членом може бути кождий священик Львівської Архиепархії.
- § 8. Надзвичайним членом може бути кожда особа з родини звичайного члена і зголошена звичайним членом до участі в деяких урядженнях і добродійствах Т-ва в міру постанов звичайного Збору.
- § 9. Спомагаючим членом може бути кожда особа, що зобов'язеться вносити до Т-ва щороку 25 зл. і кожда правна особа.
- § 10. Членом добродієм може бути кожда особа, що зобов'язеться внести до Т-ва 250 зл. в однім році, або вносити через 10 літ по 25 зл.
- § 11. Почетним членом може бути кожда особа, котра причиниться більшим грошовим датком на ціли Т-ва, або духовною працею для розвою Т-ва і котру на предложення Надз. Ради заіменує Загальний Збір Т-ва.

Б) Приняття членів

- § 12. Членів звичайних, надзвичайних спомагаючих і добродіїв приймає Дирекція Т-ва на основі письменної деклярації. Непринятим прислуговує право відклику до Надз. Ради. Від рішення Надз. Ради нема відклику.

Дирекція предкладає на кожне засідання Надз. Ради спис всіх новопринятих членів до затвердження. Чи його прийняття Надз. Рада не затвердить, того вже ніколи не може прийняти, ані Дирекція, ані жаден Окружний Відділ.

Дирекція удержує реєстр таких проскрибованих осіб, а відписи його уділяє до відома всім Окружним Виділам.

В) Обовязки членів

- § 13. Звичайні члени мають при зголошенню зложити вписове і вносити щороку вклади у висоті, ухваленій кожного року Загальними Зборами, місячними ратами. По 35 літах належання до Т-ва буде член звільнений від вношення річної вкладки.
- § 14. Окрім вписового і річної вкладки має кожний звичайний член обовязок вносити одноразові надзвичайні датки, які Загальний Збір має право накладати в передбачених случаях.
- § 15. Звичайний член є обовязаний:
- а) бодай що другий рік відправити духовні вправи,
 - б) помагати в місіях, уряджуваних Т-вом і піддержувати відпустові місця,
 - в) кожного року відправити одну Службу Божу за живих і померших членів і добродіїв Т-ва, а що неділі і свята в наміренню Т-ва відмовити раз Богордице Дівоз додатком „святий Ап. Андреє, моли Бога за нас“.
- § 16. За надзвичайних членів мають ті члени, що їх зголосили до прийняття, зложити вписове і вносити вкладки, які Загальний Збір установить в міру призволеных добродійств надз. членам.
- § 17. Загальним обовязком всіх членів є:
- а) підчинятися всім постановам цього статута і правогильним рішенням Загального Збору, Надзірної Ради, Дирекції і Окружних Виділів.
 - б) сповняти точно всі прийняті на себе обовязки в Т-ві,
 - в) ширити ідеї Т-ва і в тім напрямі спомагати морально заходи Управи Т-ва.
- Вписове, вкладки і додатки до вкладок, всякі датки і оплати, внесені до Т-ва стають його власністю і можуть бути уживані лиш на потреби і зобовязання Т-ва, а не можуть бути нікому звернені під ніякою умовою.

Г) Права членів

- § 18. Звичайні члени мають право:
- а) брати участь в Загальних Зборах і голосувати у всіх справах Т-ва, жадати пояснення до замкнених рахунків Т-ва і всяких звітів його Управи, ставити внесення і вносити інтерпеляції.

- б) вглядати в книги Товариства,
 - в) предкладати всім властям і органам Т-ва письмений внесенья у всіх справах Т-ва,
 - г) вибирати і бути вибраним до Заряду Т-ва,
 - д) користати зі всіх добродійств Т-ва — відпустів. Служб Божих, молитов.
- § 19. Спомагаючі члени добродії і почесні мають права звичайних членів.
- § 20. Надзвичайні члени мають лиш право хіснувати з усяких уряджень і добродійств Т-ва, признаних їм Заг. Збором.-

Д) Втрата членських прав

- § 21. Членом Товариства перестає бути:
- а) хто зголосить Дирекції Т-ва порученим письмом своє виступлення.
Дирекція повідомить про те дотичний Окружний Виділ зараз, а Надзвірна Рада на найближшій засіданню,
 - б) хто $\frac{1}{2}$ року мимо упінення Дирекції зволікає з заплаченням вкладки, або її рати, евентуально також рату додатку до вкладки і не оправдає тої проволоки перед Дирекцією.
Хто по думці цього § перестав бути членом, той може бути наново прийятий, але в утраті користи, що статутом або Загальними Зборами признані, в відношенню до літ належанья до Т-ва, входить наново лиш тоді, коли за дозволом Надзвірної Ради доповнить вкладки за час, в котрім не був членом Т-ва і зложить $\frac{0}{100}$ проволоки, назначені Надзвірною Радою.
- § 22. Надзвірна Рада може на внесенья Дирекції або Окружного Виділу виключити члена:
- а) котрий не повинується сьому статуту і властям Т-ва,
 - б) котрому доведено (свідками або фактами) діланья в якийнебудь спосіб на шкоду Т-ва.
Члени, виключені правосильно по думці сього §, не можуть бути вже ніколи прийяті на ново. Дирекція удержує окремих реєстр тих членів, а відписи його уділяє до відомости всім Окружним Виділам.

V. УПРАВА Т-ВА

- § 23. Власти і Органи Товариства є:
- а) Загальний Збір
 - б) Надзвірна Рада
 - в) Дирекція
 - г) Контрольна Комісія
 - д) Окружні Відділи зі своїми Заг. Зборами і Виділами.

Все діловодство Т-ва замикається щороку з днем 31. XII, а з днем 1. I починається новий адміністративний рік. Перший адміністративний рік буде тревати від засновання Т-ва до кінця року і далше до 31. XII слідуєчого року.

А) Загальний Збір

§ 24. Найвисшого рішаючою властю Т-ва є Загальний Збір членів. Право участі в Загальному Зборі з рішаючим голосоа прислугує:

- а) відпоручникам звичайних членів, вибраним на Зборах Окружних відділів і відпоручникам деканальних відділів,
- б) почетним членам і добродіям,
- в) всім членам Надзірної Ради, Дирекції і Контрольної Комісії, як також кождочасному голові, зглядно його заступникови або делегатови Виділу кождого Окружного відділу.

Відпоручники звичайних членів Т-ва легітимуються грамогами вибору, підписаними председателем Збору Окружного відділу і провіреними Дирекцією.-

Вибір тих відпоручників на Загальний Збори доконується тим способом, що на окружнім Зборі вибирають присутні припадаюче на окружний відділ число відпоручників. Вибирають на кождих 50 членів звичайних по одному відпоручникови. Всяка надвишка понад 50 звичайних членів Т-ва управнює також до вибору по одному відпоручникови.

Кождий деканальний відділ вибирає лиш одного відпоручника, а вибір сей доконується на звичайних або надзвичайних Загальних Зборах деканального відділу.- Вислані відпоручники мають на Загальних Зборах лиш один голос.

§ 25. Загальний Збір Товариства:

- а) приймає до відома або відкидає звіт Надзірної Ради і на внесення Контрольної Комісії уділяє Надзірній Раді абсолюторії з її діяльності, або відмовляє уділення абсолюторії,
- б) вибирає споміж членів Товариства Надзірну Раду на три роки,
- в) вибирає Контрольну Комісію,
- г) іменує почетних членів,
- г) рішає внесення Надз. Ради, Окружного Відділу, Деканального відділу і поодинових осіб,
- д) рішає відклички від рішення Надз. Ради,
- е) рішає про висоту вкладки,
- ж) ділить доходи і майно Товариства після потреб агенд Т-ва,
- з) установляє шо року висоту ремунацій для директорів, вибраних з Надзірної Ради,
- и) нарушує, доповняє і побільшує основний фонд,
- і) установляє, змінює і доповняє приписи про користання з підмог Т-ва,

- к) установає вкладки надзвичайних членів і приписи про користі тих членів,
- л) змінює статут,
- м) розв'язує Окружні і Деканальні відділи,
- н) розв'язує Товариство.

Справи, наведені під г-н, має Загальним Зборам предкласти Надзирна Рада.

- § 26. Рішення Загальних Зборів западають абсолютною більшістю голосів.
Є вимагана присутність 40 членів звичайних. Коли на означений час не явиться потрібна скількість членів, тоді Загальні Збори мають відбутися з тою самою програмою годину пізніше, а його рішення будуть правомочні без огляду на скількість присутніх членів.
- § 27. Внесення Окружних відділів і поодиноких членів мають бути предложені на письмі Надзирній Раді на 8 днів перед Загальними Зборами.
Інші внесення передає Загальний Збір без наради Надз. Раді до заопіювання на найближші Заг. Збори, згідно до порішення у власнім крузі ділання, або відкидає їх без наради.
- § 28. Голосовання на Загальних Зборах відбувається усно і явно через піднесення рук.
Вибір Надзирної Ради, Контрольної Комісії і почетних членів, голосовання над відкликами від рішень Надз. Ради відбувається картками. — Голосовання над розв'язанням Товариства відбувається лиш поіменно, а віддані голоси мають бути записані в протоколі дотичного Загального Збору.
Загальному Зборови прислуговує однак право постановити, що й над тими справами відбудеться голосовання явне.
Загальний Збір скликає Надзирна Рада щороку до Львова. Крім сего Заг. Збору може Надз. Рада, в міру потреби, скликати зібрання членів, будьто загальні, будьто окружні, до Львова або іншої місцевости на території діяльності Т-ва — а для справ просвітно-організаційних і видавничих може скликати також зібрання самих делегатів окружних відділів або делегатів окружних і деканальних рідділів і на тих зібраннях улашувати прилюдні відчити, вокально-музичні продукції, вистави, просвітні і етнографічні.
- § 29. В міру потреби Надз. Рада має право кожного часу скликати Надзвичайний Загальний Збір Т-ва:
 - а) коли узнасть конечну потребу,
 - б) на припоручення Загального Збору,
 - в) на умотивоване письмненне бажання найменше 100 членів.

Право участі в Надз. Загальних Зборах прислуговує тим самим членам, що й на Звич. Загальних Зборах.

- § 30. Оголошення Загальних Зборів має бути поміщене в одній з укр. часописів і розіслане до всіх окружних і деканальних відділів на місяць перед речинцем Зборів, а в оголошенню має бути поданий докладно речинець, місце і програма обряд Збору.
- § 31. Загальному Зборови проводить Голова Т-ва, або його заступник, а на випадок їх перешкоди вибрана Збором зпоміж присутніх президія.

Б) Надзінра рада

- § 32. Надзінра Рада є найвисшою управляючою властю Товариства. Вона:
- виконує верхоний нагляд над всім діловодством Товариства і його окружних відділів,
 - предкладає Загальному Зборови звіти зі своєї діяльності і взагалі про стан Т-ва і його майна враз з замкненням рахунків і білянсів,
 - предкладає Заг. Зборови свою оцінку в справі внесень Окружних відділів і поодиноких членів,
 - рішає на внесення Дирекції про льокаті майна Т-ва,
 - виділює часть доходів Т-ва на потреби Окружних відділів,
 - іменує директора, сталих урядовців і слуг канц. Т-ва,
 - затверджує, змінює, доповняє предложені Дирекцією норми службові сталих і провзоричних урядників і слуг Т-ва,
 - установляє, змінює, доповняє всі приписи Т-ва, незастережені Загальному Зборови,
 - основує на основі дотичних законних приписів окремі економічні відділи Т-ва як: щадничо-позичковий, асекураційний, веде їх управу при допомозі Дирекції і їх помічних органів,
 - основує гуманітарні інституції, передбачені в § 3 і виробляє для членів Т-ва та їх родин місця і всякі пільги по чужих інституціях сего роду,
 - рішає всякі справи Т-ва, незастережені сим статутом Заг. Зборови і неполишені Дирекції або Окружним відділам,
 - в наглих випадках рішає провзорично справи, застережені Заг. Зборови і йому предкладає звіт про те, з оправданням наглости.
- § 33. Надзінра р да складається з 15 членів і 5 заступників, вибраних Звич. Загальним Збором з тим, що кождий протопресвитерат має бути заступлений двома членами Виділу і одним заступником. Надзінра Рада на першім засіданню вибирає зпоміж себе, під проводом найстаршого віком, голову Т-ва, його заступника, секретаря і його заступника, двох директорів і двох їх заступників і люстратора Окружних відділів.
- Члени Надз. Ради солідарно і особисто відповідають за всякі матеріальні страти, які Т-во потерпіло би через недбале вповнювання обовязків. Мандати членів Надз. Ради тривають в засаді три роки, однак з кінцем першого і другого року по виборі повної Ради уступає вказана жеребом третина членів, а дальше по чер-

зі ті члени, котрих трилітній мандат скінчився. Зпоміж вибраних Надз. Радою директорів і їх заступників може по першій році уступити лиш одна половина, а по другій році друга.

На місце уступаючих Заг. Збір доповняє новим вибором, при котрім може на ново покликати уступивших членів.- На місце передчасно уступившого члена Надз. Ради вступає заступник. Заступники є вибиральні щороку.

До Надз. Ради крім голови і членів з вибору входить з уряду відпоручних гр. кат. Митрополичого Ординаріату з правом іменування, по порозумінню з Митрополичим Ординаріатом, при кождім окружнім відділі відпоручника Ординаріату. Він крім прав виділового має право уневажнити ухвали Виділу і Загальних Зборів, незгідні зі статутами і законами гр. кат. Церкви. Евентуальні спірні справи, повсталі між делегатами Митроп. Ординаріату, а Виділом і Загальними Зборами і Управами окружних відділів вирішує гр. кат. Митрополичий Ординаріат у Львові.

В случаю перешкоди може відпоручника заступити в його чинностях виделегований ним до сього священик з правами, приналежними відпоручникови як членови Виділу. Делегація має бути дана на письмі, за автентичним підписом відпоручника.

§ 34. Засідання Надзірної Ради відбуваються найменше раз на два місяці, а скликає їх і ними проводить голова, або його заступник, а в случаю перешкоди обох, найстарший віком член Ради.

Рішення Надз. Ради є правосильні, як тільки западають абсолютною більшістю голосів, в присутності найменше вісьмох членів. Предсідник також голосує, а при рівності голосів, його голос рішає.

Для улекшення своїх обовязків і уможливлення точнішого їх виповнення, Надз. Рада ділиться на секції для поодиноких справ Т-ва.

В) Дирекція

§ 35. Дирекція товариства складається з двох директорів і двох їх заступників, вибраних з Надз. Ради, та директора канцелярії, іменованого Надз. Радою зпоза членів Ради. Дирекція є безпосередньою управляючою властю Т-ва і виконуючим органом Надз. Ради. Вона:

- а) переходує касу Товариства, безпосередно завідує всім майном і заступає Т-во перед адміністраційними і судовими властями, а також у зносинах з іншими сторонами,
- б) веде книги, записки, переписку і все діловодство Т-ва,
- в) що два місяці предкладає Надз. Раді касовий звіт, а щороку замкнення рахунків і білянс,
- г) предкладає Контрольній Комісії всі книги і записки,

- д) на Загальних Зборах реферує касовий звіт, уділяє в'яснення відповіді на інтерпеляції,
- ж) виконує безпосередньо або при допомозі Окр. Відділів взагалі всі права й обов'язки Т-ва, передбачені сим статутом, а незастережені Заг. Зборови або Надз. Раді.

§ 36. Засідання дирекції скликає що два тижні або і частійше і проводить її Директор справник, а реферує Директор канцелярії. Правосильні рішення западають двома голосами трьох.

Г) Контрольна Комісія

§ 37. Контрольна Комісія, зложена з трьох членів, вибрана Загальним Збором на кожний адміністраційний рік, має право і обов'язок:

- а) що три місяці переводити шконтрум каси і книг Т-ва і предкладати Надз. Раді висліди шконтра,
- б) при достереженню якихнебудь неправильностей зараз повідмяти голову Т-ва,
- в) предкладати Заг. Зборам звіт зі своєї діяльності і з провірки замкнення рахунків, а також ставити внесення на уділення або відмовлення абсолюторії Надз. Раді.

Д) Окружні відділи

§ 38. В кождім протопресвитеріаті може Надз. Рада заснувати один або два Окружні відділи Т-ва, на основі статута, за повідомленням приналежної власти.

§ 39. Окружні відділи посередничать у всіх справах між членами свого округа і Центральною Управою Т-ва, предкладають Центральній Управі внесення у всіх справах Т-ва в своїх округах, сповняють в своїх округах задачі Т-ва. Завідують на припоручення Надз. Ради гуманітарними інституціями Т-ва і опікуються питомцями Т-ва по чужих інституціях того рода в своїх округах. Завідують майном і доходами Т-ва, відданими Центральною Управою до їх ужитку, сповняють припоручення Центральної Управи, здають справоздання Надз. Раді, уживають всіх законних і статутом передбачених способів і середників в хосен Т-ва і членів своїх округів.

§ 40. Окружним Відділом оруднують: Окружний Виділ і Окружні Збори.

§ 41. Окружний Виділ, вибираний щороку звичайним Окружним Збором, складається з 25 членів, в тім по одному представникови приналежних деканатів і трьох катихитів, і вибирає зпоміж себе голову Виділу, його заступника, секретаря, касієра, контрольора, а до допомозі покликає справника канцелярії.

Окружний Виділ скликає Загальні Збори до половини слідуячого року і на 8 днів наперед повідомляє Надзірну Раду.

Окружний Виділ закладає в своїм окрузі деканальні виділи² і то так під зарядом власним, як і окремим. Веде безпосередній нагляд над їх діяльністю через делегатів і люстраторів і старається о їх розвиток. Жадає справоздання з їх розвою і потреб, як також приходить їм в поміч радою і ділом. Президія полагоджує ріжні справи і предкладає їх цілому Виділови на засідданню, скликуванім найменше що два місяці, а рішення Окружного Виділу западають правосильно абсолютною більшістю голосів в присутности вісьмох членів.

- § 42. Окружний Виділ, що не сповняє своїх обовязків, або ділає на шкоду Товариства, може Надзірна Рада усунути, а на його місце установити своїх двох делегатів з правом безпосередньої Управи Окружним Виділом аж до вибору зглядно уконституовання нового Окружного Виділу.
- § 43. Окружні Збори:
- а) вибирають Окружний Виділ,
 - б) ведуть наради над способом переведення в своїм окрузі цілей Т-ва,
 - в) подають свої рішення до відома Надзірній Раді,
 - г) розглядають звіти Окружного Виділу і на внесення вибраної собою Контрольної Комісії уділяють або відмовляють абсолюторії,
 - д) вибирають Контрольну Комісію з трьох членів для вглядання в діловодство Окружних і Деканальних Виділів,
 - е) рішають про потребу і висоту додаткових оплат на покриття видатків Окружних Виділів.

У) Заступство на зовні

- § 44. Т-во заступає Надзірна Рада в справах, статутом виразно її застережених, а Дирекція у всіх справах Т-ва. Всякі письма і оголошення носять печать і заосмотрені двома підписами.

VI. Рішення спорів

- § 45. Всякі спори, що повстали з відносин в Т-ві, його Окружних і Деканальних Виділах, рішає мировий суд, зложений з двох членів, яких спорючі сторони, кожда по одному зпоміж членів Т-ва вибирають та зверхника, іменованого вибраними судьями, а якби судді не могли згодитись на зверхника, тоді стає ним особа, вильосована зпоміж осіб, предложених судьями.

VII. Зміна статута і розвязання Т-ва

- § 46. До зміни статута потрібне є число щонайменше 20 делегатів Окружних і Деканальних Виділів і згода $\frac{2}{3}$ присутних членів.

- § 47. До ухвали розв'язання Т-ва потрібно на Загальних Зборах щонайменше $\frac{2}{3}$ делегатів Окружних і Деканальних Відділів і згоди двох третіх членів присутніх.
- § 48. На яку ціль має бути ужитий маєток Т-ва в разі його розв'язання, рішення Загальні Збори без дальшого відклику до судових або політичних властей.
- § 49. Якби Загальні Збори не могли справи Т-ва вирішити, маєток по розв'язанню Т-ва переходить на рік „Інституту допомоги свящ. вдовам і сиротам Львівської гр. кат. Митр. Архієпархії“.

VIII. Переходова постанова

- § 50. Члени основателі творять Комітет, який приймає членів, скликує перші Загальні Збори, сповняє всі потрібні обов'язки Т-ва аж до уконститування першої Надзірної Ради.

о. Ілія Содчак вр., о. Ст. Метельський вр., о. Богдан Охримович вр., о. Володимир Прихідко вр., о. Корнело Строцький вр., о. Микола Матковський вр., о. Северин Яміський вр., о. Ярослав Раковський вр., о. Василь Савків вр., о. Никола Гюшовський вр. о. Роман Височанський вр., о. А. Панчак вр., о. Антін Флюнт вр. о. Михайло Ференц вр., о. Ст. Івасик вр., о. Іван Каратицький вр., о. Маріян Цурковський вр.

Ч. 4780/к.

Статут Т-ва св. Андрея потверджується.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату

у Львові, дня 7. травня 1931.

† *Андрей вр.*

Святочні обходи

Ювілейне Торжество в честь Високопреосв. Митрополита Андрея в Бродях. В неділю 28. червня ц. р. святкували Броди 30-літній Ювілей вступлення на митроп. престіл Впреосвященого Митрополита Андрея. Відсвяткувати ювілей, постановили Броди, ще минулого року. Свято приготовано на вересень 1930 р. — та по причині відомих минулорічних подій його відложено. День 28. червня 1931 р. був справді історичним днем для Бродів. На свято прибули оба Владики, Преосв. Іван і сам Митрополит Ювілят. Пре-

гарна погода сприяла святу. Кільканадцять тисяч народу зібралось віддати честь та свої серця Улюбленому Архипастиреві. О год. 9 рано привитало сердечно духовенство з народом Преосвященного Владику, Кир Івана, котрий як Протектор ювілейного торжества в Бродях зволив ласкаво прибути особисто, — додаючи тим ще більшого блиску святу.

Свято почалось Архієрейською Службою Божою, в наміренню Ювілята, в часі якої Преосвященний Іван уділив св. Тайну Священства одному кандидатові духовного стану. Службу Божу відправлено в гарно прибраній каплиці на цвинтарі коло церкви св. Юра, при численній асисті духовенства деканатів брідського повіту. В часі Арх. Служби Божої співав чудово хор „Бояна“ під управою о. проф. Осадци. Принагідну, гарно обдуману проповідь виголосив о. Ст. Гавривлюк, парох Шнирева. По відправленню Арх. Служби Божої удався процесіональний похід з Преосвященним Іваном на чолі до міської церкви. Тут очікували усі приїзду Високодостойного Ювілята, який приїхав о год. 12 в пол. автом зі Львова. Коли показалось митрополиче авто, залунали грімкі, одушевлені оклики „Слава“, яким не було кінця. Почалось привітання. Від духовенства привітав Ювілята сердечними словами о. декан Туркевич, а від громадянства і укр. установ радник суду Панас, почім дута оркестра „Бояна“ під батуютою о. проф. Осадци відіграла могучу привітну кантату, скуллюючи знова увагу вірних. Знов рушив процесіональний похід до церкви св. Юра. Тут привітав Впреосв. Митрополита місцевий парох, о. декан Демчинський, вручуючи йому ключі від церкви. Митрополит, відправивши в асисті Преосв. Івана й усіх священників Молебен, виголосив зворушуючу проповідь про вагу спільної молитви. Полились сльози радості вірних, коли почули слово Христової науки з уст Архипастиря-Страдальця. Нарід плакав, бо хто зна, чи так скоро побачить свого Архієрея. По проповіді і Архієрейським благословенню удався Митрополит автом до міської церкви, де його привітала дітвора і молодь середніх шкіл під проводом своїх о.о. Катихитів, Зафійовського і Осадци.

Гарний привіт виголосила учениця IV кл. вселюдної школи, Туся Осадцівна, почім діти зложили Ювілятові квіти. З черги вітала гімназія. Гарну бесіду виголосив уч. VIII кл. Дацків, почім промовив о. проф. Осадца, просячи о благословення для тих найменших, котрі є будучністю Церкви і народу. Учениці гімназії вручили прегарні китиці квітів. Дітвора вселюдних шкіл виконала дефіляду серед звуків дутої оркестри „Бояна“. По короткім відпочинку на приходстві відвідав Митрополит „Укр. повітову Бурсу ім. М. Шашкевича“. Тут привітав Високодостойного

Гостя голова бурси, о. катих. Зафійовський. В саях бурси відбувся святочний обід при участі 80 осіб.

Перший тоаст в честь Ексцел. Митрополита вніс о. проф. Др. Й. Застирець зі Львова, котрий приїхав як гість до своїх родинних околиць на це велике торжество. З черги промовляв о. декан Микитюк, опісля директор Україн. банку п. С. Левицький. На усі промови відповів щиро Високодостойний Ювилят, підчеркуючи взаїмну любов і симпатію. По обіді вписався Високопреосвященний Владика в пропамятну книгу бурси.

О год. 6 вечером відбувся в салі Муз. Товариства святочний концерт, уладжений Муз. Тов. „Боян“. Коли до салі, виповненої по береги публікою, увійшли Високодостойні Гості і показали у гарно прибраній Владичій льожі — залунали з уст присутніх оклики: „Слава“.

На програму концерту зложилися хори і симфонічна оркестра, зложена з 40 осіб, під батутю відомого диригента — музика, о. проф. Е. Осадци. Доповнило програму гарно обдумане „Слово про Митрополита Андрея“ місц. адвоката Дра Т. Жовнірчука. Чудово випала деклямація Ір. Шустівної уч. ІV. кл. гімн. Концерт випав під кождим оглядом, по мистецьки. Зіспівані хори — добре зіграна оркестра становили правдивий мистецький пир і насолоду вечера. Так Високодостойні Гості, як і публіка, вийшли вдоволені. Відспіванням „Многая літа“ Ювилятови закінчено концерт. Серед окликів „Слава“ опустили Високопреосвященні Владики салю. Слідуючого дня відслужив Впреосв. Митрополит читану Арх. Службу Божу, в часі якої співав міш. хор „Бояна“. — Опісля виголосив проповідь, сповідав майже цілий день, а вечером по відпраленню Молебена виголосив пращальну науку, уділяючи вірним архієрейського благословення.

Вечером о год 9 виїхав автом до Львова, полишаючи по собі у серцях вірних, ясний світлий спомин.

За це прекрасне, вповні удатне свято належиться щира подяка перш усього Впреосв. Митрополитови і Преосв. Іванови, що були ласкаві своїм прибуттям піднести його велич, дальше Ювильному Комітетови за вміле zorganizування свята, а над усе Муз. Тов-у „Боян“ і його голові, о. проф. Осадці за мистецьке виведення концертної частини Академії, яка стояла на мистецькому і правдиво-європейському рівені.

Присутній.

Ювильне стято з нагоди 1500 ліття Ефеського Собору в Папортні. Село Папортно знане в бувальщині нашого народу з патріотизму. Повно тут памяток з давно минулого. В наших часах голосне воно численними процесами, а повоєнне зіпсуття не минуло і його. Відрадішою

таксативно вичислює случаї, в яких державна власть обов'язана уділити своєї помочі церковній власті, а то в случаях:

1) стягання prestaцій, на вірних за згодою державної власті на церковні цілі наложених:

2) стягання сталих належитостей з титулу виконання духовних функцій (*iura stolae*);

3) примусового усунення духовного з уряду чи пребенди;

4) виточеного проти духовного канонічного слідства.

Законом з дня 18/7 1925. р. В. З. Рп. П. № 72. став проголошений Конкордат, заключений між Апостольською Столицею і Польською Републикою, з обов'язуючою силою від дня 3/8 1925. р., та з тим днем стали обов'язувати нові постанови в справі *brachii saecularis*. Інституцію *brachii saecularis* нормує Конкордат в арт. 4, який звучить:

„Горожанська власть буде уділювати свою поміч при виконуванні церковних рішень і декретів: а) на случай деституції духовного, позбавлення його церковної бенефіції, після проголошення канонічного декрету про згадану деституцію або позбавлення, як також на случай закау ношення духовної одежі: б) на случай побору такс або prestaцій, призначених на церковні цілі, а державними законами предвиджених; в) у всіх інших случаях, обов'язуючими законами предвиджених.“

Аналізуючи зміст арт. 4. Конкордату, слід в першій мірі завважити, що ужите в тексті слово „буде“ означає по стороні державної власті не „можність“ уділення помочі, але „правне зобов'язання“; значиться, що державна власть в случаях і в границях, передбачених арт. 4. Конкордату, мусить уділити церковній власті помочі при виконанні церковних рішень і декретів.

Пригляньмося поодиноким случаям, в котрих після арт. 4. Конкордату має примінення *brachium saeculare*:

1) На случай деституції, позбавлення бенефіції і закау ношення духовної одежі.

Маючи на увазі постанови кан. 211 до 214. кан. код. та мабуть у цілі згенералізованія назви для всякої форми утрати уряду, бенефіції, прав і привілеїв через духовного, закон вводить термін „деституція“, який означає скинення з уряду, зглядно привернення в стан ляків (*reductio in statum laicalem, Zurückversetzung in den Laienstand*).

Після кан. 211 скинення з уряду може наступити через папський рескрипт, через вирок по переведенню кано-

нічного процесу на случай прийняття свячень під примусом тяжкого страху і через деградацію.¹⁾

У всіх случаях правно переведеної деституції, себто скинення з уряду, духовний тратить уряд, бенефіцію, клирикальні права і привілеї та право ношення духовної одежі. Тому, коли зайде случай скинення з уряду чи позбавлення духовного бенефіції, а зі сторони духовного наступить якийнебудь опір проти зарядження церковної влади, тоді заходить примінення *brachium saeculare*, себто по думці арт. 4. Конкордату, державна власть на жадання церковної влади мусить їй уділити помочі та вимусити послух для її декрету чи рішення в дорозі політичної езекуції, одначе з застереженням, що дотичний декрет церковної влади був попередно належито проголошений.

Арт. 4. Конкордату згадує о приміненню *brachium saeculare* в случаю виданого заказу ношення духовної одежі. Заказ той представляється як:

а) *privatio ad tempus* кан. 2300 — часовий заказ, в наслідок тяжкого — імімо упінення — згіршаючого поведення духовного, з чим вьжеться часовий заказ повнення духовних функцій і часова утрата клирикальних привілеїв,

б) *privatio perpetua* кан. 2304. — тревалий заказ, приноровлюваний до непоправних духовних, які улягли депозиції (кан. 2303); він з природи річи не є ограничений щодо часу, та має характер тревалий.

Правним наслідком тревалого заказу є крім наслідків (суспензія, утрата здібности до обняття церковного уряду, бенефіції) понадто втрата клирикальних прав, при чім Ординарій не має обовязку дбати за удержання духовного, таким заказом діткнутого.

В случаю виданого заказу ношення духовної одежі — незалежно від того чи буде се *privatio ad tempus* чи *privatio perpetua*, та в случаю непослуху зарядженню церковної влади державна власть має обовязок на жадання церковної влади вимусити той послух в дорозі політичної езекуції, так дотично самого зложення духовної одежі, як і дотично всіх тих консеквенцій і наслідків, які з заказом ношення духовної одежі вьжуться.

Арт. 4. Конкордату не згадує *expressis verbis* о приміненню *brachii saecularis* при депозиції (кан. 2303), одначе не улягає сумнівови, що при депозиції *auxilium brachii saecularis* має примінення раз тому, що

¹⁾ Деградація після кан. 2306. може наступити лише в случаях канонічним законом предвиджених, а зокрема, коли здепонований і позбавлений духовної одежі духовний через рік веде згіршаюче життя.

Деградація може буте вербальна або едиктальна, де її правні наслідки наступають сейчас без езекуції вироку, і реальна, коли переводиться її після приписаного в „Pontificale Romanum“ ритуалу.

а) деституція себто скинення з уряду наступає між іншими через деградацію, яка обіймає сама собою також депозицію, а понадто тому, що

б) депозиція після кан. 2303 спричинює позбавлення бенефіції, а о приміненню *brachii saecularis* при позбавленню бенефіції арт. 4. Конкордату виразно згадує.

II) Такси і prestaції.

Під таксами належить розуміти *iura stolae*, які не зістали Конкордатом знесені, ані змодифіковані. Вправді передбачує Конкордат в залучнику А. уст. VII заключення в будучности дотично *iura stolae* спеціального укладу (*accord spécial*) „в міру фінансової змоги держави і для поліпшення матеріального стану духовенства“, одначе до нині такого укладу не заключено, невідомо також, з ким мавби бути той уклад заключений: з Апостольською Столицею чи з Єпископатом, та яка малаб бути напрямна того будучого укладу. Зі слів „в міру фінансової спроможности держави і для поліпшення матеріального стану духовенства“ та зі стенографічних протоколів нарад Союму і Сенату над ухваленням Конкордату можна лише догадатися, що напрямною того будучого укладу малоб бути знесення *iugium stolae* за якимсь відшкодованням в формі збільшення дотації на річ духовенства, вплачуваного державою ричалтом.

iura stolae унормовані є в §§ 23 - 26 закона з 7/5 1874. р. В. З. Д. авст. № 50. в слідующий спосіб:

1) духовної функції не можна узалежнювати від зложення згори оплати,

2) згори можна жадати лише зложення стемплевої оплати і надвишки понад обовязуючу мінімальну таксу,

3) державна власть уділює політичної екекуції для стягнення сталих оплат, себто мінімальних,

4) зміна обовязуючих приписів о сталих себто мінімальних таксах належить до правительства в порозумінню з Єпископатом.

Висоту сталих себто мінімальних оплат з титулу виконування духовних функцій нормує Над. Дек. з 1/7 1785. р. релупбликований Дек. Над. Кан. з 14/12 1819. р. і 23/5 1845. р.

Приписи §§ 23 - 26 закона з 7/5 1874. р. про *iura stolae* і висше згаданий декрет не стратили обовязуючої сили, а це тому, що Конкордат в арт. XXV зносить лише ті закони, які є суперечні з Конкордатом. А коли Конкордат інституції „*iura stolae*“ не змінює, ані модифікує, коли її правного характеру взагалі в нічім не нарушує, то й приписи, нормуючі *iura stolae*, як не нарушені Конкордатом, і на дальше вповні обовязують.

Арт. 4. Конкордату вводить *auxilium brachii saecularis* для стягнення такс (*iura stolae*) — одначе не для всіх. Маючи на увазі обовязуючу силу §§ 23 - 26 зак. з 7/5 1874. р.

державна власть буде зобовязана до уділення політичної екекуції лише для сталих себто мінімальних такс. Колиж в конкретнім случаю предметовою буде висша оплата, непередбачена мінімальною таксою, як пр. з причини примінення торжественної форми при виконанню духовної функції і т. п., то в тім случаю *auxilium brachii saecularis* примінення не має, а в разі спору видання оречення в тій справі, як справі цивільно-правній, належить до компетенції суду (оречення Компетенційного Трибуналу з дня 27/5 1927. р.).

Під prestaціями належить розуміти ті оплати, які накладається на вірних на церковні ціли (*pro fabrica ecclesiae*). Вони мають характер публичних данин, та після арт. 4. Конкордату державна власть обовязана є уділити церковній власти *auxilii brachii saecularis* себто політичної екекуції при стягненню тих prestaцій, одначе під застереженням, що накладання того рода prestaцій є державним законом передвиджене. У всяких інших случаях наложення якихнебудь оплат на вірних на церковні ціли, непередвиджених і неунормованих державним законом, державна власть не має обовязку удліювати політичної екекуції для їх стягнення.

Накладання і стягання prestaцій на церковні ціли за посередництвом державної власти нормують §. 23 зак. з 7/5 1874. р. і закон з 15/8 1866. р. В. З. Кр. № 28, загально званий законом о церковній конкуренції. І в тім случаю (ідентично як при *iura stolae*) оба закони, не будучи з Конкордатом суперечні, по думці арт. XXV Конкордату не стратили обовязуючої сили. Зокрема після зак. з 15/8 1866. р. розписання церковної конкуренції можливе тоді, коли нема інших жерел на покриття церковних видатків осіб зобовязаних окремим правним титулом до покриття церковних видатків церковного доходу, церковного маєтку. Конкуренційну пертракtaцію розписує на жадання Ординаріяту політична власть повітова, вона також веде конкуренційну розправу, на якій рішається конечність видатку, розмір будови і висоту кошторису, загальну конкуренційну квоту та спосіб її репартиції на зобовязаних до церковної конкуренції. По правосильности акту проти опірних контрибутенцій уділює державна власть (себто політична власть повітова) політичної екекуції в ціли примусового стягнення наложених prestaцій.

III) Інші случаї, предвиджені законами.

Поза вичисленими під I і II случаями державна власть обовязана є уділити *auxilium brachii saecularis* на жадання церковної власти у всіх тих случаях, „які є предвиджені обовязуючими законами“.

Не підлягає квестії, що ця постанова відноситься не лиш до вже обовязуючих, отже до вже існуючих законів, але також до тих всіх законів, які в будучности заістнують та обовязувати будуть.

Заходить лише питання: що розуміє арт. 4. Конкордату в своїм кінцевім уступі під „обов'язуючими законами“, а зокрема чи канонічні, чи державні закони? Мабуть зайшла тут неfortunна стилізація закону та належало б радше прийняти, що під „обов'язуючими законами“ належить розуміти державні закони, та що держава тим способом стипулює видання в будучности спеціальних законів, якими зобов'язується до уділення *auxilii brachii saecularis* церковній власті в поодиноких окремих случаях. Впрочім при порівнянню французького тексту Конкордату, який є автентичним оригіналом, з польським перекладом, слід зауважити, що французький текст на означення канонічного права уживає стало терміну *Droit Canon*, натомісць на означення державних законів уживає терміну *les lois de l'Etat* або *les lois*. В кінцевім уступі арт. 4. Конкордату у французьким тексті ужитий є термін *les lois*, з чого слідує що Конкордат має тут на гадці лише державні закони.

Так представляється справа *auxilii brachii saecularis* під оглядом матеріального права. Під оглядом формального права належало б рішити:

- 1) як відбувається уділення *auxilii brachii saecularis*,
- 2) котрі органи церковної власті є управнені до жадання *auxilium brachii saecularis*,
- 3) котрі органи державної власті є обов'язані уділювати *auxilium brachii saecularis*.

Всі три питання вирішує виконавчий розпорядок Міністра Віроісповідань і Публичної Освіти з дня 23/3 1926. р. В. З. Рп. П. № “ . поз. 271. Сей розпорядок в першій мірі стверджує, що державна власть обов'язана є уділити церковній власті поміч при виконанню її рішень і декретів лише в границях і в случаях, обнятих арт. 4 Конкордату. Колиб зайшов случай з арт. 4 уст. а) Конкордату (деституція, позбавлення церковної бенефіції, заказ ношення духовної одежі), в л а с т и в а церковна власть, яка має намір користати з державної помочі, отже лише Ординаріят, може звернутися до територіяльно еластивого воєвідського уряду, в котрого окрузі знаходиться духовна особа, діткнена декретом чи заказом, зглядно в котрого окрузі знаходиться бенефіція, якої духовний має бути позбавлений.

Коліб зайшов случай з арт. 4 уст. б) в) Конкордату (такси, prestaції і інші случаї, предвиджені законами), відповідна церковна власть може звернутись до державної, яка в данім державнім законі вказана як властива. Відповідною церковною властю буде тут Парохіяльний уряд, пр. в справах *iura stolae*, стягання конкуренційних квот (не розписання конкуренції), а позатим лиш Ординаріят. Властивою державною властю пр. в справах *iura stolae*, конкуренційних prestaцій буде політична власть I. інстанції, отже старо-

ство, бо якраз та власть вказана є в дотичних законах як властива до уділення політичної езекуції. У всіх інших случаях, де державні закони не вказують виразно, котрий орган державної власті є властивим до уділення помочі при виконанню церковних рішень чи декретів, жадання такої помочі має бути звернене лише до воєвідського уряду через Ординаріят.

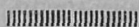
Церковна власть, яка жадає державної помочі при виконанню свого рішення чи декрету, має внести своє жадання на письмі (облігаторійна форма) до властивої державної власті. В письмі тім належить заподати:

- 1) факти, які становлять основу жадання,
- 2) ствердження видання (проголошення) відповідного рішення, зглядно декрету,
- 3) наведення відповідної точки арт. 4. Конкордату, на якім спирається жадання,
- 4) вкінці конклюдзію, яка вкаже, що саме має бути осягнене при приноровленню державної помочі.

Державна власть рішить, які правні середники мають бути в данім случаю приноровлені, видасть безпроволочно відповідні зарядження та повідомить про них церковну власть найдальше до 14 днів.

Колиб зайшов случай з арт. 4, уст. а) Конкордату (деституція, позбавлення бенефіції, наказ ношеня духовної одежі), оскільки згляди удержання публичного порядку не вимагалиб безпроволочної інтервенції властей публичної безпеки, державна власть взиває особи, діткнені церковними рішеннями або декретами, до їх виконання в зачеркненім речинці, не довшім як 14 днів, а по безуспішнім упливі того речинця приступає до примусового виконання церковного рішення, зглядно декрету. Зажалення, внесені проти тих заряджень, не мають здержуючої сили.

Той виконавчий розпорядок війшов в життя з днем 11/5 1926. р.

Відповіді Редакції на запити в обрядових справах

Запити відносно деяких рубрик нового Служебника: 1) Підчас Служби Божої є тільки 3 рази зазначено, що єрей знаменується: а) по Слава Єдинородний б) на Три-святос в) по Іже Херувими на Аллилуя. Чи на інші возгласи не знаменується? При однім возгласі по „Отче наш“ є навіть знак рук, зложених на грудях. В давнім Служебнику не було також при возгласах зазначено „знаменається“ а Впреосвщ. Митрополит приказав знаменуватися на всіх возгласах.

2) При виході з закрестії на Службу Божу перед „Царю небесний“ зазначено „поклоняєся Господу“ чи знаменується, чи тільки схиляється 3 рази перед трапезою? І чи тоді, схиляючись, рукою досягає до землі? Чи також ще і знаменується?

3) Чи вимовляється „помóлимся“ чи „помóлімся“?

4) „Горі імієм сердца“ — чи звертатися до людей?

5) Нема зазначено, коли відкривати чашу на іконѣмъ чмх (Гтаа Гтимз — отже коли відкривати чашу?

6) Так само нема зазначено по причастію вірних, що накриває чашу перед „Спаси, Боже, люди Твоя“. Як має бути?

7) Чи може бути поклін без знаменовання?

Відповіді:

Ad 1) На кождім возгласі священник повинен робити поволи і поважно знак св. хреста. Того нема в служебнику, бо се самозрозуміле, тим більше, бо в тім згляді було спеціальне розпорядження. — Той знак рук на грудях по „Отче наш“ цілком злишній, однак він хоче звернути увагу, що тут священник не держить вже рук розпростертих.

Ad 2) Під словом „поклоняється“ розуміється метанію, котра робиться все зі знаменем св. хреста. А метанія перед св. трапезою є все велика — отже рукою сягається аж до землі. На спосіб грецький (як пише про се о. Дольницький в своїм типіку) робиться метанію в той спосіб, що сягаючи рукою до землі і схиляємо голову можливо найнижше, а відтак робимо знамя св. хреста, однак все поважно і виразно, кладучи зложені три пальці правої руки на чоло, низше грудей, на праве і ліве рамя.

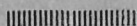
Ad 3) Пок. проф. о. Др. Кархут, знавець церк. словянської мови, учив, що мається вимовляти помóлімся, — хоч не є зле і помолімся. — Однак ніколи „помолімся“, без огляду на акцент.

Ad 4) Так!

Ad 5) Очевидно по молитві митаря „Боже милост.“

Ad 6) Однак є зазначено, що перед словами „Вознесися на небеса“... знімає покровець з чаші — отже очевидно, що по причастію вірних вертає до св. трапези, ложечку кладе на дискосі чи опирає о звізду, накриває чашу і т. д.

Ad 7) Поклін метанія без хресного знамени не практикується, однак приклонення голови в молитві, пр. при молитві перед іконостасом „Господи низноси руку Твою“ — може бути.

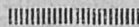
М і с і ї

10-дневна місія відбулася в Побужанах дек. Буського. Тривала від 27. VI — 7. VII, а уділювали її ОО. Редемптористи зі Станиславова: о. Де Бур і о. Гаврилюк.

Церква в Побужанах, хоч маленька, але місія випала величаво. Богослуження і проповіді відбувалися на дворі, бо через цілий час була гарна погода. Місіонарі голосили по три проповіді денно, проповіді були дуже гарні і займаючі, не диво отже, що великі маси народу брали участь в цілій місії.

Найбільший здвиг, около 8 тисяч народа, був в останній день св. місії. Такої могутньої релігійної маніфестації околиця ще не бачила. Порядок підчас місійного походу був взірцевий до того ступня, що можна було почислити учасників св. місії. За се належиться подяка енергічному о. місіонареви Гаврилюкови, бо се його заслуга. Місію закінчив прегарною проповідю під місійним хрестом о. Де Бур, потім подякував о. декан Іван Жигаль ОО. місіонарам за жертву і труд — а нарід з жалем і зі сльозами розходився домів. Парохія духово обновлена, жис новим життям, люди ідучи чи то в поле, чи з поля, громадно спішать під місійний хрест на молитву і з тугою очікують відновлення св. місії.

о. Юрій Ванчицький
душастир

З голосів преси

Виленьська преса про унійні справи

Польська виленьська преса присвячує в останніх часах богато місця церковним, головнож унійним справам. Поява нової унії на т. зв. кресах, себто українсько-білоруських областях, зразу не звернула на себе належної уваги. Одинокий „Przegląd Wileński“ тому, що непольський, присвячував справі дуже річеві оцінки. З польської ж преси тільки ендецький „Dziennik Wileński“ заняв супроти неї виразне становище, поміщуючи острі атаки проти унійних спроб, бо бачив в них шкоду для національних польських інтересів.

З часом зацікавлення справою церковної Унії зродилося і серед тих кругів, які досі не звертали на неї уваги. Почали появлятися статті в монархістичнім „Słow-i“ і санацийнім „Kurjer-i Wileńsk-im“, займаючи зглядом унійної акції становище, спершу критичне, а далі зовсім вороже. Згодом ціла виленьська преса аж зароїлася від статей на унійні

теми. Санаційно-монархістичне „Słowo“ на протязі одного року (від 1. V 1930 починаючи) помістило цілий ряд статей (щось біля 40) і то головнo передових, присвячених унійному питанню. Крім нього заговорили про справу й інші виленські часописи, згадані нами висше, а також російський щоденник „Наше Время“.

До оживлення унійної дискусії у виленській пресі причинилися деякі події, які зрештою живим відгомном відбилися і далеко поза Вильном, як от: Унійна Конференція в Пінську при кінці квітня 1930 року, номінація Преосв. Бучиса в серпні 1930, номінація Преосв. Чернецького в січні 1931, а вкінці поява публікації „Pamiętnik I konferencji karłańskieј w sprawie Unji kościelnej w Pińsku“, що подає історію, поодинокі реферати і зміст дискусії, яка була ведена на пінській конференції. Конференція ся, як нашим читачам уже відомо, бо була і в „Ниві“ про се дуже докладна інформація, оберталася виключно біля справ церковно-релігійних. Крім квестій теоретичних, загальних, ходило о се, щоби обдумати способи, якими можна би справу унійну, повести якнайуспішніше вперед, отже: яку обрядову форму надати новій унії, синодальну чи галицьку, при чому рішено уживати такої форми, якою послуگуються тамошні православні, себто синодальні, обговорювано методу і тактику при душпастирюваню і т. п. Конференція була скликана за згодою Ап. Престола, протекторат над нею і фактичний провід мав сам пінський латинський єпископ Преосв. Лозінський. У нарадах брали участь у більшості латинники і Поляки, за виїмкою кількох Білорусинів і 5-ох Українців. Здавалося б, що ні католицькій Церкві ні польській державі не повинно бути з такої конференції ніякої кривди.

Тимчасом поява „Pamiętnik-a“ сколихнула цілою виленською пресою, викликаючи цілу фурію атаків на учасників конференції і загалом на цілу унійну акцію. Головно „Słowo“ дало цілий ряд талановито, але зідливо і нераз несмачно написаних статей п. W. Ch., в яких він найбільше нападає на те, що діячі унії захвалюють і уживають у своїй діяльності чисто східного (синодального) обряду, що постановляють по можности оминати слово „католицький“, щоби не відстрашувати православних від катол. Церкви, що не кажуть правди народови в очи, що уживають метод і стратегії Семашка, себто підступу і симуляції, „które w sposób skuteczny i bezwzględny zniweczyły przed wiekiem Unję Kościelną na wschodnich terenach Rzeczypospolitej“ (ч. 89, з 19. IV. 1931), що — одним словом — ціла унійна акція робиться під кутом Росії, бо так само перед 300 роками „jedną ręką zakładaliśmy fundamenty pod wspaniałą gmach jedynego Kościoła, drugą zaś kopaliśmy własny grób...“, kruchy zbud-

waliśmy gmach: parę zaledwie wieków przetrwał i runął od byle podmuchu... Trwalszy wykopaliśmy grób — sobie i tym braciom, których przyciągaliśmy ku sobie... Więc czy teraz — po wiekach mamy znów powtarzać grzechy naszych pradziadów? Znów się przygotowywać do jakiejś strasznej pokuty za czyny zaślepionych jednostek? — Znów mamy wywoływać potworne widmo krwawego Nalewajki, który po trzech wiekach przerażając wzrósł w siły!“... (ч. 107, з 10. V 1931)

Отже, як бачимо п. В. Сн. підходить до справи зєднання Церков виключно з точки „народової, польської“. Він волів би простий перехід з православія на католицизм в латинськїм обрядї, бо тільки такий спосіб гарантує і релїгійність і спасіння душ та навернення Росїї ну і... забезпечує польські народові інтереси. А так, „ресо, czemu і длаczego chwytają się „apostołowie“ Unji metod, zdawałoby się na zawsze pogrzebanych razem z ponurym metropolitą Siemaszką?.. Dobro nawracanych? Wątpliwe, bardzo wątpliwe... Dobro państwa, narodu polskiego? Nie mówmy o tem!.. Cóż pozostaje?.. Rosja... Dobro Rosji!.. Narodu rosyjskiego!“ (ч. 89 з 1931) Що до полі східного обряду в Польщі, то „narażie on się przyczynia do obniżenia poziomu ogólnej religijności. Byli przedtem — gorsi, czy lepsi — katolicy і prawosławni; dziś już się zjawia nowa grupa ludzi, którzy nie wiedzą, jaką wyznają religię... Wracają czasy Mieszka і в Polsce, lub Jagielly на Litwie... Lub bliższe czasy Mikołaja і Siemaszki“... (ч. 89 з 19. IV 1931)

Якщо нова унія не має скріпити народових інтересів польських, то repeat! Тільки правдивий католицизм, себто латинський може навернути Росію, а „prawosławny katolicyzm chrześcijan obrządku wschodniego“ powodzenia в Росji mieć не będzie, jako forma zbyt kompromisowa“.

Отже чисто польське поняття! Або польський католицизм, або російське православіє! Tertium non datur. Однак „Słowo“ є на загал прихильне унійній акції, а тільки виступає проти „східного обряду“ і його метод та проти безоглядної русифікації, веденої відкрито в унійній акції. (ч. 145, з 27. VI. 1931)

За те в числі 168 з 25. VII с. р. заняло „Słowo“ у статті „Dla pięciu osób“ зайво дуже неприхильне становище, уважаючи акцію нового обряду шкідливою для польських народових і державних інтересів, для катол. церкви і небезпечною для релїгійности населення загалом.

Становище „Słowa“ до нової унії дуже не здецидоване. В засаді бажає воно унії, але на те хїба тільки, щоби їй заєдно кричати „расни!“

Санайїним „Kurjer Wileński“ кладе головний натиск на державну рацію, проти якої ніби звертається теперішня унійна акція „...należy sobie wyraźnie і bez ogródek powiedzieć, że środki і metody stosowane obecnie w tej akcji

szkodzą samej idei zjednoczenia kościołów i narażają na szwank interesy państwa, w którym akcja obrządku wschodniego jest prowadzona" (ч. 88/31). То „narażanie na szwank interesów państwa” polegaє на тому, що унійна акція в Польщі нібито заогнила відносини між католиками і православними і причинюється своїм синодальним обрядом до русифікації Українців і Білорусинів.

Ендецький „Dziennik Wileński” є також за тим, щоби навертання православних відбувалося в лат. обряді, бо Росіяни, котрі широко бажають навернення „готові завжди з істотою віри змінити також її зовнішні форми і символи”. „Psychika rosyjska oscyлуje raczej między ostatecznościami, nie znosi środków połowicznych i kompromisów, lubuje się w kontrastach”. Але на загал „Dz. W.” заховав в сій справі найбільше зрозуміння, спокою і такту.

Безсторонню і дуже річеву оцінку цілої важливої справи, а також відповідь на побоювання і невдоволення „Słowa” і „Kurjera W.” дає „Przegląd Wileński” в ч. 8—9 з 24. IV 1931 у статті „Aktualne zagadnienie”, де, навівши голоси опозиційної до унійної справи преси, і збиваючи побоювання „Kurjera”, що унія веде до заострення відносин між католиками і православними та до русифікації білоруського і українського населення, каже: „Czy słuszne jednak są te obawy”?

Zadrażnienie stosunków pomiędzy wyznaniem katolickim a prawosławnem pomijając przyczyny psychologiczne, sięgające jeszcze czasów przedwojennych, nastąpiło głównie dzięki akcji rewindykacyjnej episkopatu łacińskiego, nie mającej nic wspólnego z działalnością misyjną jezuitów i redemptorystów obrządku wschodniego. Nie sądzimy, aby propaganda unji przez Kościół katolicki mogła oburzać prawosławnych, o ile nie będzie ona otaczana specjalną opieką ze strony państwa, o ile będzie uprawiana ś rodkami godziwymi i o ile w niej nie będą odegrywały roli żadne względy polityczne.

Jeżeli w przeszłości Unja kościelna wywoływała tyle tarć i walk, które doprowadzały nawet do głębokich przemian politycznych, to właśnie dzięki interwencji czynników państwowych.

A znów pod rządami rosyjskiej zniszczenie unji nastąpiło również nie wskutek przyczyn wewnętrzno-religijnych, lecz dzięki represjom, stosowanym przez państwo, wskutek czego antagonizm wyznaniowy pomiędzy katolicyzmem a prawosławiem na ziemiach ruskich pogłębił się jeszcze bardziej.

Słowem interwencja, a nie sama idea zaogniła stosunki wyznaniowe. Obecnie, jak się zdaje, niebezpieczeństwo to zupełnie nie grozi. Rządy polskie nie tylko nie popierają akcji unjonistycznej, ale nawet spoglądają na nią z pewną nieufnością, czego odbiciem są właśnie artykuły p. wicza w „Kurjerze Wileńskim”. Mamy też wrażenie, że misjonarzom katolickim obrządku wschodniego bynajmniej o opiekę i pomoc państwa nie chodzi. Wystarczy, jeżeli się nie będzie czyniło im przeszkód i traktowało ich bezstronnie. Praca ich wówczas nie będzie miała zabarwienia politycznego i nie wyjdzie poza sferę duchowego oddziaływania. Cerkiew prawosławna, mając równe szanse, będzie mogła, jeżeli zechce i potrafi, przeciwstawić się skutecznie wysiłkom propagandowym działaczy misyjnych katolickich. Zwycięży ten, kto będzie miał większą siłę moralną. Rola państwa powinna ograniczyć się jedynie do czuwania, by rywalizacja wyznaniowa nie przybrała niepożądanych form fanatycznej wojny religijnej, z towarzyszącymi jej akcesorjami ekscesów i gwałtów. Ale tymczasem wcale się na to nie zanosi.

Drugi wzgląd p.—wicza na ewentualność rusyfikacji ludności białoruskiej i ukraińskiej zupełnie nie wytrzymuje krytyki. Przedewszystkiem dziwną się musi wydać obawa rusyfikacji tej ludności, którą dziś bez przeszkód rusyfikuje Cerkiew prawosławna dzięki cerkiewno-słowińskiemu językowi liturgicznemu i przewadze języka rosyjskiego w nauce kościelnej. Powtórę nowy obrządek wschodni posługuje się nie wyłącznie językiem rosyjskim, lecz również ukraińskim i białoruskim, w znacznie większej mierze, niż to czynią duchowni prawosławni. Toruje on więc drogę tym upośledzonym dotąd krajowym językom do uzyskania prawa obywatelstwa w Kościele wogóle. Zresztą za obrządkiem wschodnim, jak o tem świadczy konferencja pińska, wypowiadali się gorąco nawet zainteresowani tu bezpośrednio kapłani narodowości ukraińskiej, których trudno przecież posądzać o zakusy rusyfikacyjne. Alarmy więc p.p.—wicza i Charkiewiczza są najzupatniej nieuzasadnione.

Wogóle podchodzenie do sprawy akcji unjonistycznej od strony t. zw. polskiej racji stanu daje się wytłomaczyć jedynie hypertroją kultu państwowości, która cechuje dziś społeczeństwo polskie. Cokolwiek się dzieje czy to w dziedzinie społecznej, czy kulturalnej, czy religijnej—nieodmiennie ukazuje się na scenie „interes państwowy“. Czy współczesne państwo może i powinno uprawiać jakąkolwiek politykę wyznaniową—jest to zagadnienie, wymagające osobnego omówienia, ale nie ulega wątpliwości, że w danym wypadku, w odniesieniu do akcji unjonistycznej, najlepiej na tem wyjdzie ono samo j najlepszą odda usługę sprawie zjednoczenia Kościołów, jeżeli będzie się trzymało od niej zdaleka.

В тій дискусії забрав голос і православний священик Віталій Желєзняковіч, який у „Слов-і“ (ч. 134, з 14. V 1931) помістив облудну і в міно́рнім то́ні видержану статтю, мішаючись у ній, зовсім непотрібно, також у справі нашої греко-като́л. Церкви, та зовсім виразно денунціуючи її в націоналізмі. Він є загалом проти унії, бо вона, хоч і „kosztowała tyle krwi i łez, a jednak tak prędko ona runęła, jak tylko zmieniły się warunki polityczne. Została unja w Małopolsce Wschodniej (sic!), bo cieszyła się tam zawsze poparciem rządu (Бідний священик Желєзняковіч! Він навіть не в силі собі уявити, що може якась Церква жити та розвиватися і без „poparcia rządu“!) „Lecz w jakim że stanie — говорить дальше — та unja obecnie się znajduje? Musi ona wyzyskiwać szerzące się tam obecnie tendencje nacionalistyczne, aby jako tako zachować swój wpływ na masy ludu. Wspomnijmy tutaj odezwę Arcypasterzy unickich w sprawie pacyfikacji stosunków narodowościowych w Małopolsce Wschodniej. Odezwa ta z pewnością tak mało do tej pacyfikacji mogłaby się przyczynić, że Rząd widział się zmuszonym ją skonfiskować“. Отже шановний „автор“ глядить на нашу церкву як на яку політичну партію, яка черпає свою силу і свій вплив на маси не з факту Божої установи, але просто завдячує своє існування виключно тільки використуванню „націоналістичних тенденцій“. Розумно сказано і по християнськи! Щож? хто виріс в атмосфері колишнього казённого православія, а може й сам у ній „подвизався“ — від того годі більше жадати. А вже просто пікантні його завваги до „odezwy Arcypasterzy unickich w sprawie pacyfikacji“, якими він виставляє собі, як священикови, хоч і православному,

дуже сумне свідоцтво. Так про нас говорили в часі минулорічних, сумних подій тільки люди, заражені поганським шовінізмом, чужі ідеалам Христової науки!

Щож до Преосв. Чернецького і його діяльності, то Шан. автор також тут виявляє брак християнського духа, такту і приличности. Не могучи апостольській діяльності Владики протиставити щось позитивного, він кидається на нього з лайкою. „...będziemy musieli wytłumaczyć swym wiernym, że do ks. Biskupa Czarnieckiego w danym wypadku musi być zastosowany pierwszy wiersz dziesiątego rozdziału Ewangelji św. Jana.“¹⁾ Ось вам етика православного християнина та ще й священника! Лайкою, ненавистю і нікчемністю не врятуєте православної Церкви перед апостольською діяльністю католическої Церкви східного обряду загалом, а Преосв. Чернецького зокрема! І не треба іритуватися, що Преосв. Чернецький одягається в літургічні ризи „Biskupów prawosławnych“, бо се ризи не одних тільки православних, але загалом східних і він як східний не може інакше одягатися. Також вільно йому промовляти в мові того народу, до якого приїжджає; вже давно з нами ті часи, коли то освяченими мовами у церкві були лиш: єврейська, грецька і латинська... а на „kresach“ московська.

Далі автор твєдить, що між Церквою католицькою і православною в Польщі існує воєнний стан та що православна Церква тієї війни не хотіла, „lecz, o ile kościół ją zaszupa, musimy się bronić“. Ми тут у Галичині маємо про се трошки інакший погляд, памятаючи, як то та, так дуже пацифістично настроєна, православна Церква воювала і ще воює на Лемківщині. Насильства, брехня і підступ — ось методи її діяльності! Ми, що стоїмо здалека від унійної акції на „kresach“, по волі чи неволі, про ті подвиги православної Церкви добре памятаємо і не скоро їх забудемо.

Нова „религіозно-православная газета для православнаго народа“ під назвою „Слово“ почала виходити як двотижневик 15. травня с. р. у Варшаві. Печатається в Синодальній друкарні, а як редактор видавець фігурує Г.(еоргій) Павлишин. Є се популярний орган митрополита православної „автокефальної“ Церкви в Польщі Діонісія, призначений для загрожених унійною акцією православних, а також для збаламучених русофільсько-православною дурійкою Лемків з метою піддержати погасаючий в них православний огонь, „сѣять сѣмена живого, укрѣпляющого слова“, „парировать, отражать вражскіе удары, борются за Правду и вѣчность

¹⁾ Той вірток як звучить: „Істинно, істинно говорю вам, хто не входить дверми в овечу кошару, а вступає куди інде, той злодій і розбійник“ (Ів. X, 1).

ея, за незыблемость устоевъ Святой Православной Вѣры, Вѣры отцовъ и прадѣдовъ нашихъ, за непоколебимость Святыя Православныя Церкви“.

Щож? вільно „Слову“ „парировать“ ворожі удари, вільно, ба навіть треба боротися за „правду“, за „непоколебимость“ православної Церкви. Те все редакції і власники „Слова“ вільно і ми проти сього нічого не маємо. Та за те ми рішучо мусимо застеретися проти того непристойного, просто провокаційного тону, який гомонить проти всего, що католицьке, а передусім наше греко-католицьке і який чим далі, тим більше змагається. Стільки непристойностей, стільки помий, стільки брехні і клевет виллято у ній на греко-католицьку Церкву і на її єрархію, що аж вірити не хочеться, щоби се була „религійно-нравственная газета“ під покровом митрополита Діонісія, видавана для „православного“, зн. віруючого народу. Читаючи її статті, мається вражіння, що се найгіршого сорту брукова рептилька. Стільки помий і брехні на нас мігби вилити хиба ще большевицький „Безбожник“. Ось кілька зразків навяного християнським духом стилю сеї рептильки: „Какъ на базарѣ шумятъ, перекрикивая другъ друга, — всѣ эти Чарнецкіе, Хомишины и Шептицкіе, стараясь объ уловленіи православной паствы“; або „папы стали какъ бы наслѣдниками языческихъ царей, превозносясь своею гординою, стремясь овладѣть царствами земными, какъ будто послушавшись искуителя, который, показавъ „царствія вселенныя“, сказалъ: „Тебѣ дамъ власть сію и славу ихъ“; унія у них се „поддѣлка подъ Православіе, обманъ и, стало быть, злое дѣло“, а діячі унії се „злодѣи“ фарисеї, дияволи і т. д.

Ось квіти їх християнського духа! Для них Папа, той самий, що ще так недавно виявив стільки любови для голодних і переслідуваних православних братів у большевії — се поганин чи поганський цар, син диявола; для них уніятські Владики, се тільки якісь там „Чарнецкіе, Хомишины и Шептицкіе“ зовсім як якісь агітатори найгіршого морального сорта з часів народин „молодой, возрождающей Православной Церкви на любезной Лемковщинѣ“. Духовних титулів, які вони набули силою своєї святительської гідности, їм не вільно й додати, бож вони „злодѣи“, фарисеї, дияволи, а як і попадеться їм коли який титул, то тільки „бискупъ“. Навіть митрополить Шептицький ні, хоч він відважно виступив в обороні прав православної Церкви тоді, коли „Блаженнійший митрополит Діонісій“ гнувся перед кождим урядовцем в міністерстві Wyznań religijnych і Oświec. publicznego.

Тепер нам уже ясно те просто катастрофальне положення т. зв. православної автокефальної Церкви в Польщі. Коли на чолі вірних тієї Церкви стоять духовні провідники

з таким засобом християнської етики, не дивота, що вірні масово ту Церкву покидають і шукають задоволення своїх релігійних потреб у правдивій Христовій католицькій Церкві, та навіть у різних сектах, що наче море розлились по цілім краю.

Тому ми тільки реєструємо сей будь що будь болючий факт, що „нравстанная газета“ має так мало спільного з етикою, що її редактори мають так мало християнського духа і такі наївні, що думають, наче криком, брехнею і помиями можна знищити Боже діло.

Французький голос про Гр. кат. Богословську Академію у Львові.

Журнал „L' unité de l' Eglise“, в Ч. 47, IX річника в статті „Гр.кат. Богословська Академія у Львові“ подав низку інформацій про Академію і загалом про нашу богословську науку. Ось що пише:

Головна вартість Високої Церквової Української Школи у Львові лежить після нас у тому, що вона — все разом взявши — це перший завязок східного, незалежного, катол. Факультету, що створений і є під кермою східних католиків у Львові. Цей, що ще недавно уявлявби собі, що ввійшовши в укр. Семинарію у Львові, знайде там автентичні сліди навчання богословії, взятої від грецьких Отців — жорстко помиливсяби. Якщо хтось — здивівши великі осередки католицької думки на Заході: Париж, Louvain, Фрібург, — і взявши участь в відродженню безсмертної схоластики св. Томи з Аквіну, — уявлявби собі, що прибувши між византійських українців в Галичині, — знайде там поруч св. Томи — глибокі і блискучі студії над патристикою католицького Сходу, — цей вельми розчарувавсьби. Ті самі підручники, що стали архиклясичними в духовних школах в Німеччині і деінде, — панують і тут всевладно. Причина цього, що Семинар мусів узгіднити свою програму з офіційною програмою Теологічного Факультету у Львові, що не дуже то брав собі до серця сю справу. Очевидно, в цей спосіб виховане україн. духовенство творило, з кожним днем що раз більше дивну амальгаму східних останків і мнемотехнічної механізації. Воно брало зі Заходу його підручники, середньої вартости, — і в цей спосіб не могло вийти з тісних матеріальних стін так Сходу, як і Заходу. Це, що було справді животного по обох сторонах, було для нього немов заборонене.

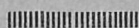
І те зло, так незгідне зі засадами катол. Церкви, яка підносить, просвічує, поглиблює, притягає та кладе послідню руку на всякий добрий і цінний почин, не уйшло бачному поглядові Впреосвящ. Митрополита Шептицького. Він рішив виховати спершу групу молодого духовенства, яке могло би

почерпати на Заході усі поживні соки, на всіх факультетах по трохи, щоби після цього за підмогою цих нових почати відновлення в найтайніших глибинах кат. східної думки в гармонії з великими папськими директивами відносно подібного відновлення теологічних студій на Заході. В цей спосіб його ініціатива вийшла з тих самих потреб та розважань, з яких повстав Папський Орієнтальний Інститут та теперішній західний рух в напрямі пізнання Сходу.

І коли прийшла година реалізації (а оснування згаданої Академії свідчить про це може краще, як все інше) — ми з приємністю бачимо це і стверджуємо, що від тепер у Львові східна катол. літургія перестає бути простою формулою; що історія східної Церкви та східна штука зачинає займати своє почесне місце в навчанню молодого клиру; що повстають студії над східною катол. містиккою, на великий хосен та на скріплення зросту зерна єванг. совершенства в самім лоні цього з природи побожного народу, багатого в ріжноманітні і численні поклонання, які принайменше до тепер знаходили часто так мале зрозуміння; що не забудеться тут відлученого Сходу; що зі зростом інтелектуального зрозуміння річей зростатиме також євангельська ревність; що вкінці зачнеться праця над синтезою думки грецьких Отців та латинських Учителів Церкви на просвічення всіх сердець та умів словянських.

У Львові народжується оце щасливо велике католицьке діло. І це є щастя, що народжується воно якраз у Львові, де перехрещується і тепер, і від віків стільки ріжнородних впливів, і де в катедрі св. Юра живе і працює один з керманичів сучасної Католицької Акції і то керманич в найзнеслішому та найглибшому значінню цього слова.

Св. Тома і св. Йоан Дамаскин! Ці 2 портрети, що прикрашували салю, де відбулася інавгурація нового шкільного року, ці 2 імена, які О. Ректор Сліпий так любить наводити разом у своїй книжечці „Шляхом Обнови“, і які „Богословія“ має виписані на своїй титуловій картці, це символ провідної гадки Нової Академії, — і вони дають гарантію, що кожний, який колинебудь поспішить в цю Академію, не знайде там сухої термінології, як це так часто лучається в одному іншим заведенню.

Нові книжки

Українська Загальна Енциклопедія. Книга знання в 3-ох томах, багато ілюстрована, з кольоровими таблицями, мапами та образками. Під головною редакцією Івана Раков-

ького. **Том перший, А-Ж.** Львів — Станиславів — Коломия, Видання Кооперативи „Рідна Школа“. Стор. 1311, 8^о.

Кажуть, що порядна загальна енциклопедія — це свідоцтво культурної зрілості даної нації. Якщо це так, то українська нація ще до недавня не мала змоги виказатися цим „матуральним документом“ перед культурним світом, живучи серед страшних обставин переслідування московським урядом, а з другого боку животіючи серед безпросвітних умовин галицької „мізерії“, українська культура мусіла ставити на перший плян необхідніші, але й примітивніші завдання: ліквідація неграмотности, обслуговування культурних потреб села, видавання шкільних підручників, творення підставової ідеологічної та мистецької літератури це були потреби дня. А така справа, як видрукування і випущення в світ української енциклопедії, мусіла силою обставин уступити в тінь. Бо як не казати, то все таки добра загальна енциклопедія належить уже до витворів виключно лише дуже сильних культурно націй. Збірка загального знання з усіх ділянок культури й життя — універсального знання, унятого в якнайкоротшу форму — це книжка, якою послугується головно інтелігент, яка потрібна для заспокоєння ширших культурних потреб сучасної, виспеціалізованої лише в одній ділянці науки чи практичного знання, людини.

І коли така книжка, як загальна енциклопедія, знаходить попит серед якогось народу — то це вже доказ відносно високого рівня інтелігенції в тому народі. Але енциклопедія є висловом інтелігенції народу ще й тому, що її можливо зреалізувати виключно лише при помочі великого науково-редакційного апарату, при помочі численного штабу співробітників і редакторів. І оскільки в народі знайдеться кадр людей, які уміють видати енциклопедію, то це запорука, що в цьому народі розвиток усіх наук забезпечений, що цей народ має у всіх галузях знання своїх власних спеціалістів.

Чинники, які тримали наш народ на ступні культурного примітивізму й відсталости, щезли, здавалосяб, після світової війни й революції. І справді, почався великий зрив на всіх ділянках національного, політичного і культурного життя українського народу. Сітка університетів, Академія Наук — це найважливіші досягнення на полі культурному за короткий час самостійности української держави. І якщо посуджувати дальший розвиток на основі цих початків, то можна сказати напевно, що колиб Україна потрапила була вдержати свою незалежність, ми переживалиб тепер добу величезного розцїту й розмаху українського культурного життя. Ми малиб вже, напевно, і свою велику загальну енциклопедію, яка в нічому не мусілаб уступати найкра-

сшим енциклопедичним словникам старих культурних націй — Французів, Німців, Англіїців.

Але корисні передумови для розвитку українського культурного, наукового й видавничого руху щезли разом з упадком незалежної України. Правда залишилася большевицька „українська республіка“, яка робить багато галасу з т. зв. „українізацією“ та розводить, як на наші обставини, доволі жвавий видавничий рух. Але треба взяти під увагу, що цілий цей большевицький „культурний зрив“ є по своїй суті інтернаціональний та суто соціально політичний, а при тому жахливо безморальний та безоглядний щодо пропаганди своїх „ідей“ — і тому про творення якихось культурно-національних, або навіть лише чисто наукових цінностей серед таких умовин нема мови. І одним з доказів факту, як поверховно ставиться большевизм до розреклямованого „творення української культури“, є ця обставина, що країна, яка посідає Академію Наук, високі школи, Державне Видавництво і т. д. — ще досі, за поверх 10 років большевицького режиму, не почала навіть видавати своєї репрезентаційної енциклопедії. Правда, якісь приготування без кінця йдуть — але коли вони доведуть до позитивних результатів — не знати. А зрештою — хоч би большевицько-„українська“ енциклопедія вийшла, то булаб все одно українською хиба лише по мові, а сама своїм змістом й ідеологічним наставленням ширилаб лише большевицьку й інтернаціоналістичну отруту. А цей факт, що Галичина, яка живе серед незвичайно тяжких національно-політичних та господарських умовин, спромоглася випередити „українську пролетарську державу“, яка посідає цілий величезний, національно український, культурно-науковий і видавничий апарат — цей факт є знову одним зайвим доказом повної безвартости і брехливости большевицької культурної політики на Україні.

А це дивне диво, що Галичина знова випередила Україну, сталося дійсно на культурному фронті — а бодай на одному його відтинкови. Бо в Галичині виходить перша на цілу Україну українська енциклопедія, видавана із самопосвятою та з виложенням великих жертв гуртком українських ідеалістів. Перший том цієї першої української енциклопедії лежить саме перед нами. І лише той, хто знає, скільки труду й грошей коштує видання такого твору, може оцінити цю появу на нашому книжковому ринку — як явище першорядної загально-української культурної ваги.

Погляньмо найперше на книжку зверху, як вона виглядає. Грубий том великої вісімки, оправлений в півскірок. Гарний, по мистецьки рішений витиск на хребті книги. Папір білий, доброї якості. В двох шпальтах іде на кожній

сторінці текст в поазбучному порядку, гасло за гаслом. — Перелистовуємо. В тексті багато малих ілюстрацій, майже на кожній сторінці щось є, а на деяких і по 5—6 образків. Дуже часто стрічаються між сторінками окремі таблиці з барвистими малюнками, або з прегарно виконаними мапами. Зовнішнє вивінування та оформлення книжки робить в цілості дуже гарне вражіння. Під цим оглядом може наша енциклопедія спокійно рівнятися до найкрасших аналогічних творів західноєвропейських народів.

Але не все, що блищить, золото. Треба вглянути також трохи в глибину. І коли так докладніше переглядаєте сторінки твору, вникаючи у зміст поодиноких статейок, розглядаючи їхнє розміщення та пропорційну величину — тоді щойно пізнаєте внутрішню структуру і зміст твору, тоді оцінюєте вповні всі його позитивні сторінки. Є незвичайно тяжкою річю в трьох, хоч і великих, томах на які розчислена Українська Загальна Енциклопедія, подати матеріал, який великі енциклопедичні словники інших народів дають в 20—40 томах. Не дивлячись на те, треба признати, що співробітники цього твору зуміли висловлюватися так коротко і ясно, що подали менш-більш точні відомости про все, чого дозволено шукати в 3-томовому енциклопедичному словнику. Не маючи змоги розвинутися у такі розміри, якими можуть похвалитися енциклопедії Брокгауза, Гердера, Лаєра або Grande Encyclopedie, стає наша енциклопедія немов поширеним виданням наукових річевих словників того типу, як напр. французський „Малий Лярус“ або чеський „Науковий словник Масарика“.

Неминучим наслідком малих розмірів енциклопедії, мимо всього уміння впорядчиків кондензувати матеріал і обмежувати його до суттєвих рис, є деяка неповність поданих відомостей. Правда, треба признати, що при цьому стані річі редакція старалася, щоб стягання матеріалу не відбивалося занадто негативно на інформаціях з українського життя й культури — і якраз тому енциклопедія може похвалитися своїм українським характером не лише по мові, але й по змістови та ідеології. Разить лише подекуди неповнота або занадто велика побіжність у подаванню відомостей з історії Церкви та взагалі з ділянки релігійного життя. Якраз з огляду на велику, найголовнішу вагу цієї царини людського духа, варто булоб цей відділ розбудувати трохи ширше. Не можна однак сказати, що редакція не руководилася тут безсторонністю і доброю волею, Навпаки декуди видно велику дбайливість і в цьому відділі, але на перешкоді повноті стає виключно лише невеликий розмір самого енциклопедичного словника.

Що до технічного розміщення матеріалу, то слід зазначити, що воно в загальному, пересічному розумінню

добре — і не виказує якихсь засадничих недотач Редактори трималися точно і послідовно поазбучної схеми в упорядкуванні гасел, так що нераз це доводить до занадто великого роздроблення і розкидання одностайного по своїй суті матеріялу по різних сторінках. Тимчасом, як відомо, поазбучний порядок — це не є одинока й суттєва риса енциклопедій; бували ексциклопедії, які цілком залишали на боці поазбучне розміщування матеріялу, а поступали від предмету до предмету, систематично.

Інші знова, а тих найбільше — творять певний компроміс, поступаючи поазбучно, але зосереджуючи однородний матеріял під одним великим гаслом (напр. Україна), поміщеним в поазбучному порядку словника, але розбиваючи це велике гасло на ряд менших гасел — підтитулів (напр. Історія України, Українська література і т. д.), розміщених вже в систематичному порядку. І такий підхід до справи, на нашу думку, відповідає найкраще вимогам модерної, практичної енциклопедії. Добре було б також звернути увагу на ці технічні новаторства в розміщенні матеріялу, які введено в новому виданні німецької католицької енциклопедії Гердера, що її I. том саме недавно вийшов з друку. Тут читач орієнтується в матеріялі при допомозі ріжноманітного графічного оформлення поодиноких гасел та їх частин — і це дуже багато причинюється до живості і переглядності книжки.

Крім деяких недотач в технічному розміщенні матеріялу, головним мінусом укр. енциклопедії вважаємо те, що за мало присвячено уваги подаванню підставової літератури предмету при поодиноких гаслах.

Можливо, що і це обмеження зроблено через недотачу місця — але без огляду на причини цього стану річи мусимо ствердити, що енциклопедія, яку дуже часто беремо до рук власне на те, щоб з неї довідатися, де можна зачерпнути докладніші відомости про якенебудь явище, найважливішу літературу предмету повинна при кожному більшому гаслі узгляднити.

І на прикінці ще одна справа: правопис. Під цим оглядом Укр. Заг. Енциклопедія доволі неодностайна, бо почала видаватися з твердим наміром респектувати правописні правила Академії Наук — і щойно підчас випуску поодиноких зшитків, коли практика показала всю абсурдність деяких большевицько-академічних правил, почали редактори пристосовувати компромісовий правопис, якого тепер уживає майже ціла преса й література в Галичині.

В цілому бачимо, що перша українська загальна енциклопедія, поминувши деякі, здебільшого дрібні недотачі, на які ми звернули увагу та які можна при добрій волі легко усунути, являється твором незвичайно вартісним та

серіозно і добре, а при цьому також старанно що до зовнішнього вигляду випрацьованим — та що посява оригінального українського твору такого значіння і таких розмірів — це явище, що набирає, серед нашої невідраднo дійсности на культурному фронті деяких рис епохальности. Треба побажати, щоб з появою кожного дальшого тому Української Загальної Енциклопедії те вражіння, що маємо перед собою твір історичного, епохального значіння, росло — та щоби Українці, після закінчення цієї трьохтомової енциклопедії, дочекалися в скорому часі і нормального щодо величини, 20-томового енциклопедичного словника. Бо почин на цьому полі зробили творці обговорюваного твору. Почин під кожним оглядом блискучий.

Др. М. Гуашишак

Presv. Bogorodica 431—1931. Poslanica Dra Dionizija Njaradia, Vladike Krizevackog. Zagreb 1931. ст. 19, 8°.

Се пастирський лист Преосв. Діонісія Нярадія, виданий з приводу 1500-літнього ювілею Ефезського собору. В листі подана насамперед дуже цікава і популярна історія Ефеського собору, відтак історія культу Пресв. Богородиці в цілім християнськiм світі від перших початків існування християнства, а вкінці малюється словами, повними переконуючої сили й одушевлення, Боже Материнство Прч. Діви, Її силу і могуче заступництво перед Богом.

О. Н. Ідеологічні Основи Української Католицької Народної Партії, Львів 1931. Накладом Організаційного Комітету У. К. Н. П. ст. 63, 16°.

Християнське виховання молоді — провідні думки Енцикліки Святійшого Отця Пія XI. Подав Р. Г-к. Львів Р. Б. 1931. (Відбитка з „Правди“). ст. 43, 16°.

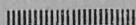
Проф. Іван Огієнко — Історія церковно-словянської мови. Короткий науково-популярний нарис. Варшава 1931. ст. 18, вел. 8°.

Проф. Іван Огієнко — Загублений Кремянецький стародрук: „Синод Луцький“ 1638 Р. Варшава 1931. ст. 10, вел. 8°.

Осин Назарук — Галицька делегація в Ризі — спомини учасника. Львів 1930. Накладом української Християнської Організації. Ст. 170, 16°.

Акафист до Божої Матери Неустанної Помочи. Видавництво ОО. Чина Св. Ізбавителя. Книжка X. Голоско 1931. Ст. 43, 16°.

Текст Акафисту церковно-славянський, до якого дуже гарний український переклад!

ВСЯЧИНА

Чин св. Василя Вел. одержав архимандрита.

В днях від 23. червня до 1. липня с. р. відбувалася в монастири в Добромилі Генеральна Капітула Чина св. Василя Вел., на яку зіхалися ігумени всіх більших монастирів, настоятелі Василіянських місій в Канаді і Бразилії та делегати, вибрані з не-ігуменів. Капітулу скликано з метою вибрати першого, по переведеній реформі Чина, Архимандрита і його Курію, себто консульторів і секретаря, а крім сього полагодити важніші біжучі справи Чина. Архимандритом вибрано о. Діонісія Ткачука, дотеперішнього заступника протоігумена по смерті о. Калиша. До курії увійшли: 1) о. Діон. Головецький, ректор Укр. Колегії в Римі і консультор Конгрегації для Східної Церкви — як протоконсультор, 2) о. Лазар Березовський, дотеперішній консультор Чина і 3) о. Панкратій Кандюк, префект Укр. Колегії і консультор Конгрегації pro Ecclesia Orientali — оба як консультори. Генеральним секретарем вибрано о. Йос. Заячківського, ігумена в Дрогобичі. Капітула закінчилася 1. липня підписанням актів собору і відспіванням „Тебе Бога хвалим“.

Також іменовано в останніх днях нового Протоігумена для Галицької провінції Чина, яким став о. Решетило, дотеперішній парох гр. кат. церкви в Варшаві. Теперішній ігумен львівського св. Онуфрійського монастиря о. проф. Галущинський переходить — як донесли часописи до Риму на становище духовника в Укр. Колегії.

Закінчення візитаційної подорожі Преосв. Чернецького Преосв. Николай закінчив свою візитаційну працю, метою якої було відвідати усі місцевості, де вже організовані парохії східно-слов'янського обряду, а також і ті, де ще такі парохії формально не організовані. Візитація відбувалася без жадних перешкод, хоч були спроби в тім напрямі з боку православного духовенства, однак завдяки великому тактові і апостольському духови Преосв. Владики все відбулося гідно і спокійно, а в деяких місцевостях населення стрічало Владика торжественно із одушевленням. На закінчення своєї візитаційної праці, яка тревала майже два місяці, відбув Преосв. Чернецький конклюдійну конференцію в Варшаві з Нунцієм і єпископами, на області яких ведеться унійна акція. З єпископів прибули на конференцію тільки Преосв. Лозінський з Полісся і Преосв. Пржездзєцький з Підляшша — а архієпископ виленський і єпископи люблінський і луцький не прибули. При кінці серпня Владика їде до Риму, щоби здати св. Вітцєви звіт із переведеної візитації та із стану унійної акції.

Уніонний рух захоплює щораз ширші круги, головню на українських областях, де свідоміше національно населення, невдоволене із русифікаційної церковної політики своєї висшої духовної влади, виявляє тенденції до навязання зносин із католи. Церквою східно-славянського обряду. Як подає „За свободу“ в найближшому часі мають повстати нові парохії східно-слов. обряду в Гродні, Пінську, Кременці, Луцьку, Дубні, Володимирі, Білостоці й Берестю.

Тому, що число вірних і парохій росте, показалася потреба оснувати власну Духовну Семинарію, яка з новим шкільним роком повстає в Дубні. Буде поміщена в бувшій монастирі ОО. Домініканів і складатись буде з двох відділів: 1) для бувших православних священиків, які прийняли унію і 2) для кандидатів духовн. стану, що мають іспит зрілости. Підшукуються кандидати на обсаду поодиноких становищ. Ректором буде імовірно один Єзуїт східн. обряду. Зголошуються, кандидати: Українці, Білорусини, Поляки. Луцький латинський Ординаріят ставиться до справи неприхильно. Часописи подали теж неімовірну вістку, що викладовою мовою в семинарії буде російська, а будуть викладати теж мову українську, білоруську, чеську. Коби тільки занадто упривілейоване становище російської мови в цілій унійній акції не довело до небажаних наслідків!

Вельми цінний культурний набуток у Львові. Старанням ігумена ОО. Студитів, о. Климентія Шептицького перевезено ще минулого літа (1930) зі села Кривки, Турчанського повіту до Львова, на узгір'я Знесіння, у найближшому сусідстві Кривчиць-колонії, за личаківською рогачкою, церкву, що являється дуже цінною пам'яткою бойківської архітектури полов. XVIII стол.

Нутро церкви криє в собі ще одну велику цінність: іконостас, прегарну пам'ятку нашого малярства кінця XVII і початку XVIII стол. Не є це одноцільий іконостас, а зложений з 2-ох зглядно аж з 3-ох ріжних іконостасів. Перша частина його походить зі села Воля Жовтанецька (пов. Жовква) з 1678. р., друга (намісні образи) зі села Боянець (пов. Жовква) з полов. XVIII ст., а Царські ворота та діяконські двері походять з Коломийщини. Так змонтований і відреставрований в Національнім Музею іконостас творить гарну цілість. До царських воріт і діяконських дверей, збудованих в стилі бароковмі, вповні достосовується оригінальний павук і свічники перед намісними образами, споруджені в тім самім стилю.

Дня 7. липня с. р. відбулося торжественне посвячення згаданої церкви під візв. св. Премудрости. Чину посвячення довершив Ексц. митроп. Шептицький о год. 9 рано, після чого о год. 10 перед пол. розпочалася Архіє-

рейська Служба Божа, яку відправив Преосвящ. Іван в асисті оо. прелатів Куницького і Пясецького. Співав хор братчиків-Студитів з Унева.

По скінченій св. Літургії, Впреосв. Митрополит виголосив на дворі проповідь до вірних, в якій підніс вагу свята і значіння Чина Студитів у нашому церковно-народньому життю. Пояснив теж, що церкву присвячено Св. Премудрости, щоби тим способом навязати до старої традиції ще з княжих часів, коли-то перші київські церкви, (як напр. св. Софія в Києві), були присвячені Божій Премудрости.

Таким чином Святоіванська Лавра оо. Студитів збогатилася високомистецьким твором, а вірні за личаківською рогачкою одержали можливість вигідно застосювати свої духові потреби.

Конфлікт Ватикану з фашистівським урядом в Італії дійшов до найвисшого напруження тоді, коли св. Отець оголосив нову енцикліку про Католицьку Акцію, де остро п'янує фашистівський уряд за переслідування Церкви взагалі та Католицької Акції зокрема. Хід гадок цієї енцикліки є такий: Стоїмо перед фактом, що всю молодь хочеться уживати виключно до цілей одної партії, чи одного правительства; таке стремління переходить в обожування держави в поганському значінню, що рішучо противиться природним законам родини та надприродним законам Церкви. І на це катол. Церква ніколи не погодиться, як рівнож не годиться вона з висказом, що Церква і папа мають обмежитися у вихованню молоді тільки до зовнішніх релігійних практик (Служба Божа і св. Тайни) — підчас коли все проче виховання молоді належить виключно до держави.

Робити закид Католицькій Акції в Італії, що вона веде політику, значить поправді очорнювати її. Факти наглядно доказали, яку ціль мали такі обвинувачення; мало коли так основно здійснилася казка про вовка і ягня, як саме тут. Св. Отець є певний, що він стоїть тільки на релігійному ґрунті; і він ніколи не сподівався, щоби католицька Італія уважала Апостольську Столицю за чужу державу, коли справжні католики цілого світа уважають Рим своєю другою Батьківщиною. Не так давно сказав один німецький політик, що він не уважає чужою таку владу, якій повинується 20 мільонів Німців.

А хто запевняє, що ніяка держава не погодилася б на такий стан річи, який створила Католицька Акція в Італії, той не знає або забуває, що на тих самих засадах, а нераз аж до подробиць що до форми така сама Католицька Акція існує, жие і працює у всіх державах світа, аж до Китаю включно. А в жадній державі світа не узнано Катол. Акцію,

як річ небезпечну для держави і не трактовано її так жорстоко, як саме в Італії, що є осідком Римського Папи; тут її просто переслідують. Та такого стану річи не створив Апостольський Престол, а створено його саме проти нього!

На такий острій тон енцикліки, відповіла фашистівська преса питомим італійським криком, а то й вереском, домагаючися від уряду безпроволочного зірвання конкордату та Лятеранського пакту з Ватиканом. Оджак на це Муссоліні не пішов. Він ясно зрозумів, що Папа за ніяку ціну не уступить, а з Апостольською Столицею боротьби він не виграє. І уряд змяк. Є загальне тепер переконання, що до зірвання конкордату поміж Ватиканом і Квіриналом уже не прийде та що поволи прийде до поєднання. Але переговори ще не почалися. Бо в останній ноті зажадав св. Отець безпроволочного знесення заборони католицьких організацій молоді та доказового матеріалу, на основі якого заборонено ті організації. Щойно після сповнення цих жадань Ап. Столиці можуть початися переговори.

Високі ідеали та большевицька дійсність. Перебираючи владу у свої руки, кинули були провідники большевизму гасло: „Свобода, Рівність, Братерство!“ Очевидно: було це тільки бездушне повторювання засад великої французької революції; про те свідчить найкрасше урядова статистика Совітів, із якої довідуємося, що тільки в шістьох перших літах большевицького правління (т.зн. від 1917—1923 р., розстріляно там на приказ Чека, без суду 1,765.065 людей. Із цього числа припадає на поодинокі звання: єпископів 25, священників 1.215, професорів 6.575, лікарів 8.800, офіцирів 54.850, жовнів 260.000, поліцаїв 10.500, жандармів 48.000, урядників 12.850, інтелігентів іншого звання 355.250, селян 815.000, робітників 192.000. Абстрагуючи від того, що фактичне число жертв червоного терору, коли „урядову“ статистику доповнити „неурядовою“ та додати ще розстріляних від 1927 р. до тепер, є певно що найменше подвійне, — вже самі ці страшні цифри, подані офіційною статистикою, доказують, що не свобода, рівність та братерство лягли в основу большевицького правління, а навпаки: тиранія, партійність та нелюдскість являються орудниками червоної „ідеології“. І замітна річ, що ціла Європа, повна демократичних і пацифістичних засад, ця Європа так чутливо-ніжна, коли ходило о страчення анархіста Ферера 1909 р. або ось нещодавно Сака і Ванцеттія, — та сама Європа спокійно та мовчки приглядається невпинній, масовій, різні тисячів невинних людей та знуцанням над найпримітивішими правами людини зі сторони жмінки червоних диктаторів, які за помічу високих ідей та великих обіцянок обманили публичну

опінію та підступно загарбали владу у свої руки, щоб так брутално їх подоптати.

Числа й факти большевицького безбожницького руху в Росії. На недавно відбутій нараді російського Союзу безбожників зложив предсідник ради Лукачевський статистичний звіт безбожницького руху на Радянщині. З цього звіту виходить, що безбожництво в Світах „розвивається“ дуже буйно. В р. 1928 числив союз безбожників на цілому просторі союзу совітських республік ще тільки 200.000 членів; нині в самій Москві є зорганізованих 640.000 безбожників. На Україні належить до союзу безбожників півтора мільона членів. Для скоршого розвою безбожницької акції, оперто цілу цю організацію на військових основах і створено т. зв. „штурмсі бригади безбожників“. В Ленінграді є таких бригад 412, на Україні понад 1000. Безбожники мають тепер вже 120 своїх колективних господарств. Агітація безбожництва, обильно оплачувана большевицьким правительством, розбудовується на велику скалю. На терені Світів уже є н. пр. 50 антирелігійних музеїв, а 83 антирелігійних університетів. Шалену пропаганду поведено, щоб зеднати дітей для безбожницької ідеології; тих малих безбожників є вже в Світах півтора мільона.

На закінчення нарад відбулося торжественне передання військовій владі збудованого виключно складками безбожників танку, що називається: „Атеїст“. Заповіджено при цій нагоді, що безбожники придбають для війська ще більше таких танків. Цей факт, як і взагалі мілітаризація цілого суспільного життя в большевії ясно доказує, що політика Світів є на правду дуже „миролюбива“, як це вони так часто і так голосно все і всюди заявляють.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові

Власник: Львівська гр.-кат. АЕпархія

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин

З друкарні „Біблос“, Львів, Японська 7. Телефон 14-78.

ІВАН КУЗЬМИЧ

**Робітня (фабрика) виробів бронзівничих
і магазин церковних річей**

Відзначена срібною медалею на виставі в Стрию 1909 року
і многими похвальними листами

у ЛЬВОВІ, Руська 18. Має на складі готові всі річі
церковні та виконує солідно позолочення і посріблення
ПІД ГВАРАНЦІЄЮ. ЦІНИ ДЕШЕВІ.

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише

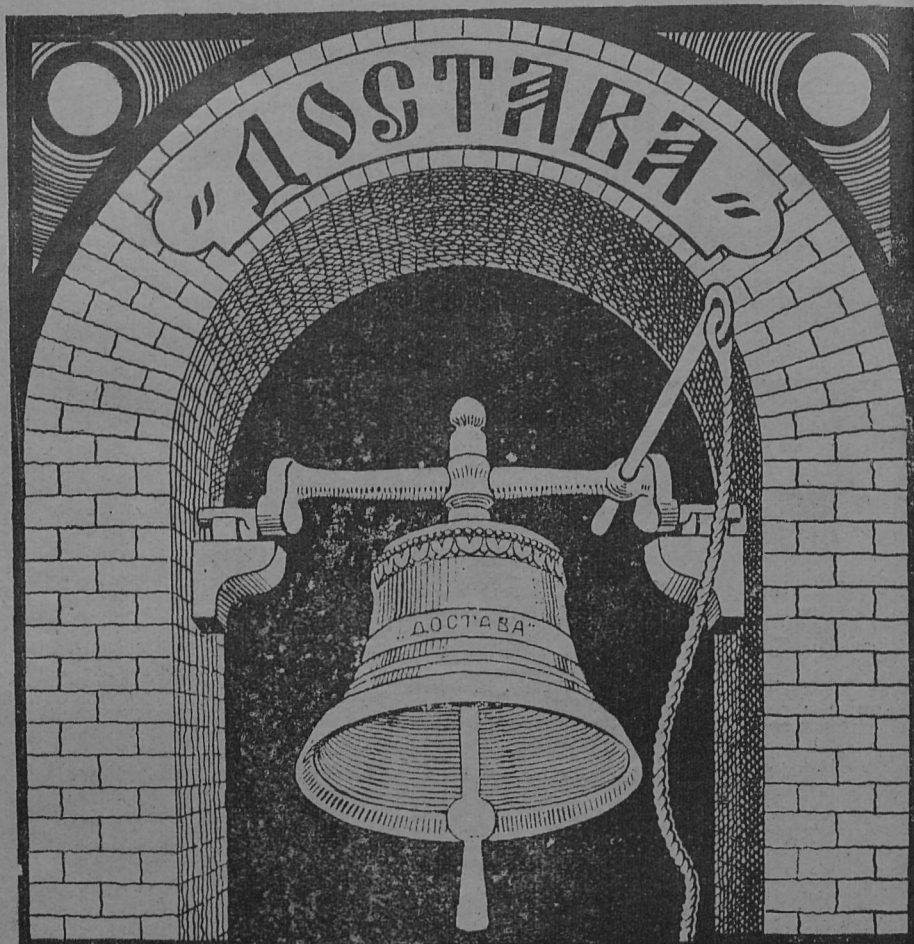
у своїй фабриці свічок

Инж. К. Котецький і С-ка

Спілка з обмеженою порукою

ЛЬВІВ 15, вул. Окружна (Бічна Кульпарківська) 9.

Численні признання за добірний товар. Дипльом господар-
ської вистави в Копичинцях. Світло наше світить ясно
і горить довго. Жадайте цінників.

НАЙЛІПШІ ДЗВОНІ І ВСІ ЦЕРКОВНІ ПРЕДМЕТИ
в найбільшій виборі і найдешевше продає
одинок українська кооператива
„ДОСТАВА“

В СВОЇХ СКЛАДАХ — ЛЬВІВ, УЛ. РУСЬКА Ч. 20, ПЕРЕМИШЛЬ, РИНОК Ч. 23,
ТЕРНОПІЛЬ, ВУЛ. ПІЛСУДСЬКОГО Ч. 6

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе малювання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряду. Письменно за цінами звертатися до Дирекції: Львів, Домініканська 11, 1 п. Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі інші фірми з церковними речами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА“ є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многи священники і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГОВУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ ПОПЕРТЯ.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 18 зл. річно,
піврічно 9 зл., чвертьрічно 4:50 зл.
— для Америки 3 долари річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

З М І С Т:

о. Петро Хомин:

II. Унійна Конференція в Пінську 321—336

о. Г. К.

„Чи існує греко-католицька релігія?“ 336—338

о. Петро Хомин:

Церква Успенія Пр. Богородиці
у Львові 338—349

о. Йосиф Проць:

о. Теофіль Кобринський 350—355

Нові книжки 355—357

Всячина 357—360

Проповіди 113—128

Незабудьте, що вже XI. рік виходить у Львові ілюстрований місячник для дітей і молоді п. н.

„НАШ ПРИЯТЕЛЬ”

Цей місячник гарно ілюстрований містить різні цікаві оповідання, гарненькі віршики та різні наукові статі для науки й розваги.

„НАШ ПРИЯТЕЛЬ”
РЕДАГОВАНИЙ У РЕЛІГІЙНОМУ
ТА ПАТРІОТИЧНОМУ ДУСІ.

ПЕРЕДПЛАТА НА РІК ВІНОСИТЬ **2-50 зл.**

Отже не зволікайте, але сейчас замовте для своїх дітей цікаву газетку, присилаючи одночасно гроші на адресу:

„НАШ ПРИЯТЕЛЬ“ —

Львів, поштова скринька 108.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 18 зл. річно,
піврічно 9 зл., чвертьрічно 4:50 зл.
— для Америки 3 долари річно —

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

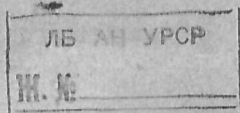
II. Унійна Конференція в Пінську

Чергова Унійна Конференція — мимо деяких побоювань серед її прихильників, чи вона зможе відбутися — таки відбулася і то знов — як і минулого року — в Пінську. Її скликання попередила ціла буря атаків, наклепів, кпин і підозрінь, яка зірвалася в одній частині польської, головню виленської преси проти цілої унійної акції на бувших унійських областях загалом, а проти поодиноких її діячів зокрема. Закидувано цілій акції антидержавне й антикатолицьке наставлення, методи її праці понижувано і зогиджувано аж до тої міри, що прирівнювано їх до діяльності сумної слави митр. Семашка, кинено на поодиноких її діячів, головнож на Достойну особу Преосв. Чернецького та на Альбертинських Єзуїтів цілу низку зневаг, знято великий галас аж в польських законодатних установах, мало що не кликано поліцію до боротьби з тією страшною небезпекою, якою є нова унійна акція на „кресах“. Дісталосся там і самій Унійній Конференції, що відбулася в цвітни 1930 року та її організаторам.

І тому здавалося декому, що супроти тої, просто кошмарної атмосфери, що її витворили вороги довкола унійної акції, ледви чи вдасться відбутися спокійно слідууючу Конференцію.

Та однак побоювання сі не здійснилися.

Конференція відбулася знов заходом Пінського єпископа, Преосв. Лозінського і його невтомного помічника, префекта його Дух. Семинарії, о. Дра К. Кулака, який і був

її керманичем. Преосв. Лозінський був не тільки душею конференції, але віддав до її розпорядимости й гостинні і вигідні мури своєї Дух. Семинарії, в якій він сам і ректор, о. кан. Васілевський, щиро приймали гостей.

З терас і бальконів Дух. Семинарії розгляглися перед очима учасників, що прибули у великім числі і з далеких сторін, безкраї простори поліських болот, вкриті зеленим шуваром і сохнучим вже очеретом. На тому безкрайому морю зелено-рудавого килиму густо засіяні великі копиці сіна, стада білих гусей і пестрі череди худоби. Води численних рік значно упали, алє на Піні, що пливе майже попід самі мури семинарії, все живий рух: човна від найменших до найбільших, особові й вантажні, плывуть сюди й туди, бистро і прудко рвуться вперед легкі моторівки, відкидуючи від себе спінені, срібно-бурштинові филі, та гуде різкий гудок пароходів, що повагом і маєстатично зближаються до пристані.

Пінськ таки чи не найкрасше надається для таких конференцій, не тільки завдяки самій особі Преосв. Лозінського, але головно завдяки тій обставині, що місто лежить майже на межі, де кінчиться етнографічна територія українська, а зачинається білоруська, де два найближші собі по крові і по історичній традиції словянські брати подають собі братерську руку, — а ціла унійна акція й розрахована в першу чергу на ті українсько-білоруські області.

В конференції, що тревала повних два дні (1 і 2. IX) взяло участь п'ятох єпископів: Крім місцевого єпископа, Преосв. Лозінського, прибув Впреосв. Ропл, митрополит і архiep. Могилівський (тепер перебуває поза своєю єпархією в Люблині), Преосв. Пшездзецкий, єпископ Підляшський, Преосв. Лукомський, єпископ Ломжинський, і Апостольський Візитатор, Преосв. Чернецький, який приїхав на другий день нарад. Крім єпископів у конференції взяло участь понад 60 священників: Поляків, Українців і Білорусинів та понад 30 студентів богословії пінської Дух. Семинарії, які цікавляться уійним питанням і ті, що в будучности хотять посвятитися активній уійній праці. Між приявними священниками бачили ми старих діячів і симпатиків церковного зєдинення, як: о. редактора Урбана Т. І. з Кракова, о. прел. Около Кулака, о. ігум. Пйонткевича Т. І. й ін. та визначніших діячів на польській церковній ниві, як: о. Дра Ст. Бросса, генерального директора „Католицької Акції“ в Польщі, о. прел. Качинського, редактора КАП (Польської Катоц. Агенції пресової) і ін. З українських галицьких священників взяло участь п'ятох: о. ректор Др. Сліпий, о. Др. Ішак, о. проф. Галущинський, о. ігум. Заячківський, та ідписаний. Доволі значну участь взяли священники-Білорусини і то головно ті, які активно працюють над поширенням ідеї

церковного зєдинення. З українських унійних областей (Волинь, Підляшша, Холмщина) не було нікого, а тільки з південного Полісся був один священик тай то не української народности.

Конференція зачалася у второк 1. вересня о год. 10 рано архієрейською Службою Божою, яку відчитав Впреосв. Ропп в каплиці Духовн. Семинарії. По Сл. Божій виголосив Преосв. Лозінський принагідну проповідь, яка була наче інавгураційною промовою на відкриття конференції. В ній подякував Епископ усім, що прибули на братні розмови, підніс велику вагу конференції, предметом якої є справа єдности Церкви, та вказав вкінці на труднощі і перешкоди, які в унійній праці стрічаються. Ті труднощі і перешкоди двоякі. Перша се різниця серед нас самих в поглядах на унійну працю і її методи (одні є за обрядовою формою галицькою, другі за синодальною, ще інші бажають злиття обох тих форм і витворення нового обрядового виду). Взиває до згоди і терпеливості в дебатах та пошановання чужих поглядів. Друга перепона лежить поза нами. Се напади на унійну працю з боку католиків і православних. Перші з них се люди мало компетентні, які не розуміються на справах Церкви, до других можна б не мати жадних претенсій, як би не те, що вони воюють брехнею й інсинуаціями. Одночасно в цілій праці не треба занадто уповати на власні сили, але на поміч і ласку Божу.

Властиві наради зачалися о год. $1\frac{1}{2}$ 12 у великій, святочно прибраній салі Семинарії. Відкрив їх Преосв. Лозінський і покликав до почесної президії усіх приявних єпископів, а крім сього о. проф. Галущинського, о. рект. Сліпого і о. протоігум. Пйонткевича Т. І. з Альбертина і секретарів.

Після вибору президії обняв провід Преосв. Лозінський і відчитав лист предсідника Комісії pro Russia, еп. Мих. Д'Ербінія, в яким він підносить однакову гідність усіх обрядів, признаних катол. Церквою, поздоровляє конференцію від себе та пересилає їй і її учасникам благословення св. Отця.

На пропозицію предсідника ухвалено вислати св. Отцези подячну телеграму.

Потім відчитав дальші телеграми: від єпископа луцького Шельонжка і Преосв. Чернецького, який заповідає свій приїзд на конференцію, що приявні прийняли довготривалими оплесками. Опісля о. Др. Кулак відчитав цілу низку дальших привітів.

Перший реферат н. т. „Теперішній стан православія в Польщі, Росії та інших краях“ виголосив о. І. Урбан Т. І., редактор „Przegląd-u Powszechno-go“ з Кракова. Референт ограничується тільки до обговорення стану православія російського і то тільки під оглядом його роз-

биття, яке кидається в очі кожному католическому аполіогетови чи унійному працівникови та дає їм змогу в дискусії над питанням, котра Церква є правдивою Христовою, поставити в сторону православних категоричне твердження: так розбита церковна організація не може бути уважана за правдиву Христову Церкву.

Ще перед революцією було в Росії властиво дві церкви: офіційна і старообрядчеська, яка себе уважала також правдивою, що їй слушно належалося, бо старообрядці були більш побожні і не запрягали себе в урядову службу та таким чином зберегли свою незалежність. Тому вже тоді можна було поставити кожного православного в клопітливе положення запитом: хто властиво в Росії правдиво православний?

По революції справа далеко більше погіршилася. За останніх 14 літ повстало на областях бувшої Росії багато церковних груп, які себе взаємно уважають еретичними чи „безблагодатними“, такими, що стоять поза межами Христової Церкви.

На початку революції, себто 1917 року, велику вагу привязували всі до відновлення патріярхату, бо надіялися, що Церква відзискає більшу свободу у відношенні до держави. Патріярхат, як відомо, вдалося тоді відновити і Церква, користаючи із златости тодішнього уряду, здобула незалежність. Однак вже тоді утворилася опозиційна до патріярхату т. зв. прогресивна партія, закидаючи йому, що занадто вяже свободу одиниці та попирає чи зміцнює католицький напрям. Вона хотіла завести в Церкві демократичний принцип, запевнити вплив світському елементови, висувала двоєцтво духовенства, женячку єпископів і ін. Однак вона знайшлася на соборі в меншості і патріярхат таки відновлено.

До відкритого розламу між консерватистами а прогресистами дійшло в 1922 році. Коли у звязку з грабіжю церков прийшло до конфлікту між большевиками, а патріярхом Тихоном, якого вони увязнили в монастири, прогресисти вислали до патріярха 5 людей, щоби він дав їм ключі в д патріяршої канцелярії. Тихон дав їм ключі для свого заступника, архієп. Аґатангела, не зрікаючись патріяршого престола, а вони розголосили, що патріярх зрікся, і беруться за нову організацію. На чолі того революційного руху в церкві стає єп. Антоній і зачинає заводити радикальні реформи.

В такий спосіб повстала 1922 року Жива Церква, якій уряд дозволив отворити якісь богословські школи в Москві і Петрограді. Зарядови її підчиняється велике число єпископів, друга частина узнає далі Тихона. Згодом повстає в самій Живій Церкві розкол і сам її провідник, єп. Антоній творить нову Церкву. На соборі 1923 року обі ті групи осуджують Тихона як контрреволюціонера, вилнюється суд, який Тихона скидає з патріяршого престола, деградує його з духовного стану, а управу Церкви переносить на св. Синод правосл. Церкви, який касує зовсім патріярхат як річ шкідливу і непотрібну. Отже повстає вже третя Церква. Вона скликає в 1925 році новий собор і показується, що має вже 200 єпископів, 17.000 священників і всі найголовніші святині. На тім соборі взяли участь представники патріярхатів царгородського й александрійського, які тим самим узнають ту Церкву як правдиву.

Щодо України, то там положення під сим оглядом ще гірше.

Є там 1) прихильники Тихона, які вдоволяються невеликою автономією, яку дав Українській Церкві собор 1917 року, 2) Синодальна Церква, яка дала укр. Церкві ще більшу автономію і віклиці 3) відома нам Церква національна т. зв. Укр. Автокефальна Церква, яка однак не має правдивого священства („самосвяті“).

Кожда з тих трьох Церков називає себе православною.¹⁾

По смерті Тихона (1925) патріярша влада переходить на еп. Петра, як сторожа (містоблюстителя) патріяршого престоло. Він мав скликати собор і зарядити вибір патріярха. Однак припав з 1917 року щодо скликання собору і вибору патріярха неможливі до виконання і патріярха не можна вибрати. Петра і всіх, кого патр. Тихон назначив своїм евантуальним заступником, большевики увязнюють і гідність „містоблюстителя патріяршого престоло“ переходить вкінці на архиеп. Сергія, який займає се становище до нині.

Проти Сергія повстає в лоні тихонівської ерархії сильна течія, яка закидує йому, що він хоче управляти Церквою занадто по католицьки, що ломить „соборне начало“ і тому повстає проти нього група, яка й скликає малий собор і приймає назву „староцерковники“.

Колиж в 1927 році Сергій видав розпорядок, яким признає, що власть совітів походить від Бога, та зарядив молитви в церкві за них, повстає ще одна група проти Сергія. Однак він, маючи попертя большевиків, усуває упірних, а на їх місце ставить своїх прихильників.

Що торкається російського православ'я на еміграції, то тут справа не краще представляється.

Підчас воєнної кампанії Денікіна і Врангля утворилася на завойованих ними областях „Управа правосл. Церкви для південної Росії“, яка з упадком Врангля перейшла на еміграцію до Югославії. Між єпископами на еміграції знайшлися дві визначні особи: київський митрополит Антоній Храповицький і волинський архиепископ Євлогій, відомий і в Галичині з часів російської окупації. Управа тої „південної Церкви“ простягла свою власть на православних вірних і поза Європою (Пекін, Америка), підчеркуючи, що вона стоїть в дичності з московським патріярхатом і що її власть тимчасова.

В році 1921 в осени скликає управа еміграційної Церкви до Карловців собор представників всіх православних, що поза Росією. Світський елемент доходить тут до ще більшої переваги чим в 1917 році. Видвигнено на нарадах політичну kwestію, що іменно з церковного становища єдиною державною формою в Росії може бути тільки монархія і признано права до неї династії Романових. Проти піднесення тої kwestії виступив Євлогій і се стало початком розламу серед емігр. Церкви.

Видано відозву того собору, яка викликала в Москві велике занепокоєння і патріярх Тихон візвав митр. Антонія, щоби управа емігр. Церкви розв'язалася, назначуючи ексекутором того Євлогія, що спершу мешкав в Берліні, а відтак в Парижі.

З того приводу скликано в 1923 році новий собор до Карловців, на яким найвища управа емігр. Церкви розв'язується, але, йдучи за вказівками давнього декрету Тихона, що Церкви можуть радитися автономічно, основується Синод російської правосл. Церкви. Теоретично узнаться залежність від патріярхату, а осуджується Живу і Синодальну Церкву.

В році 1926 приходиться вже до явного розламу між Карловицьким Синодом, а Євлогієм, який закинув синодови, що він занадто по католицьки управляє Церквою, мішаючись до льокальних дрібничок Церкви, яка остає під його безпосередньою властю і над якою він має юрисдикцію, синод же має тільки моральну силу. Синод зі свого боку закидує Євлогієви зносини із протестантською УМСА-ою і те, що відправив богослуження за кард. Mercier-а. На місце Євлогія признає синод еп. Серафима, а Євлогій уряджує мітинги по європейських мі-

¹⁾ В останніх роках повстали менші церковні угруповання в Росії і на Україні, так що хаос ще побільшився.

стах, де доказує, що власть синоду не сягає на його територію, бо синод Тихон розв'язав.

В році 1927 вийшов маніфест „містоблюстителя“ Сергія, в якому узнається більшовицьку владу. Маніфест той вислано за границю і візвано всіх єпископів і священників, щоби вони прислали до Москви декларації, що не будуть виступати проти більшовиків ні під політичним ні під суспільним оглядом. Синод в Карловцях ту декларацію відкидує, а Євлогій викручується, та Сергія це не вдоволяє.

Коли в 1930 році св. Отець зарядив молитви за православних в більшовії і коли відбулося в цілій Європі багатомісячне протестаційних зібрань, до яких прилучився митр. Діонісій, а згодом і Євлогій, тоді „містоблюститель“ Сергій, заявивши перед світом, що в більшовії немає ніякого переслідування Церкви, віднісся до Євлогія, щоби той відкликав се, начебто в Росії переслідувалася релігія. Євлогій не міг того зробити і тому Сергій його усунув і вислав в 1930 році в грудні архієп. Єлєвтерія з Ковна, щоби той зложив його з уряду. Тоді Євлогій виїхав до Царгороду, де піддався під власть вселенського патріярха, який видав декрет, що жадні деституції, кинені на Євлогія, неважні. До справи мусів вмішати аж Кемаль паша, який видав розпорядок, де сказано, що царг. патріярх не має права мішати ся до справ Церкви поза границями Туреччини.

В Польщі є автокефалія правосл. Церкви. Референт підносить, що при її установленню було трохи „лагідного примусу“. Узнав її царгородський патріярх, протестував Тихон, а не узнає Сергій, хоч досі не прийшла з Москви жадна екскомуніка на тутешніх єрархів. Знов же серед самої Церкви твориться група „староцерковників“ під проводом сен. Богдановича яка підчиняється бувшому вилєнському архієпископови Єлєвтерієви з Ковна і Сергієви. Котра з них правдива? Автокефалію узнав царг. патріярх, але він узнав також і синодальну Церкву в Росії.

Стан російського православія під сю пору можна сміло назвати *bellum omnium contra omnes*. В цілім тім хаосі можна доглянути дві головні засади: 1) т. зв. „соборне начало“, що можна виломатися зпід власти, поставленої над собою, отже засада протестантська, і 2) останки католич. совісти, яка каже, що в Церкві мусить бути якась власть, яка має право регулювати відношення навіть між єпископами.

З того розбиття треба католич. апольогетам витягнути консеквенції, не, щоби тішитися з того, але щоби виказувати православним, що так розбита Церква правдивою Христовою Церквою бути не може.

Предсідник Преосв. Лозінський відчитує телеграму від Апост. Нунція в Варшаві з благословенням для конгресу.

По полудни о год. З відчитав професор університету в Вильні о. Др. І. Свірський свій реферат п. н. „Головні ріжницькі межі моральною системою католицькою а православною.“

Референт ділить ті ріжницькі на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх належить богата література моральна в католиків, а бідна в православних, до внутрішніх — ясно определена система, методика і т. п. в католиків — а брак того всього в православних. Обем православної моральній також начно менший, нема там трактату *De Sacramentis* (під впливом протестантизму), *De indulgentiis* (засадничо) і багато інших. Моралісти їх не люблять займатися спекуляцією,

а католицькій моральній закидують схолястичність, юридизм і формалізм.

Методи православної моральної теології не можна назвати ні схолястичною, бо бракує їй систематичности, логічної конструкції та тієї архітекτονіки, так дуже характеристичної для католицької моральної, ані спекулятивною, не знає вона також казуїстики.

Метода правосл. мор. теології катихитично-аскетична. Точкою виходу є право Боже, а цілий зміст життя се множество обов'язків, правом Божим наказаних.

Дальше референт підніс негативне відношення правосл. моральної до всіх метод католицької. Головно мають правосл. моралісти відразу до схолястичної методи, якій закидують дрібничковість, порівнюють її з талмудом і кажуть, що в тій системі виступає християнин не в характері дитини Божої, але невільника.

Система правосл. теології мор. не має наміру виховувати сповідників, не диво, що вірні шукають поради у старців-монахів. Старці виповняли ті локі, які лишили моралісти зі страху, щоби не стати казуїстами. Загалом моральна система правосл. має характер більш теоретичний чим практичний, завдання правосл. теологів — створити з теол. моральної поезією замість прози, яка, мовляв, панує в системі католицькій.

Референт кінчить свій інтересний доклад тим, що російська моральна богословія станула якби на мертвій точці. Вона подає тільки загальні правди, а конкретних фактів не розбирає. Моральні підручники се побожні, будуючі книжки, подані в більш популярний чим науковий спосіб. Не можуть вони бути помічними середниками для душпастирів.

В дискусії підніс *о. Домбровський Т. І.*, що православні багато річей, які закидують католикам, самі у себе вводять, крім сего навіть в їх богослужбових книгах є поучення, які є нічим іншим, тільки чистою казуїстикою.

о. Др. Кулак пригадає, що ще на минулій конференції на внесення теперішнього Преосв. Чарнецького ухвалено видати для священників, що вертають до церк. єдности, підручник для теології моральної в перекладі, і вносить, щоби усталити підручник.

о. Мацевич Т. І. повідомляє, що вже ладиться російський переклад.

Вірсов. Ропп вносить, щоби унійну діяльність достосувати до вимог місцевих язиків, не тільки тому, що ті язики сего домагаються, але йти наперед і не казати, що до Господа Бога не можна говорити „по простому“. Домагається, щоби усі видання перекладати на білоруську й українську мову, а коли трактуємо нашу працю і під кутом будучої Росії, то ще й на російську.

Після того виголосив свій реферат п. н. „Права celibату духовенства в східних Церквах“ б. професор Богосл. Академії, *о. Др. Т. Галушинський ЧСВВ.* Референт зачинає свій доклад від закидів, які піднесено проти введення celibату в перемиській і станиславівській епархіях, і які ділить на три групи. До третьої групи належать закиди формально-правні (нарушення конституції Унії і роз-

порядків Ап. Престола) і саме з тої точки формально-правної трактує свою тему. Ділить свій доклад на кілька частей: 1) справа безженности клиру перед схизмою, 2) становище папів римських до безженности в Церквах, що вернули до церк. єдности, 3) справа целібату у нас по заключенню Унії, 4) справа целібату під сучасну пору.

Ісус Хр. домагався від Апостолів виречення всего, навіть родинного життя. В поапостольських часах безженні по висвяченню не могли женитися, а жонаті мали жити в повздержности. Нікейський собор видав закон — повне здержання від жінок аж до піддіяконів включно, проти чого виступив св. Пафнутій, одначе він тим хотів лише зазначити, що ще не час заводити його загально в Церкві. Картагінський собор 390 року також каже священникам а coniugibus abstinere. Така дисципліна істнувала і в східній Церкві і майже по конець VI ст. не було різниці між західною і східною Церквою щодо целібату, зглядно щодо здержаности чи чистоти по заключенню супружества. Щойно на соборі Трулянськім 692 р. зазначається різниця між одною а другою Церквою, бо тут заборонено тільки єпископам женитися.

По схизмі східна Церква розпалася на багато національних чи державних церков, тому не може бути мови про одну дисципліну. Зате в східних зєдинених церквах слідне стремління до заведення целібату, бо неможливо, щоби якась галузка вищеплена в життєдаїне дерево катол. Церкви, не видала овочів христ. звершености. Згадує про голоси противників целібату, які покикуються на конституцію Папи Бенедикта „Etsi pastoralis“ і Климента VIII „Exceptis bigamis“, що позволяють женитися і признає їм слушність, але се ще не рація, щоби Церква не могла сега змінити.

Коли єпископ потребує безженних священників, то може завести целібат, не противлячись тим ані загальному праву ані традиції, ані навіть конституціям пап. Як доказ наводить референт відповідь Орієнт. Конгрегації на скаргу громадянства на перемиського владика відносно целібату, в якій то відповіді сказано, що Владика „у всім не зробив нічого, що противилося би законам Церкви і розпорядкам Ап. Престола“.

Відтак докладчик обговорює справу целібату у нашій Церкві по заключенню Унії і вчисляє єпископів, що старалися вводити безженність духовенства (митр. Рутський, св. Йосафат, єп. Рудницький, єп. Рилло), і торкається Львівського собору, який поручає управам Дух. Семінарій, щоби вони з огляду на хосен Церкви склонювали питомців до безженности. Вкінці обговорює часи від 1918 року в нашій церковній пров нції: застереження митрополитом 50 відс. місць в духовній семінарії для безженних на протяг 12-ти літ, заведення целібату в Станиславові і Перемишлі, целібат в Колегії в Римі і Канаді.

Також щодо східних зєдинених Церков, то в деяких з них заведено целібат вповні, в деяких частинно, а в деяких духовенство жонате.

Отже в східних Церквах нема загальної дисципліни, ані якогось одного закону під сим оглядом. Апост. Столиця, приймаючи якусь Церкву до єдности, приймає до відома деякі звичаї тієї Церкви.

Кінчить референт надією, що й наше духовенство, покликане до совершенства, не буде противитися целібатови, але буде змагати до того, щоби й цілу нашу Церкву украсив найгарніший жемчуг дівства й чистоти.

В дискусії, яка опісля розвинулася, а в якій забирали

голос майже самі східні священики (о. Сірко, о. Панько, о. Почопко, о. Шимкевич, о. Ржецький), всі заявили проти ввведення целібату серед східних, хоч деякі з них (о. Панько) піднесли висшість целібату для служби Христової.

о. Др. Ішак збиває з правного становища виводи референта і стверджує, що *status iuris* целібату в східній Церкві інакший, чим той, що його референт представив. Закидує йому дещо тенденційне освітлення нашої історії по Берестейській Унії, тому що змагання увести целібат не були тоді універсальні, а навіть ті єрархи, що склонювались до того, хотіли тільки якогось $\frac{1}{2}$ целібсів (Рутський). Що до давньої практики Церкви, то XVI постанова апостольська анатемізує тих священиків, які важились би покинути свої жінки. Тому теж і Нік. собор не завів целібату, бо Пафнутій спротивився. В східній Церкві є виразні закони, які стверджують, що духовенству вільно женитися. Передше, до собору Трулянського, навіть єпископи могли женитися. Целібат вправді не противиться практиці східної Церкви; але на силу не можна його вводити.

о. Др. Свірський підносить, що квестію целібату для майбутньої Росії треба покищо зовсім вичеркнути з плянів.

Архиєп. Ропп є за тим, щоби жонатих на східний обряд не примати, але не можна відкидатитих священиків жонатих, що до того обряду прийшли.

о. рект. Сліпий, реасумуючи попередно сказане, стверджує, що в дисципліні східної Церкви безженний стан духовенства має таке саме право горожанства, що й жонатий, і на се всі згодяться. Життя само є найкрасшим дороговказом у сім згляді. Практика львівської митрополії до певної міри причиняється до розвою целібату в гр. кат. Церкві.

Відносно реферату о. проф. Свірського, то завданням професорів моральної, які займаються Сходом, є не лиш перекласти підручники моральної, але треба випрацювати підручники, достроєні до дисципліни і життя східн. Церкви, побудованої на патристичних основах.

Підносить вартість реферату о. Урбана, однак референт не відповів на поставлене ним самим питання: котра є правдива православна Церква? Тепер там є щось, що під деяким оглядом нагадує західну схизму. А де була тоді правдива катол. Церква? Загальна думка уважає правдивим православієм Тихонівську Церкву; вона і нам найсимпатичніша, бо найбільш зближена до катол. Церкви. Ми повинні православних єднати й тим здобувати собі симпатію серед них.

На другий день нарад приїхав з Риму Преосв. Чернецький. Його появу на салі прийняли приявні оплесками. Він відчитав лист Впреосв. Митр. Шлептицького з побажан-

нями для зїзду. Відчитано крім сього й інші привіти, м. ін. від протоігумена ОО. Василян, о. Решетила.

Перший реферат того дня виголосив о. І. Урбан Т. І. п. н. „Місійна (унійна) праця між православними у нас і її методи“. В цім рефераті подав прелєгент багато цінних думок дотично метод і способів поширення унії.

Підносить насамперед питання, чи маємо вести унійну працю лиш науково і теоретично на зразок ОО. Бенедиктів в Амау, не творити місійних станиць і не зражувати собі православних, чи може станути у нашій праці на практичний шлях, — і відповідає, що належить, річ ясна, трактувати унію науково, звертатися до православних єрархів і т. д., але в нас не можна обмежуватися тільки до таких академічних розмов з православними, бо тут мільони душ чекають на хліб, а нема кому його роздавати. Не можемо чекати на поворот відлученої єрархії, але — так як у всіх інших краях — творити ту єрархію. Відтак ставить наче дискусійні точки: чи маємо повертаючих до церк. єдності називати уніятами, чи католиками, чи римськими православними; чи маємо творити новий обряд, коли є готовий галицький; унійна акція не є ділом політики, але до людей треба звертатися в тій мові, яку вони розуміють і хочуть. Але в якій і якої вони хочуть і т. д.? Чи полемізувати з ворожою публіцистикою, католицькою і православною? Може започаткувати видавання якого часопису в різних мовах?

Треба людей, тих що вернули до церк. єдності, навчити унію любити, ширити культ Пресв. Евхаристії, закладати в тій цілі брацтва і соціальні, а тоді й другі будуть потягнені до того живішого темпа релігійного життя.

Засадничі відповіді на заторкнені о. Урбаном і попередніми референтами питання дав у своїм рефераті Преосв. Лозінський. Ось деякі з них:

У нашій місійній праці — сказав Достойний референт — повинні бути дороговказом три засади: 1) молитва 2) чиста інтенція 3) огляд на надприродні мотиви. В цій праці тільки одно треба мати заєдно на оці: царство Боже і любов до душ ближніх. Квестії обрядові, національні, чи державні повинні бути трактовані як утилітарні для осягнення тої головної цілі: слави Божої і добра душ. Незєдинених треба навертати перш усього до унії, шойно на дальшім пляні стоїть справа обряду. Церква не дозволяє змінити довільно обряд, але повертаючимся лишає до волі вибирати обряд.

Ведучи унійну акцію, не знизжати її до функцій і політики земської.

Навертання незєдинених на польськість, українство, білоруськість чи російськість — не є завданням унійних діячів.

В унійній праці треба опиратися на чинниках надприродних, на ласці Божій.

Булоб нечесно, якщоб ми боялися у нашій праці слова „католицький“, бо тоді ми самі вказували би, що маємо з католицизмом мало що спільного. Підступу не треба уживати. Коли ми скажемо: я католик, то може не один не прийме нас; але як ми підниємось, а православний нас здемакує, то се буде соблазнь і компромітаж катол. Церкви. Хай ворог не зможе ніколи поставити нам слухного закладу!

Треба все говорити незєдиненим, що ходить о навернення, о зміну релігії. Або православ'є є правдивою, або фалшивою релігією. Якщоб православ'є було релігією правдивою, то булоб тим

самим, що католицизм, а тому, що воно таким не є, то воно схизма і ересь.

Треба теж ставити ясно kwestії обряду і їх форм. Ап. Престол респектує обряд. Однак не можна ним занадто в'язати себе. Нині має бути захований обряд російський. Дотично обряду не можна все покликуватися на консерватизм православних, бо життя інакше говорить: секти ширяться страшно, хоч вони усувають все, до чого православні прив'язані.

Над порушеними обома останніми референтами питаннями вивзаємствє жива дискусія, в якій беруть участь самі майже священики східн. обряду.

о. Сірко стає в обороні слова „православний“, противлячись чому, щоби те слово викидати з унійної акції. Народови треба пояснити, що не незєдинені, але ми є властиві „православні“, хай буде й „римські православославні“ себто такі, які були перед церк. роздором. Їх можна биназивати „польськими православними“. Не треба форсувати відразу слова „католик“. Також стає в обороні ноші і зверхнього вигляду східного католицького духовенства, бо нарид до того прив'язаний і якщоб те духовенство появилося з голеними бородами і в лат. сутаннах, нарид відвернувся би від нього.

о. Почопко опонує йому і щодо слова „православний“ і щодо одягу. Є за ясным ставленням kwestії перед народом. Треба казати йому: Ви ніколи не були православними, ви ще до нині уніятами. Також не треба боятися того, щоб нас нарид не прийняв, якщо прийдемо до нього без борід і в сутаннах.

о. Оношко є за тим, щоби народови не боятися сказати слово „католик“ і треба вірних перекопати, що вони католики, а тоді вони не будуть масами відпадати, як до них приїде лат. єпископ. Від початку треба сказати найстрашніші річи, а відтак вже нічого не будемо боятися і ніхто ніколи не скаже, що ми когось ошукали.

о. Панько є за тим, щоби в перших початках не уживати слова „католик“; для утвердження в католицизмі є за деякими змінами в синодальнім обряді.

о. прел. Качинський, представник КАР-а домагається, для добра самої справи, вирішення трьох справ: усталення назви для унійної акції і обряду, усталення її зверхнього вигляду (ризи, убори і т. д.) і започаткування пресової акції (видавання бодай популярного часопису для народу).

По скінченій дискусії виголосив свій реферат п. н. „Способи оживлення і поширення культу Прсв. Евхаристії в східнім обряді“, проф. Богосл. Академії о. Др. А. Ішак.

Референт трактує цілу kwestію так з боку теоретично-наукового, як і практичного.

Евхаристійний Христос був вже від найдавніших часів осередком культу християн, про що свідчать катакомби і византийське мистецтво із своєю багатою символікою. В поапостольських часах ве-

лике почитання Евхаристії. Свідчать про се твори східних св. Отців і тексти літургій. Щойно запад східних шкіл по упадку Царгороду причинився теж до упадку культу Евхаристії.

Що торкається практичної сторінки, то є три способи, щоби оживити й поширити той культ у східнім обряді: 1) через брацтва 2) через установлення свята Прсв. Евхаристії 3) через інші практики, убрані в східну обрядову форму. Брацтва Прсв. Евхаристії — се шлях до заведення частішого св. Причастія і оживлення культу Евхаристії. Свято Прсв. Евхаристії з процесією заведене вже в галицькій церк. Провінції. Релігійні походи се спільна спадщина східної і західної Церкви. Закид можна піднести тільки щодо адорації.

В дискусії після сього реферату забирали голос знов майже виключно самі східні.

Перший говорив о. ігум. Пйонткевич Т. І., стверджуючи, що культ Евхаристії не є в східнім обряді так занедбаний, як про се говорить на Заході. Іншими шляхами йшов той культ на Сході, а іншими на Заході. Захід форми культу упрощував з душпастирських зглядів, а на Сході розвинувся культ Евхаристії як жертви. В західн. Церкві витворилася практика „uzewnętrzania“, увидатнювання Евхаристії, на Сході був культ Евхаристії як тайни: щоби викликати як найбільшу почесть тій Нсв. Тайні, закривається її перед людьми. Той момент є властивий східній Церкві і тому не булоб вказаним відслонювання Евхаристії до адорації.

о. Домбровський Т. І. є проти ввезджування нових практик, а домагається внутрішньої розбудови того культу. В офіціальних правосл. виданнях нема вправді середників до оживлення культу Евхаристії, однак в практиці виглядає се зовсім інакше. В кождім правосл. Служебнику є докладні приписи, як мається заховувати кождий, що ходить коло жертвенника і св. Трапези.

На Сході ідея евхарист. культу в тім головно пробивається, що Евхаристію закривається, бо се занадто святе, щоби на нього безпосередно глядіти, чи його дотикатися і таким почитанням Бога як найвисше підноситься, а на Заході честь в тому полягає, що наче стягається Бога до себе. Радить відмовляти перед і по св. Причастію молитви, голосно і з намащенням, а нарід дуже тим зворушується. Є за частим св. Причастієм і за закладанням брацтв, натомість противиться впровадженню свята Божого Тіла, бо се ще завчасне.

о. Панько пробував оживити культ Евхаристії серед своїх вірних і урядив навіть процесію з Нсв. Тайнами на Б. Тіло, проти чого однак виступили зараз о. Др. Кулак і о. Ржецький, кажучи, що такі практики є противні східному обрядови, який мається заховувати, і се може викликати хвилювання серед вірних.

о. Каленюк каже, що в пінській епархії православні

на празник Б. Тіла здержуються від всякої праці. Се ще відгомін давньої Унії

Промовляли ще о. Др. Кулак і о. Мацевич Т. І., який домагається виголошування відповідних проповідей для піднесення і оживлення евхарист. культу, бо як його не піднесеться, то й унія не вдержиться.

о. рект. Сліпий каже, що форма культу Евхаристії на Сході повинна базуватися на св. Отцях, св. Кирилі Єрус. св. Івані Золот., а голвно на св. Теодорі Студ. І якщо ми щось введемо, то не буде се нічо нового, а тільки те, що нам батьки передали.

По скінченню дискусії над рефератами (реферат о. Др. Кулака п. н. „Ціль і організація пінських унійних конференцій“ відпав і референт на зібранню по вечері подав тільки його головні точки) вибрано комісію для зредаговання резолюцій. До тієї комісії вибрано: о. ігумена Пйонткевича Т. І., о. рект. Сліпого, о. ред. Урбана, о. ред. Качинського, о. Дра Ішача, о. Мацевича і о. Домбровського.

Резолюції:

I. Друга унійна Конференція в Пінську по вислуханню реферату о. Дра Ішача про способи оживлення і поширення культу Нсв. Тайн в східнім обряді й переведеній над ним дискусії узнала потребу оживлення культу Нсв. Евхаристії в церквах східно-словянського обряду: а) через усвідомлювання і впровадження в життя занедбаних в незєднаній Церкві практик і приписів, що знаходяться в св. Літургії, її рубриках і творах Отців Церкви, б) через організування брацтв Нсв. Тайн серед народу й молоді, в) через відновлення — за дозволом Ап. Столиці — окремого торжества Нсв. Евхаристії, яке існувало колись на сій території і дотепер святкується серед незєднаних стриманням від праці, г) через виголошування проповідей про Нсв. Тайни й заохочування в них народу до як найчастішого св. Причастія. Всі практики Евхаристійного культу масть бути стисло примінені до східного обряду.

II. II. унійна Конференція в Пінську (по вислуханню реферату о. Урбана) уважає за конечне так пояснювати народови властиве значіння слова „православний“ в католишь ким дусі, щоби його уживання в літургії чи поза літургією не давало причини до якогонебудь помішання понять.

III. II. Конференція в Пінську узнає за потрібне поучувати нарід про історію існуючої колись в цій країні церковної єдності.

IV. II. Конференція в Пінську уважає потрібним підчеркнути засаду природного права і сталої практики Церкви, щоби в голошенню Божого слова в катол. храмах східного обряду уживано рідної мови вірних, а саме: для

Поляків польської, для Українців української, для Білорусинів білоруської, для Росіян російської і т. д.

V. У зв'язку з рефератом о. проф. Свірського висказує II. Конференція в Пінську бажання, щоби для священників східного обряду, походячих із незєдиненої Церкви, вготовлено в приступній для них мові богословські підручники моральної, догматики і др.

VI. II. Конференція в Пінську узнає потребу періодичних публікацій, книжок і брошур для утвердження народу в вірі, а також для обучення польського громадянства про суть веденої унійної акції.

VII. Супроти тенденційного освітлення деякими органами польської преси унійної праці, стверджує II. Конференція унійна в Пінську, що таке поступовання є негідне поважної преси, яка вважає себе католицькою.

Велика дискусія повстала при ухвалюванні деяких резолюцій. Торкалось се резолюції II. щодо слова „православний“, при чому деякі бесідники завзято поборювали його, домагаючися його виєлімінування з унійної акції, другі знов боронили його і домагалися його задержати, а одночасно об'яснити народови його істотне значіння. Вкінці великою більшістю голосів прийнято резолюцію, уложену комісією.

Вдруге знялась дискусія, але вже менше пристрасна, при ухвалюванні IV. резолюції. Преосв. Лозінський спротивився вичислюванню в резолюції всіх мов, в яких мається голосити слово Боже, а домагався тільки загальної стилізації: „в голошенню слова Божого уживати власної мови вірних“. Одначе більшість учасників, — стоячи на становищі, що коли вичислимо всі ті мови, в яких мається вести унійна акція, то вибємо з рук оружжа тим усім, котрі закидують, що унія русифікує населення, — прийняла резолюцію в такій стилізації, в якій предложила її комісія.

Тоді Преосв. Лозінський заложив *votum separatum*, що викликало серед присутніх Українців й Білорусинів немале здивування.

Також живіша дискусія розвинулася при ухвалюванні VI резолюції. Підношено і горячо поручувано справу видавництв для народу, часописів і т. п., при чому стверджено, що найбільше треба білоруських публікацій.

Всі резолюції прийнято або одноголосно або великою більшістю голосів. По ухваленню резолюцій піднесено просьбу до Преосв. Єпископів, тих, що були приявні на конференції і усіх тих, які заінтересовані в справах унії, щоби вони прийняли резолюції за свої і чували над їх виконанням.

Учасники конференції по закінченню нарад висловили свою глибоку подяку Преосв. Лозінському за те, що скликав зїзд і довів його до успішного кінця.

Ухвалено скликати слідууючу конференцію на початок вересня 1932 року.

Преосв. Лозінський подякував всім учасникам і замкнув наради.

Властиво конференція скінчилася щойно на другий день торжественною архиєрейською Літургією, яку відправив Преосв. Николай при асисті о. Др. Сліпого і свого духовенства в лат. катедрі. Співав хор питомців пінської Духовн. Семинарії під орудою піддіак. Тилявського, гарно і справно, виконуючи майже без заміту навіть трудніші річи. Богослуження, в якому крім усіх учасників конференції взяло участь й велике число вірних, своєю величавістю й торжественністю зробило на всіх глибоке вражіння. По богослуженню виголосив таки в катедрі свій реферат п. н. „Примат на Ефезьськiм соборі“ о. проф. Г. Ціховський. Було се святкування 1500-ліття Ефезьського собору.

Загальне вражіння, яке конференція лишила по собі, можна-б назвати додатнім.

Теперішня конференція значно ріжнилася від першої. Перша була лиш несміливою спробою, що мала на меті майже виключно тільки внутрішньо-інформативне завдання, реферати її обертались біля чисто теоретичних квестій, плятонічних заяв, се був перший крок на шляху у широкий світ, ся, крім теорій, торкалася докладніше і глибше практичних, для цілої справи вельми важливих питань, які мають надати цілій акції яснійший і більш определений вираз.

І не диво. Унійна акція дістала вже свій моральний осередок свого власного Єпископа, який її організаційно обєднав і надав їй більш одноцільну форму.

Започатковані конференції — як показується — є потрібні. Вони стають наче парламентом нової унії і органом, котрий має за завдання контролювати, чи все у ній діється так, як сего домагаються традиції Сходу, інструкції Ап. Престола і вимоги сучасного життя. І все, що тим вимогам в унії противилосьби, унійні конференції повинні усувати, бо інакше унія перестане бути нею, а стане якимсь уніятизмом або й ще чим іншим.

Сьогорічна конференція своє завдання під сим оглядом почати сповнила. Забезпечила новій унії покищо належний їй східний вираз і станула в обороні прав рідної мови кожної національності, що входить в склад нової церковної організації. Але на будуче їй відповідальні діячі повинні рішучо виступити проти всяких спроб самовільно вводити до неї практики, чужі їй духови і характерови, хочби ті спроби походили з зовсім чистих інтенцій, як се вже показалося на сьогорічнім зїзді.

Живішу участь взяли в сій конференції представники галицького уніятського духовенства, запрошені ініціаторами

лицької релігії, римського обряду“. Бо й чому ж би то тільки нас обдаровувати такою кількісною назвою, а римо-католиків ні? А тепер, будь ласка, скажіть, де на світі є в ужиттю та кількісна й дуже немудра назва: „римо-католицька релігія, римського обряду“, „римо-католицька Церква з римським обрядом“? Де є, не теолог, але подорожній, що обіхав світ, і чув би про таку назву?

На цілому світі назва „римо-католицька релігія“ означає не тільки католицьку віру, але й римський обряд. Колиж люди мають на думці тільки саму віру, а від обряду абстрагують, то говорять *simpliciter* „католицька віра“ „католицька Церква“.

Власне тому, що тільки одна католицька віра (і Церква), відома на цілому світі під тою назвою, зовсім зайвою стає апозиція „римська“ (католицька). В поняттю „католицька віра чи Церква“ вже включується ознака (*nota*), що та віра признає папу римського за Христового Намісника. Отже колиб під апозицією „римська“ (католицька), віра чи Церква розуміти звязок сеї віри з папою, а не римський обряд, то се було би якраз таке мудре, як н. пр. „деревляний ліс“ (абож є ще не-деревляні ліси?). З того видно, що назва „римо-католицька Церква“ означає католицьку Церкву з римським обрядом.

А вповні аналогічно до того назва „греко-католицька Церква“ означає католицьку Церкву з грецьким обрядом.

Треба бути дуже злобно або лукаво настроєним до нашої Церкви, щоби не хотіти розуміти такої ясної справи. Лиш уявм собі, що від завтра зачнуть писати про нашу Церкву: „римокатолицька Церква з грецьким обрядом“, і зараз зрозумієте: куди стежка в горох... Тому, що весь загал під „римськокатолицькою Церквою“ розуміє катол. Церкву з римським обрядом, то „грецький обряд“ у тій штудерній номенклятурі мусітиме щораз більше топніти..., що і є бажанням многих наших „спасителів“.

Так справа мається, коли йде про назву. Колиж іде про мериторичні догматичні нюанси, то дійсно під апозицією „римська“ (католицька віра чи Церква) деколи треба розуміти те, що Х. Koterbski хоче. Алеж тут маємо перед собою різні Церкви, котрі також мають претенсію, що вони є католицькі (православна, старо-католицька...), і треба від них відрізнити ту католицьку Церкву, якої ядром є римська Церква. Тут римська Церква називає себе також „православною“; а православна називає себе також „католицькою“. Отже, якби ми були так щедро розположені супроти католицької Церкви з римським

дарів, які й допомогли йому довести діло будови церкви щасливо до кінця. В 1598 році вступив на молдавський престол Єремія Могила. Великий приятель Галицької Русі, що мав свій родовий маєток в Устю к. Бучача, не відмовив просьбі Ставропигії і прийняв на себе ролю ктитора і благодітеля церкви. Хоч мав багато видатків на різні цілі у себе дома, однак, памятаючи на се, що попередню Успенську церкву збудували також молдавські господарі, постановив „дозидати і докончити тую святую церковь коштомъ и накладомъ нашимъ“¹⁾. Помагав не тільки матеріально, але й морально, використовуючи свої впливи у тодішнього польського короля Жигмонта III на се, щоби забезпечити будову від можливих перепон з боку львівської міської управи.

Впевнившись в допомогі молдавського господаря, брацтво взялось ревно до праці. Ще в осені 1597 воно прийняло до роботи другого архитекта, Войтіха Капіноса, тестя Павла Римлянина, а слідуючого року третього львівського будівничого, Амброзія Прихильного.

Церква, як се було постановлено з самого початку, будувалася вся з тесаного каменя. Старе каміння, а зглядно цеглу із старої церкви, вивожено на приказ магістрату до монастиря св. Онуфрія, де його зужито на будову келій і дівочого монастиря св. Катерини²⁾.

На протязі свого 9-літнього панування Єремія Могила майже що року посилав більші жертви на будову. По переведенні підрахункам за час від 1598—1606 року брацтво одержало від нього 3620 червоних і 9760 золотих польських, сума — на ті часи — величезна. Грошей не сміло брацтво уживати на інші цілі, а виключно тільки на будову і з тою метою вислав господар свого окремого урядника до Львова, котрий мав вести точні рахунки.

Однак Єремії Могилі не довелось дожити хвилі довершення будови і посвячення храму, бо умер 1607 року, коли церква ще далеко не була скінчена.

По його смерті його найблизша родина взяла на себе старання про дальшу будову церкви. З матеріальною допомогою прийшов брат Єремії, Симеон Могила, а головню вдова по Єремії, Єлисавета Домна і її син Константин, котрий в письмі до брацтва з 13. липня 1610 заявив, що „сполечне съ панею маткою нашею, кгда насъ богъ при здоровью въ покою заховати будетъ рачиль, всѣми силами и власнымъ коштомъ и накладомъ нашимъ, абы тая церковь святая за початкомъ фундованя значнымъ славное памяти пана отца нашего яко нарыхлѣй ку отправованю

¹⁾ Юбил. Изд. Документи ч. 27

²⁾ Копыст. op. cit.

хвалы бога всемогущого отъ насъ же самыхъ, а не отъ кого иншого сооружена и докончона абы была — певный умысль маючы кончити хочемо⁽¹⁾).

Головно вдова, Єлисавета Домна, яка по смерті мужа перебувала в Устю, поклала собі за обов'язок вшанувати пам'ять Єремії довершенням будови церкви і не хотіла допустити нікого іншого до сего, домагаючися від братчиків, „абысте ваша милость того не допускали никому мѣшатись въ паметку нашу, бы намъ и братъ рожоный былъ“⁽²⁾), а в другім письмі ще раз домагається, „абы нѣхто иный въ ктиорство наше не мѣшался“⁽³⁾. Вона навіть особисто відвідала Львів, щоби на власні очі побачити, в якому стані знаходиться будова. Будова йшла вперед, так що в 1612 р. дійшла до стану, в якому можна було уставити в церкві провізоричний престол⁽⁴⁾).

Однак ані її син Константин, який в 1612 р. попав в турецький полон і там помер, ані вона не діждалася довершення храму, бо померла 1614 року. Брацтво вшанувало пам'ять її мужа і його брата Симеона написом, виритим над молдавським гербом в середній копулі „*Година конца коеког Молдавскихъ Памет: еремени и Симеона Могилъ ктиорей церкви*“.

Зі смертю Домни і Константина церква знов втратила своїх ктиорів, а на довершення лиха вибухла 26. березня 1616 р. пожежа, яка знищила нинішню Руську вулицю. Найбільше потерпіла Корняківська вежа, в нутрі якої згоріла вся її деревляна частина і олов'яна криша.

Втративши своїх ктиорів, а також під впливом пожежі, Ставропігійське брацтво застановило дальшу будову, зразу на неозначений час, який тривав повних 11 літ.

Довести діло будови церкви до щасливого кінця довелося знов таки молдавському господареві, Миронови Бернавському Могилі, внукові рідного брата Єремії. На протязі свого короткого панування (1626—1629) він успів докінчити будову церкви. Як тільки братчики дістали від нього запевнення, що дасть гроші на довершення будови, позичили грошей і зачали літом 1627 року церкву над притвором склепити.

Внаслідок жертв, присиланих Бернавським, будова йшла жваво вперед, так що її доведено 1629 року до щасливого кінця, про що свідчить вирізаний в камені напис над входовими дверми і на хорах церковних. Не будь Мирона Бернавського, будова ще довго не була б бачила свого кінця. Тому він славиться в документах брацтва як „пресо-

¹⁾ Юбил. Изд. Док. ч. 57.

²⁾ Юбил. Изд., Документи ч. 60.

³⁾ Юб. Изд., Документи ч. 61.

⁴⁾ Голубець, Львів.

вершннѣйшій ктиторъ“ і йому посвячений напис над другим молдавським гербом в середній копулі церкви, який звучить: „Менскѣтлий Господарь Роккода Молдакии Мирон Берзнакскій Могила Сзкершнтел Церкки“.

В травні 1630 вдарив грім у дзвінницю, а звідтам впав через запрестольне вікно до церкви і ушкодив всі новопо-

Головні двері Успенської церкви від сторони вул. Руської.

ставлені ікони (в іконостасі) і царські врата. Одначе шкоди ці були невеличкі і вони скоро після того були направлені.

Таким чином після 38-літної праці біля будови церкви Успення Пресв. Богородиці стала вкінці довершеною і устаткованою зверху і в нутрі. Головними ктиторами її являються безперечно молдавські господарі, без помочі яких справа будови величавої церкви не булаб ніколи здійснена. Крім

них більші пожертви на будову дав московський цар Федір Іванович, гетьман Петро Конашевич Сагайдачний, що записав брацтву більшу суму (2.019 зол.) на удержання школи і шпиталю, а для самої церкви прислав дорогу матерію, продану брацтвом за 120 зол., виленське св. Троїцке брацтво, Константин Корняк і деякі українські вельможі, які жертвували більші суми на будову¹⁾.

Однак найбільшу заслугу біля будови храму мають таки Ставропігійські братчики, „посполиті люди“, львівські міщани. Вони не жалували ні трудів, ні часу, ні свого доброго імени для святої справи. Взялися за велике діло, покладаючи всі свої надії на власних вельмож, однак, коли власна аристократія завела, змушені були звернутися з проською „до общыхъ людей“, хоч і звідтам помочі не було великої. Та львівські міщани, піддержувані вірою в перемогу святої справи, були непохитні у своїх плянах. Вони заєдно подорожують не тільки по цілій майже Польщі, але, як ми бачимо, вибираються в Молдавію, а навіть в далеку Москву, щоби тільки роздобути необхідні гроші. Скільки трудів, нераз навіть голоду і холоду, скільки понижень мусіли вони підчас тих подорожей витерпіти! Свідчить про це один братчик (Павло Михайлович у своїм листі до брацтва з 1607 р.), який, вибравшись Молдавію за грішми, був змушений іти з Черновець до Яс пішки за возом. „А я изъ Ясъ за возомъ бѣгъ и знову за вози мушу бѣчи до Ясъ пѣше, же коня своего нѣ маю“²⁾.

Одинокою розрадою для Ставропігійських братчиків серед їх важких трудів і зусиль була та обставина, що величавий храм, їхні мрії і гордощі, ріс і піднімався що раз висше в гору. І коли вкінці будову храму в 1629 році зовсім завершено, між братчиками і загалом цілим населенням Львова запанувала велика радість. Церкву після 38-літнього будовання скінчено, їхні пляни і мрії сповнилися.

* * *

Церква Успення Пресв. Богородиці, що вже тоді була названа „*ornamentum civitatis Leopoliensis*“ і донині не втратила, противно, ще більше закріпила за собою ту назву, є під оглядом архітектонічним цікавим і вельми оригінальним зразом, який єднає в собі Схід і Захід, будівельні традиції Візантії і, нові в той час, західно-європейські форми ренесансу.

Будівельна ідея церкви спочиває на певній системі групування копул і просторів під копулами і та система пробивається у тім, що маємо три копули, які розміщені на ви-

¹⁾ Копыст., op. cit.

²⁾ Юбил. Издание, Документи ч. 106.

біля якої групуються інші копули і простори, як коло свого осередка.

Будівельна система Успенської церкви не належить вповні ні до одної, ні до другої будівельної ідеї; церква не є ані чисто базилікальною будовою, ані чисто центральною — вона лучить обі ці системи в одну цілість. З базилики перейняла вона видовжену вісь і уклад просторів на тій осі, а від византійської центральної будівлі вона перейняла систему копул з одночасним вивисненням центральної копули. В той спосіб повсталла нова оригінальна форма, яка старається получить обі будівельні ідеї Заходу і Сходу в одну цілість. Вона вирівнює західну видовженість централізмом копул, а східний централізм копул ослаблює тим, що ті копули розділює на видовжену вісь.¹⁾

Та нова будівельна форма зачинає грати, почавши з XVI ст., у нас на Україні, дуже визначну роль в церковнім будівництві, так деревлянім, як і кам'янім.

Повстання тої нової будівельної ідеї треба завдячити безперечно будівничим церкви, які були Італійцями. Немає сумніву, що вони хотіли при будованню церкви примінити базилікальну будівельну систему, однак не могли її тут в цілій повні примінити, бо були звязані з вимогами Ставропігійського брацтва, яке, стоячи на сторожі православія, не могло допустити, щоби будована церква своїм зверхнім виглядом нагадувала латинські костели, протинво, вона повинна була носити на собі традиційні ціхи византійської копульної архитетури.

В такий спосіб будівничий, йдучи за своїми власними мистецькими аспіраціями, а одночасно числячися й з вимогами Ставропігійського брацтва, получив обі будівельні ідеї в одну цілість, а вдягнувши її в чудову одужу ренансового стилю, дав у висліді прекрасний і чи не одинокий памятник церковного будівництва в ренансовім стилу трьох-банної системи не тільки у Львові, але й на всіх просторах тодішньої Польщі.²⁾

Отже поземий плян церкви стає прототипом так дуже поширеного в нас трьохдільного заложення, якому відповідає трьохдільність копульного завершення. Церква складається з притвору, храму вірних і півокруглої абсиди, в якій знаходиться вівтар. Тим трьом частинам церкви відповідають три копули, які їх завершують. Копули з ліхтарнями не всі однакові, але середуща найвисша, а дві другі низші. Середуща спочиває на невисокім підбаннику, в тої, що над притвором, підбанник ще менший, а найбільша розмірами,

¹⁾ V. R. Zalozieckyj — op. cit.; Вол. Залозецький — Волоська церква у Львові. „Мета“ ч. 5 з 1931.

²⁾ Порівн. V. R. Zalozieckyj, op. cit.

а разом найнижша, копула над олтарем доволі незручно причеплена до криші, згідно спочиває прямо на зрубі. Нинішній вигляд дістали копули після пожежі з 1773 року.

Церква має вид прямокутника, який, біжучи з заходу на схід, у своїй східній частині завершений, як уже сказано, півокруглою абсидою. Збудована вся із тесаного каменя і стоїть на доволі високому цоколі. Мури фасади і абсиди під оглядом декоративним чудово розчленовані. В тій декоративній уваді виражається вся краса і благородність ренесансового стилю. Масивні пілястри, капітелі яких прикрашені т. зв. воловими очками, ділять фасад і абсиду, кожду на три поля. Поля поміж пілястрами завершені горою аркадами, по середині яких знаходяться вікна (б), обрамовані меншими пілястрами і дугами.

Понад сею долішною, так сказатиб, підпорною частиною церкви зноситься рівнож гарне балькування, під яким біжить здовж цілої церкви кований в камені фриз, зложений з тригліфів, плоскорізних метоп, розет, галузок і трираменних патріярших хрестів. Такого оригінального і так гарно скомбінованого фризу не має ні один храм у Львові. Метопи, себто плоскорізьби характером своїх зображень і композицій та доволі примітивною обробіткою (ковані в камені), вказували би на се, що вийшли з руки місцевого, можливо що й українського каменяря.¹⁾

Плоскорізані метопи фриза з південної і східної сторони представляють отсі сцени із Старого і Нового Завіта: 1) Мойсей перед горючим корчем розв'язує обуву, 2) цар Давид з арфою, 3) ковчег з головою ангела, 4) Арон з жезлом і кадильницею, 5) Мелхиседек і Авраам держать хліб і вино, 6) жертва Авраама, 7) Благовіщення, 8) Успення Пр. Богородиці. Фриз з північної сторони (від подвіря) зображує 1) Спасителя з євангелієм в руках (по самій середині), біля нього праворуч 2) Матір Божу, а лівовуч 3) Мойсей з таблицями, ще дальше (на заході) 4) св. Юрій на коні вбиває змія, а на східнім кінці 5) св. Николай.

Знавці мистецтва висказуються про те прекрасне декоративне розчленування стін фасади і абсиди з правдивим захопленням. Ось що говорить про се один із них (Туліє): „Та стіна — декорована в так простий і скромний спосіб поділом цілоти на часті вінчаючу з прегарним балькуванням і часті підпорну, утворену струнками пілястрами і розділюючими їх архивольтами, є просто скінченим твором мистецтва.“²⁾

Фриз являється тільки прекрасним завершенням цілої монументальної декорації храму із зовні.

¹⁾ М. Годубець: Начерк іст. укр. мист.

²⁾ М. Годубець: оп. cit.

До церкви ведуть головні входові двері з південної сторони, у тому місці, де вона притикає до ставропигійських будинків. Двері збудовані в ренесансовім стилі, у виді прямокутника, обрамованого камяним одвірком, попереділєваним розетами на кілька частей. Лук над дверми теж камяний, по середині якого висічений в камені патріярший хрест. Над луком викований камяний грецький напис „Εἰσελθετε εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν ἐν εὐφρολογίᾳ“ (увійдїть у брами його в ісповіданню). В кутах під тим написом, над розетами одвірка, знаходиться другий напис, церковнословянський, що йде від лївої розети до правої і звучить: „Храм сей чесний сокершенїа рокѣ Божїа а҃хка“. З правого боку дверей, високо в кути красується, образ Матері Божої, кисти Миколи Петраховича. Давніше по боках входових дверей стояла пара струнких обелїсків на високих підставах.

З півнїчної сторони ведуть у храм другі двері, над якими також напис у старословянській мові: „Сїи крата Господна пракедїїи кнїїдѣтїи кнѣ“.

Нутро церкви складається із трьох частей: притвора, храму вірних і олтаря. Притвор прямокутної форми, засклеплений хрестовим склепінням, над яким знаходяться хори, а над ними перша копула. В підземеллях притвора знаходяться гробниці, нині вже опорожнені. На чоловії стїні хорів, над дверми, що ведуть до храму вірних, знаходиться трираменний хрест, а по обох його боках викований в камені напис в честь Мирона Бернавського: „Ткоѣ от ткоѣх текѣ цр-ѣ Х-ѣ ракѣ ткої Шїрѣи Бернакѣскїї войкода Шодоклахїа сѣкершенїе храма сего лѣкзїнѣ приносїтѣ“ (лїворуч) і „Прїймї дѣо милостїкнѣ распнїїа Шлѣтїю Ісѣсе Слѣкѣ Божїи: и кѣѣх ктѣтор оскѣти Храм сей и Люди злѣкѣрїа изѣаки: Рокѣ Я. Х. В. О. (праворуч).

На конзолі над луком, що над хорами, ініціали Мирона Бернавського і рік завершення будови храму (а҃хка).

Центр храму вірних становлять чотири могутні колюмни, що двигають на собі середущу копулу. Їх капїтелї богатї прекрасною орнаментикою у виді головок ангелів, розет і волових очок. Характеристичне тут се, що колюмни получені з собою острими готицькими луками, хоч церква будована в ренесансовім стилі, а колюмни та відповїдаючі їм пілястри мають чисто клясїчні форми. В середині середущої банї крім прекрасних декорацій з триглїфів і розет помїщені чотири герби із згаданими вже написами в честь ктиторів і благодїтелїв церкви, а саме московського царя Теодора Івановича, Єремїї і Симеона Могил, Мирона Бернавського Могича, а четвєртий в честь польського короля,

Жигмонта III: „Всесвѣтло краљсткѹющѹ Жигимонтѹ Третемѹ начало и сзвершеніе прѣд сіѹ Церкки“. Попід стіни бічних нав поміщені сидження, а над ними біжать галерії з залізною огорожею.

Церква була колись гарно розмальована і мала чудовий іконостас, кисти славного львівського маляря Федора Сеньковича, який в 1637 року заступлено новим, виконаним Миколою Петраховичем, бо перший згорів. Покрита була теж поліхромією (1854—1859), кисти Мартина Яблонського. Нині остали в церкві тільки останки первісного іконостасу з XVII ст., прекрасні „празнички“ Сеньковича на стінах, на правій ліво від царських воріт.

Після віднови церкви, довершеної в 1928 році, усунуто також поліхромію стін, а церкву всю побілено ясним, кремовим кольором. Тоді також усунуто залізну проповідницю зпід передньої лівої колюмни і оба бічні престоли з іконами пок. проф. Холодного: Серця Христового та Свв. Володимира і Йосафата, які поміщено в Трьохсвятительській каплиці, а на місці престолів остали тільки ікони: Богородиці, що покрита срібною, чудово стилізованою ризою (праворуч) і св. Ніколая, теж у срібних ризах (ліворуч).

Долівка покрита мраморними, білими і чорними, плитами. Посеред церкви стоїть гарний стилевий тетрапод, на переді якого знаходиться серед ажурної різьби трираменний патріарший хрест. Під кольонами клячки для каянників, що приступають до сповіди, дуже псують гармонію стилю. Під стінами по обох боках царських воріт дубові, гарно різьблені крилоси, під правую стіною, близько хорів, сповідальниця.

В храмі вірних є троє вікон у правій, троє у лівій стіні, а одно на хорах.

Олтарна частина відділена від храму вірних тріумфальним луком, під котрим знаходяться царські ворота, намісні ікони і діяконські двері. Давніше був й іконостас, останки якого (прекрасні „празнички“ Сеньковича) поміщені побіч на стінах. Нині на місці іконостасу знаходиться різьблена декорація в стилі рококо. Останки давнього іконостасу, що поміщені на обох стінах з одного і другого боку царських воріт, над іконами М. Божої і св. Ніколая, се по десять менших ікон, що зображують сцени мук Ісуса Христа. Великої мистецької вартости, своєю композицією і технікою належать в загальному до іконописного малярства, хоч деякі з них (прим. зложення Христа до гробу) зраджують нахил мистця до західного, більш реалістичного трактування предмету. Деякі ікони справді чудові, а найкрасші з них: воскресення Лазаря, умивання ніг, Пилат умиває руки, візд до Єрусалиму і Христос по дорозі на Голгофту (обі ікони за-

мітні своїм архітектурним штафажем, виконаним в дусі іконописних прийомів) та вкінці зняття Христа з хреста, що приковує до себе увагу своєю динамікою і кольористичними ефектами.

Олтарна частина, від часу останньої віднови, значно піднесена і ведуть до неї мраморні сходи. Престол величавий, гарно різьблений в стилі рококо, з невисоким (як на наші галицькі звичаї) кивотом, верх якого знаходиться хрест чудової мистецької роботи найкрасшого з золотників Львова XVII ст., Андрія Касіяновича. Загалом устаткування цілої олтарної частини видержане, в противенстві до спокійних клясичних форм храму вірних, в стилі рококо. Наймаркантнішим зразком того стилю се різьблена група Царя Слави над середущим вікном, яка зображує Христа, Царя Слави, окруженого літаючими ангелами. На шістьох колюнах з коринтійськими капітелями, розставлених по під стіни абсиди, різьблені вази. Поміж і понад колюнами розвішані шені в гарних золочених рамах образи львівських малярів XVIII ст., Остапа Білявського і Луки Долинського, що започатковують академічне малярство на нашому ґрунті.¹⁾ Образи ці представляють 12 євангелистів, старозавітних пророків, мучеників і мучениць. В долішній кондигнації олтарної частини поміщені образи, слабші під оглядом мистецького виконання від попередніх і мабуть значно пізнішого походження, які представляють сцени із Ст. Завіта.

За престолом і по його боках три вітражі, проєктовані пок. проф. Холодним, а виконані у фабриці Желенського в Кракові. Середущий із них зображує Богородицю-Покрову, що своїм омофором наче покриває храм і всіх, що до нього входять. Богородиця начеркнена ніжно і легко, стилізована в дусі іконописних прийомів, гарно і зручно уложені складки одежі, вся видержана в ясних, але не яскравих тонах. З тієї причини усе нутро олтарної частини зискало більше світла, бо давніше вікно (патріярший жовтий хрест на темносиньому тлі) перепускало того світла мало. В бокових вікнах абсиди два другі вітражі, що зображують двох архангелів-воїнів, так само стилізовані як і вітраж Богородиці.

Під середущим вітражем висить чудовий т. зв. запрестольний образ Матері Божої, увесь покритий гарно стилізованою, срібною бляхою. На руках Матері Божої Ісус з золотою короною на голові.

Вхід до коридора, що веде з олтаря до закрестії, завершений луком, який украшений січеним в камени орнаментом винної лози, посеред якого різьблена головка ангела.

¹⁾ Порівн. М. Голубець — Львів.

Закристія знаходиться в долішній кондигнації Корняк-твіської вежі. Має вона хрестове склепіння, великий образ Благовіщення на стіні поміж вікнами і гарно різьблені дубові шафи на церковну утвар.

Коли в 1630 р. були скінчені всі роботи і в нутрі храму, повідомлено про се царгородського патріярха, а він прислав брацтво своє благословення. Брацтво звернулось тоді до львівського єпископа Тисаровського з просьбою посвятити церкву. Єпископ прийняв те запрошення дуже радо, бо уважав для себе великим щастям „въ совершение привести дѣло церкви такъ вспаняле выставленоє“.¹⁾ З тою метою поїхав він до Устя, де проживав Мирон Бернавський по втраті молдавського престолоа, і там усталили точний речинець посвячення церкви на неділю 16 січня ст. ст. 1631 р.

Точно в означений речинець відбулося торжественне посвячення величавого храму. У торжестві взяло участь численне духовенство, світське і монаше, шляхта, львівське міщанство і всі ставроп. братчики. Прибув з Київa на торжество і представник родини Могилів, син ктитора Симеона, архимандрит Київo-Печерської Лаври, Петро Могила, який для піднесення торжества привіз з собою прекрасний хор. В два дні опісля відбувся братський обід, в якому взяли участь львівський владика, священники, монахи, шляхта і міщани.

В сей спосіб закінчило брацтво одно із своїх завдань, помічених у програмі своєї діяльності, завдання чи найтрудніше і найвеличавіше. Хоч проти того великого і святого діла, яким було будовання нового храму, станули всі „власть імуші“, чужі і свої, хоч на шляху своїх змагань брацтво стрічало просто непоборимі перешкоди, тверда воля і святий, релігійно-національний вогонь, що палав у грудях львівських міщан, тих „посполитих людей“, перемогли всі перешкоди, моральної і матеріальної натури, і у Львові, центрі Галицької України, станув величавий храм, будований на се, щоби „род наш расточенный къ единому събратии“ Коли серед нинішніх обставин Львів і ціла наша галицько-волинська земля переживає зовсім подібні часи, що їх переживала Львівська Русь і наші землі під час будовання церкви, то всі ми, а в першу чергу Ставропігійське Брацтво повинні усіми силами змагати до того, щоби те величне гасло, „род наш расточенный в единого собрати“, — яке оживляло наше славне міщанство перед 300 роками та давало йому силу просто чудес доконувати, — було здійснене, бодай на терені Львова і самого Ставропігійського брацтва і тепер, у луте время Землі Української.

¹⁾ Юбил. Изд., Документи ч. 112.

о. Теофіль Кобринський

(в 49 річницю смерти примірною та заслуженого священника-громадянина)

12. липня с. р. обходила Українська Міщанська Читальня в Снятині 50-літній ювілей своєї існування. Снятинська Міщанська Читальня се найдавніша читальня не тільки в снятинському повіті, але й правдоподібно і на цілому Покуттю. Ся читальня зробила багато корисного для національного і громадянського освідомлення снятинських міщан, як також громадян сусідних сіл і місточок. В своїй хаті гуртувала вона від пів століття міщанство, давала і дає у себе захист і другим місцевим і повітовим товариствам, в хаті читальні відбувалися досі всі більші збори, наради, театр. вистави і концерти.

Міщанський хор, оснований одночасно з читальнею, своїми концертами навіть в сусідних містах: Городенці, Вашківцях, Коломиї і Обертині піддержував і там і в себе дома роботу на освітньому полі.

Головним основником читальні і хору був бл. п. о. Теофіль Кобринський, тодішній сотрудник в Снятині, муж письменниці Наталії Кобринської.

Вдячна пам'ять про ті його вчинки як і про інші похвальні його подвиги живе і досі між снятинським міщанством. Як доказ сеї вдячної пам'яті най послужить спомин про небіжчика, що його подаю ось тут.

Сеї спомин написав свідок праці о. Кобринського, снятинський міщанин, Николай Дутчак Івана, нині вже також покійний. Мав він укінчені дві кляси гімназії. Написав він його ще в березні 1928 р. і вписав в книгу споминів про основання і діяльність читальні.

Спомин звучить:

„Дорогий і незабутній священник блаженної пам'яті Теофіль Кобринський прийшов до Снятина в марті (березні) 1878 р. на сотрудника і катихита народної школи. Парохом був в той час бл. п. о. Омелян Ганкевич, що з приходом на парохію до Снятина повдовів і з туску за дорогою дружиною парохією нічо не займався. Доказом сього є факт, що н. пр. місію тверезости устроїв попередник о. Кобринського, сотрудник о. Стефан Коблянський, а не о. парох в дочерній церкві св. Тройці, бо матірня, Вознесенська церква з о. парохом і брацтвом була противна місії. Місія мала початись на Стрітення 1876 р. В навечеріє т. є днину перед тим грім ударив в тополю коло Вознесенської церкви, звідтам стріла грому пішла до старшого брата, Василя Зінкевича, в берест. Тоді аж нарозумилась ціла парохія з бл. п. парохом і другий день місії відбувся вже у Вознесенській церкві).

З якого роду походив о. Кобринський, не знаю. Знаю тільки, що був зятем бл. п. о. Івана Озаркевича, котрий був в тім часі парохом в Белелуї і був послом до парламенту у Відні. Жена о. Кобринського Наталія була письменницею. Як о. Теофіль прийшов до Снятина на сотрудника, то перший його зір впав на брак більшої церкви. Тож зараз вплинув на брацтво Вознесенської церкви, аби церкву розширило.

Церковна площа, де нині стоїть церква св. Михаїла, не мала фронту до улиці. О. Кобринський вніс прохання до громадської ради, аби подарувала кусник ґрунту на поширення фронту. Нині на тій подарованій площі стоїть мурована дзвіниця. А як покійний сим набутком тішився, то доказ, що сам прибивав дошки до паркана.

Там, де тепер стоїть шпиталь, були колись державні муровані касарні. 1877 р. огонь знищив сі касарні. З них остали тільки мури. На сі мури впало бистре око о. Теофіля. Маючи тестя послом у Відні, написав прохання до уряду о даровання сих мурів на будову церкви. Прохання підписав громадно нарід і держава подарувала мури — весь матеріял на будову церкви св. Михайла. Що за радість була з того, сего я описати не годен! Увесь нарід вийшов, як на Йордан; з фірами, з рискалями, з кінями, а о. Теофіль самий своїми руками накидав на фіри цеглу і каміння. Се все звезено на площу св. Михаїла і такий був початок будови мурованої Михайлівської церкви, заходами о. Теофіля.

Тому, що о. Теофіль Кобринський був добрим співаком, композитором і диригентом, отже і з сеї галузи хотів лишити Снятиніві памятку. В церкві досі окрім дяка і кількох помічників ніхто рота не отвирав. О. Теофіль перший зачав на проповідях навчати, щоби всі співали; навіть на сповіди повчав кожного, в кого зачув добрий голос і слух, і зачала церква співати. А що сьогодні ціла церква співає, то початок до того дав бл. п. о. Теофіль.

Дальше хоче о. Кобринський ще дорожший скарб лишити, а се хор із нотним співом. Та дарма! Нема де зійтися. Читалень ніде ще не було. Ніхто нічого не читав. На цілий Снятин один міщанин, бл. п. Василь Бурачинський передплачував газету „Слово“. Українська і польська молодь мала товариства по корчмах і від того жида або жидівки носили назву н. пр. „Матляки“, „Дувидяки“. „Єтяки“ і т. п. Темнота в найвисшій ступені. І в такій темноті наважився о. Теофіль запалити полумя просвіти, що й доконав.

Ужив до сього слідуячого способу. По звезенню вище згаданого матеріялу на церкву, зачав о. Теофіль намовляти о. пароха посвятити площу під будову церкви. О. парох згодився, а що сам був слабый, то передав усе на о. Теофіля. В сім році 1880, при кінці травня посвятив

бл. п. Преосвящений Митрополит Йосиф Сембратович при нагоді канонічної візитації площу під церкву. На се торжество спровадив о. Теофіль до Снятина на власну руку хор богословів зі Львова. Спів богословів дуже подобався. На архієрейській Службі Божій у Вознесенській церкві наряд увесь час був обернений до хору і радости не було кінця. По відїзді Владики зачав о. Кобринський на кожній проповіді в Троїцькій церкві заохочувати людей, що мають голос і слух, до хорального співу. І ті проповіді були гейби перші лекції співу. Він так сказав: „Ви чули гарний хор питомців. Ви ще багато гарніше будете співати“. Поучав про склад людського уха і т. п. Та одна була біда: не було де вчити співати, не було хати. Аж у вересні 1880 р. вдалося о. Теофілеві одержати дозвіл вчити співу в одній шкільній кімнаті під умовою, що буде помагати вчити польський хор учителєви Ярмоловичеви, котрий розумівся на музиці та не мав голосу. (А поляки, як учули наш хор, то гайда й собі „Z рокоға upadamy“ співати). Як о. Теофіль оголосив, що є вже саля і щоби охочі зійшлися, то на першу пробу записалося 180 охотників і охотниць. Проби відбувалися точно що неділі і четверга. Перші два місяці вчилися тільки читати ноти і все, що до співу належить. Так співали на пробах в школі аж до польського Рїздва, що якраз припало в тім році в неділю. В часі проби на Рїздво поляки заперли нам салю; треба було кликати слюсаря її відчинити і більше не дозволили на проби. Тоді о. Теофіль отворив Троїцьку церкву і там відбув пробу. (Співали: Єдинородний).

По пробі запросив до себе о. Теофіль — оскільки собі пригадати можу — міщан: Дутчака Василя, Бурачинського Василя, Дутчака Миколая Дмитра, Поповича Петра, Грудзінського Івана, Бурачинського Порфірія, двох нотаріальних кандидатів: Стрийського Евгена, Дрогомирецького Николая і Савкевича Антона, що дуже „файно“ писав. Сі люди зробили довірочну нараду і на ній ухвалили заложити читальню. Уложили статут, а Савкевич 5 разів його переписав, читальні дали імя: „Руська Міщанська Читальня в Снятині“. (Про Україну тоді ніхто і не споминав, а як пізніше вийшла історія України в українській мові, написана Барвінським, то хто її читав, того називали Барвінчуком). Міщанською назвали її тому, що тільки самі місцеві с. є снятинські громадяни можуть бути її членами, а замісцеві ні. А се зроблено тому, аби не втратити свою самостійність. Статут післано до потвердження до намісництва у Львові. Перший статут намісництво звернуло до поправки деяких параграфів. По потвердженню статута наймили згадані основателі одну кімнату в жида Розенкранца на один місяць і там в березні (здається мені, що 3. березня) 1881 р. від-

були перші загальні Збори. Першим головою став Дутчак Василь Дмитра, секретарем Савкевич, бібліотекарем Бурачинський Порфірій. Сей подарував перший інвентар до читальні а іменно: один довгий стіл, дві лавки з плечима під стіни і два ослони, себто дві лавки без плечий коло стола. Виділових було 5. Хто був касієром, а хто заступником голови, не памятаю. Памятаю тільки, що Бурачинський Василь вибору на виділового не прийняв, а для читальні дарував свою газету „Слово“, а пізніше, як умирав, дарував на перший фонд одну свою парцелю „Луг“.

Тут мушу додати, що на тих перших загальних зборах був внесок о. Теофіля, щоби всіх співаків і співачок читальняний виділ вписав в дійсні члени і щоби вони були увільнені від плачення вступу і членських вкладок. Загальні збори ухвалили се.

Та не довелось небіжчикови, о. Теофілеви діло, так гарно почате, до кінця довести. Бо ще не скінчив вчити хор Службу і не дочекався, щоби своїм хором відправити Сл. Божу. Хор співав йому Службу, але він її вже не чув. А читальня не мала щастя, щоби о. Теофіль хоть один місяць їй провадив. Бо в марті 1882 р. помер. Умер від застудження на похороні Ромуальда Крижановського зараз по загальних зборах і по довгій грудній недузї, що потім виявилася. Той Крижановський був колись уніятським священником. Як йому вмерла жінка, він покинув священство, пристав до поляків, а сі в нагороду за участь в повстанню 1863 р. дали йому були вести агенцію асекураційного Краківського Товариства. Як Крижановський помер, о. Кобринський доказує геройства: відбирає трупа полякам, убирає у священничі ризи і як священника ховає. На дворі була страшна негода, мартова мряка, сніжениця, а о. Теофіль на те не зважає, займається похороном, співає, з застудження дістає запалення горла, а в рівний рік приходиться смерть.

І ще раз повторюю, що по відбутих перших загальних зборах більше в читальні ми його не виділи. Хоч слабкий, та не забуває про свій хор. П. Гоїв Іван був тоді піддячим вже новішої дяківської школи: знав добре нотний спів і грав на скрипці. Його кличе о. Теофіль до ліжка, вчить диригувати хором, приготовляє лекцію на найблизшу пробу. Нераз застав я, як п. Гоїв, клячучи коло ліжка небіжчика, перероблював лекцію. (Я приходив переписувати ноти).

Перший раз того 1881 р. на квітну неділю зважився хор заспівати на Службі Божій „Буди імя Господне“, а на Великдень співав уже цілу Службу, розуміється під батудою п. Гоїва. А о. Кобринський казав винести себе з ліжком на двір, щоби налюбуватися своїм ділом, співом свого хору.

Коли недуга вкорінилася на добре, о. Озаркевич, тесть о. Теофіля, забрав його себе, до Белелуї. На сотруд-

ника до Снятина прийшов о. Филимон Огоновський, пізніший парох Снятина. Хор від даліше п. Гоїв. О. Огоновський приходив на проби і засхочував членів приходити, а для доброго прикладу сам співав на пробах під диригентурою п. Гоїва.

О. Теофіль, чуючи близьку смерть, казав при кінці січня 1882 р. перевезти себе до Снятина і замешкав в найнятім домі коло Троїцької церкви. І тут в половині (14) березня 1882 р. згасла в 32-ім році життя тота зірка, що освітила снятинську темноту. Та проміні того світла розійшлися широко по наших місті і вже добігають до половини віка. І хто ще молодий і здоровий, то 1931 р. святкувати буде 50-літній ювілей „Руської Міщанської Читальні в Снятині“.

Наша самостійна читальня була розсадником усіх товариств у Снятині. Навіть польська міщанська читальня взяла з неї початок. З нашої читальні повстала в р. 1889 „Руська Бесіда“; з „Руської Бесіди“ — читальня „Просвіти“; з читальні „Просвіти“ співацько-касинове товариство „Боян“ 1902 р., а пізніше десь коло 1911 р. філія „Просвіти“.

Але вернім ще до о. Теофіля, а іменно до його похорону. Такого похорону в Снятині ще не було. Були похорони українських і польських священників, нарід бував на них для цікавості, а за о. Кобринським плакало все, що жило. Хор не відспівав „Вічная пам'ять“, бо співачок водою відливали. О. Коржинський, декан і парох Волчковець, вливаючи на небіжчика в труну оливу, також зімлів і впав серед церкви. Пращальну промову над гробом виголосив о. Ф. Огоновський. В ній між іншим сказав: „Ти, Теофіле, видоптав тернисті стежки, я прийшов на гладкі“.

О. Теофіль полюбив нас і лишив дорогі пам'ятки: 1) оснував Михайлівську церкву; 2) оснував хор, в котрім сьогодні співають вже внуки перших співачок; 3) оснував міщанську читальню, яка доробилася вже власної площі в осередку міста, має власну деревляну хату, а в р. 1926 почала ставити муровану і нині має вже викінчену велику театральну салю з прибічними кімнатами.

За се ми кожного року в березні, в річницю смерті о. Кобринського постараймося о Службу Божу за упокій його душі, а на Великдень подбаймо о панахиду на його гробі, вбираймо квітами його гріб і тим покажимо, що ми вміємо шанувати пам'ять тих, що для нас добре роблять.

Чув я і то вже від свідоміших людей таке: „Овва! Що таке за заслуга, оснувати читальню?!“ — Так, так! Тепер і качка прачка! Статут вже є готовий, лиш знайти 10 основателів та стемплів купити і вже є читальня. Але в р. 1881, коли ніхто поняття не мав, як то можна наймити хату в місті і там сходитися, танцювати, співати і т. п. Так ніби

так можлива віра, тільки так можливе свобідне промощування собі шляху до Бога. „Ми досліджуємо світ, а Творець світа якраз через те наше досліджування досліджує нас“ (ст. 5). Отже світ се „вічна школа“ для всіх умів, котрі досліджують його. Сей скондензований твір о. Костельника тяжко вже тепер належно оцінити. Се буде можна зробити щойно тоді, коли він вже матиме свою, так сказатиб, життєву історію, коли покажеться, який вплив буде він мати на молоде покоління. Коли порівняти отсю книжечку до інших їй подібних, от хоч би до „*Žródło niewiary*“ проф. Жуковського, то кидається в очи величезна різниця між одною а другою. У проф. Жуковського жерелом невірства є виключно гріх, а о. Костельник показує нам ті гріхи в їх первісних — так сказатиб — клітинних завязках і процесах. Не „гріхи“ у звичайнім значінню, але „токсини“ культури є причиною новітнього, страшно поширеного атеїзму. „Осінь“ культури наближається. Чинники нівеляції і негації буття розв'язані, а їх речники ликують. Розділ „Біле світло дня“ се мабуть найглибше, що досі про жерела новітнього атеїзму написано. Буденна свідомість, цей „півсон“ свідомости в природничих науках розпаношився і весь світ зводить до неутральної форми: „нема нічого“ (немає тайни буття).

Книжечка написана для інтелігенції, читається її легко і приємно, бо писана в принадній поетичній формі. Священники знайдуть у ній глибоку керницю для поглиблення свого світогляду та для поборювання раціоналізму й атеїзму. Жаль тільки, що такий філософічно зрілий твір являється в таких трагічних часах, що автор мусить видавати його власним накладом і в такій малій кількості (всього 600 примірників). Але — „осінь культури“! Х.

Hans Koch. Das kirchliche Ostproblem der Gegenwart. Wichern — Verlag, Berlin — Spandau 8°, 24.

Є се реферат, читаний доцентом історії віденського протестантського факультету на міжнароднім протестантським зїзді Товариства внутрішньої місії в Упсалі. Референт познакомлює слухачів в першій часті свого відчиту з сучасним розбитим станом православної Церкви під большевиками, реферує в другій часті становище римської Церкви до релігійного питання в большевії та зясовує в часті третій задачі протестантизму серед тамошніх обставин під сучасну хвилю.

Змаганням Риму в напрямі приєднання православних не обіцює протестантський автор великих успіхів. Вносить се з малого числа конверзій російських емігрантів, які недовірливо ставляться до Риму: а) по причині ввядження це лібату в уніятській Церкві, б) по причині творення латин

ських єпископств на території православних в Польщі, в) по причині ревіндикаційних замірів супроти колишніх уніятських, тепер православних церков. Підчеркує також Кох негативне становище емігранта-філософа Булгакова до унійних стремлінь четвертого Велеградського зїзду (1924 р.), як рівнож висказ бреславського католицького богослова і знавця Сходу, Газе, на унійнім зїзді у Відні (1926 р.), що до правдивого зєдинення може прийти тільки за посередництвом божого чуда. Зате протестантській діяспорі ворожить автор великі успіхи на Сході в недалекій будучности. Тому висуває два жадання до представників міжнароднього місійного товариства: *Erhöhte Pflege der deutschen Diaspora und aufmerksames Hineinhorchen in die slawische Mission!*

Отже і протестанти роблять собі надії на скріплення своєї пропаганди на Сході. а.

ВСЯЧИНА

Конфлікт між Квіриналом і Ватиканом зліквідований. Гострий спір між фашистівським урядом та Ватиканом вже зліквідований. В останніх днях прийшло до повного замирення. Важніші точки порозуміння такі: „Католицька Акція“ остає під виключним проводом Церкви і уряд не має права мішатися до її заряджень, але до проводу в „Католицькій Акції“ не будеться втягати людей, ворожо настроєних фашистівській ідеології. „Католицька Акція“ не буде займатися суто політичними справами й не може мати характеру партійно-політичної організації. Усі розв'язані католицькі організації покликується назад до життя, а їхньою метою являється: релігійне виховання молоді. Члени католицьких організацій молоді можуть бути рівночасно й членами фашистівських організацій молоді, які не тільки що не протиділатимуть релігійному вихованню, але ще й чинно спомагатимуть його. Члени фашистівських організацій мусять бути практикуючими християнами.

Як бачимо, з цього спору побідним вийшов Ватикан, бо осягнув те, про що так дуже побивався: свободу рухів і вплив на релігійне виховання молоді. Уступки його в користь Квіриналу не можна властиво називати справжніми уступками. Бо св. Отець, проголошуючи „Католицьку Акцію“, ніколи не мав на цілі творити з неї суто політичної організації, чи навіть партії. А противники фашистівського режіму, т. зв. пополярі, працювали в „Католицькій Акції“ не як опозиція фашистівського ладу, а як ревні християни. Тому

й уступлення їх з проводу „Католицької Акції“ не матиме для неї ніякого істотного значіння. З другої сторони фашистівський уряд запевнив суто католицький характер фашистівських організацій молоді, чого дотепер не було. І це саме треба назвати на правду великим успіхом Церкви.

Перед вирішенням реформи календаря. Справа реформи календаря знаходиться вже в кінцевій стадії вирішення. Із многих проєктів, надісланих комісії, створеній ad hoc при Лізі Народів, полишилися до вибору тільки два: рік о 12-ти і рік о 13-ти місяцях. Хоч дванадцятмісячний рік має ще багато прихильників, (з огляду на традицію), то однак більшість людей заявляється за тринадцятмісячним календарем, тому що він практичніший. За тим календарем заявила м. і. більшість американського громадянства, „економічна рада“ Франції і 58% населення 16-ти держав, яких запитувано про це. Астроном Фердинанд Моро, який є рівночасно і секретарем календарного комітету, висказав своє переконання, що 13-місячний рік, як найбільше практичний, (де кождий місяць числивби по 28 днів, а кождий перший день місяця припадавби на неділю), скорше, чи пізніше буде загально прийнятій. Проти його прийяття не має нічого, як кажуть, й Ватикан.

Орден Христа — Робітника. Побіч культу Христа—Царя розвивається в останніх часах, часах заостреної класової боротьби робітництва та пролетаріяту, культ Христа—Робітника. У Франції в м. Тур (Tours) основано навіть 1926 р. спеціальний орден в честь Христа — Робітника. Належать до нього світські люди, що покінчили вже 18 рік життя. Кандидати Ордену переходять строгий новіціят. Після нього „Апостоли“ Христа — Робітника складають приречення постійности та вірности. Таким способом стають формальними членами Ордену, „Апостолами“. Жиють по кількох спільно, у приватних домах, під наглядом вибраних настоятелів. Займаються далі своєю працею, уважаючи її найліпшим середником особистого освячення та найліпшою нагодою для свого апостоляту. Після новіціяту слідує дальше образования „Апостолів“ Христа — Робітника за помічю звичайних середників духового життя як: реколекцій, розважань, частого приймаання св. Тайн, конференцій та студій над енцикліками папів.

Наступ зорганізованого безбожництва на Волині. В останніх днях розпочали волинські комуністи й сельроби живу безбожницьку акцію. До церков вдираються підчас богослужень здеморалізовані комуністичною агітацією парібки зі шапками на головах і папіросами в устах, вигукуючи богохульні слова та зневажаючи чинно образи Святих

і хрести. Безчестять теж цвинтирі, зрізуючи хрести, зневажають образи по прилюдних льокалях (читальнях і кооперативах) як і приватних домах. Корінь лиха лежить у невідрадних релігійних відносинах на Волині. Православна Церква в упадку, духовенство її чуже і неприхильно настроєне до українських мірян, а на цьому ґрунті виростає буйно сектарство і хуліганство. Такі то обставини сприяють теж і комуністичній та сельробівській агітації і вона справді прибирає на Волині застрашаючі розміри.

Знаменна резолюція. Духовенство стрийського, любинецького, скільського і тухлянського деканатів, зібране на зборах у станових справах дня 4. IX с. р. рішило віднести до Ап. Нунція в Варшаві з просьбою, щоб він своїм авторитетом звернувся до Уряду Польської Держави з представленням, щоби прокуратура конфіскувала нечувані наклепи польської преси на Особу Високопреосв. Митр. Андрея, та не ширила під плащиком сензаційного шовінізму атеїзм та большевизм. Відповідні протести і резолюції рішено помістити рівнож в католицькій пресі.

Уступлення архієп. Кордача. Пражський архієп. Др. Кордач, як відомо з часописів, зрезигнував з пражського архієп. престолу. Догадуються, що привід до того дав його острій виступ проти нинішнього капіталізму, котрому він прорік кінець у революції, якщо завчасу не прийде реорганізація суспільности. Др. Кордач вже старий чоловік, родився 1852 р. в Чехах. До 1919 р. був професором на богосл. факультеті в Празі. По 1919 р. був послом революційного національного парламенту і власне як такий був вибраний на пражського архієпископа.

Реформа студій в папських школах. В „Osservatore Romano“ вийшла конституція папи Пія XI щодо реформи студій на панських університетах і факультетах. На теолог. факультеті студії треватимуть 5 років (передтим 4); на філософічнім 4 роки (передтим 3); на факультеті церк. права 3 роки (передтим також 3); в Біблійнім і Орієнтальнім Інститутах (як і було); в Папськім Інституті обох прав 4 (передтим 3); в Папськім Інституті для христ. археології 3 роки. Також побільшені вимоги для осягнення докторату.

Положення кат. Церкви в романській Америці. Кат. віра признана є за державну релігію в державах: Гватемала, Гондурас, Костаріка, Сан Сальвадор, Нікарагва, Гаїті, Сан Домінго, Колумбія, Перу, Болівія, Парагвай, Уругвай, Аргентина і Венесуеля. Розділ держави і Церкви переведений у державах: Панама, Куба, Еквадор, Чіле і Бразилія, одначе влада в тих державах піддержує добрі відносини з Ап. Престолом.

ІВАН КУЗЬМИЧ

**Робітня (фабрика) виробів бронзівничих
і магазин церковних річей**

Відзначена срібною медалею на виставі в Стрию 1909 року
і многими похвальними листами

у **ЛЬВОВІ**, Руська 18. Має на складі готові всі річі
церковні та виконує солідно позолочення і посріблення
ПІД ГВАРАНЦІЄЮ. ЦІНИ ДЕШЕВІ.

ЦЕРКВИ КУПУЮТЬ СВІТЛО

лише

у своїй фабриці свічок

Інж. К. Котецький і С-ка

Спілка з обмеженою порукою

ЛЬВІВ 15, вул. Окружна (Бічна Кульпарківська) 9.

Численні признання за добірний товар. Диплом господар-
ської вистави в Копичинцях. Світло наше світить ясно
і горить довго. Жадайте цінників.

НАЙЛІПШІ ДЗВОНИ І ВСІ ЦЕРКОВНІ ПРЕДМЕТИ
в найбільшій виборі і найдешевше продає
одинок українська кооператива
„ДОСТАВА“

**В СВОЇХ СКЛАДАХ — ЛЬВІВ, УЛ. РУСЬКА Ч. 20, ПЕРЕМИШЛЬ, РИНОК Ч. 2;
ТЕРНОПІЛЬ, ВУЛ. ПІЛСУДСЬКОГО Ч. 6**

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр, бере на себе малювання церков, ви
готовлення іконостасів і ручить за солідне і стилеве виконання по приписам обряд
Письменно за цінами звертатися до Дирекції: Львів, Домініканська 11, 1 г
Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами є або
у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА“ є одинок
кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священники і церкви.

З СИХ ПРИЧИН ЗАСЛУГОВУЄ НА ПОВНЕ ДОВІРЯ І ПОПЕРТЯ.